

SZÖVEGÉRTÉS-SZÖVEGALKOTÁS

11

Tanári útmutató

2

A kiadvány a Nemzeti Fejlesztési Terv Humánerőforrás-fejlesztési Operatív Program 3.1.1. központi program (Pedagógusok és oktatási szakértők felkészítése a kompetencia alapú képzés és oktatás feladataira) keretében készült.

SZAKMAI VEZETŐK

PÁLA KÁROLY SZAKMAI IGAZGATÓ
PUSKÁS AURÉL FEJLESZTÉSI IGAZGATÓHELYETTES
RÁPLI GYÖRGYI A PROGRAMFEJLESZTÉSI KÖZPONT VEZETŐJE

FEJLESZTÉSI PROGRAMVEZETŐ

KORÁNYI MARGIT

VEZETŐ FEJLESZTŐK

ARATÓ LÁSZLÓ
KÁLMÁN LÁSZLÓ

SZAKMAI BIZOTTSÁG

BÓKAY ANTAL ELNÖK
BÁNRETI ZOLTÁN
CSERHALMI ZSUZSA
GYŐRI JÁNOS
SCHEIN GÁBOR

ALKOTÓSZERKESZTŐ

MURÁNYI YVETT

SZAKMAI LEKTOROK

A SZAKMAI BIZOTTSÁG TAGJAI
PETHŐNÉ NAGY CSILLA

FELELŐS SZERKESZTŐ

NAGY MILÁN

TIPOGRÁFIA

BÁRD JOHANNA

© SULINOVA KHT.

© MURÁNYI YVETT

A KIADVÁNY INGYENES, KIZÁRÓLAG ZÁRT KÖRBE,
KÍSÉRLETI-TESZTELÉSI CÉLLAL HASZNÁLHATÓ.

KERESKEDELMI FORGALOMBA NEM KERÜLHET.

MÁSOLÁSA, TERJESZTÉSE SZIGORÚAN TILOS!

KIADJA A SULINOVA KÖZOKTATÁS-FEJLESZTÉSI ÉS PEDAGÓGUS-TOVÁBBKÉPZÉSI KHT.

1134 BUDAPEST, VÁCI ÚT 37.

A KIADÁSÉRT FELEL: PÁLA KÁROLY ÜGYVEZETŐ IGAZGATÓ

NYOMDAI MUNKÁK: PÁTRIA NYOMDA ZRT., 2007

**A K Ö Z É P K O R
I R O D A L M A**

Tanári útmutató

F e j l e s z t ő

Beöthy Zsófia

TARTALOM

A KÖZÉPKOR IRODALMA

5	NÉVJEGY
8	A KÖZÉPKOR SZELLEMI ÉS ANYAGI KULTÚRÁJA
17	A TEMPLOM ÉS A KOLOSTOR IRODALMA 1. A HIMNUSZOK
41	A TEMPLOM ÉS A KOLOSTOR IRODALMA 2. BELSŐ UTAK
58	A FŐÚRI UDVAROK IRODALMA
72	AZ EGYETEM ÉS A VÁSÁRTÉR, A PIAC
87	FELADATLAP AZ <i>ANTIKVITÁS IRODALMA ÉS A KÖZÉPKOR IRODALMA</i> CÍMŰ FEJEZETEKHEZ
90	ÉRTÉKELŐLAP AZ <i>ANTIKVITÁS IRODALMA ÉS A KÖZÉPKOR IRODALMA</i> CÍMŰ FEJEZETEKHEZ
91	MELLÉKLETEK

NÉVJEGY

11. ÉVFOLYAM, 2. FEJEZET A KÖZÉPKOR IRODALMA

Fejlesztő:
Beöthy Zsófia

A FEJEZET CÉLJA	A kortörténeti ismeretek további mélyítése, az antikvitást követő európai középkor gondolkodásának alaposabb megismerése, a „sötét középkor” tézisének műveken alapuló megcáfolása, leglényegesebb belső határainak, tematikai csoportosításának megismerése, néhány műfaj értő megközelítése.
JAVASOLT IDŐKERET	10 óra
AJÁNLOTT KOROSZTÁLY	11. évfolyam (16–17 évesek)
A FEJEZETBEN LÉVŐ MODULOK CÍME, AJÁNLOTT ÓRASZÁMA ÉS SZÖVEGBÁZISA	<p>1. A középkor szellemi és anyagi kultúrája (2 óra) Kenneth Clark: <i>Nézeteim a civilizációról</i>, Grüll Tibor: <i>Az európai művelődés története</i> (részletek)</p> <p>2. A templom és kolostor irodalma 1. A himnuszok (2 óra) Umberto Eco: <i>A rózsza neve</i>, Friedrich Kittler: <i>Egyetemek az információs korszakban</i>, Szent Benedek regulája, Bánhegyi B. Miksa: <i>A bencés monostorok olvasáskultúrája a középkorban</i> (részletek); Celanói Tamás: <i>Ének az utolsó ítéletről</i> (Dies irae), Assisi Szent Ferenc: <i>Naphimnusz, 148. zsoltár</i>, részlet a <i>Jókai-kódexből</i>, Assisi Szent Ferenc <i>perugiai legendája</i>, Jacobus de Voragine: <i>Legenda Aurea</i> (részlet), Jacopone da Todi: <i>Himnusz a fájdalmas anyáról</i> (Stabat mater...), Lukács 23, 26-49, Georges Duby: <i>A katedrálisok kora</i> (részlet), Ómagyar <i>Mária-siralom</i></p> <p>3. A templom és kolostor irodalma 2. Belső utak (2 óra) Szent Ágoston: <i>Vallomások. A kerti jelenet</i> részletei, Dante: <i>Isteni Színjáték</i> (részletek), <i>Margit-legendá</i> (részlet)</p> <p>4. A főúri udvarok irodalma (2óra) <i>Roland-ének</i> (részlet), Jaufré Rudel: <i>A nap májusban hosszú már</i>, Walther von der Vogelweide: <i>A hársfaágak csendes árnyán</i></p> <p>5. Az egyetem és a vásártér, a piac (2 óra) Rabelais: <i>Gargantua és Pantagruel</i> (hangoskönyv, részlet), <i>Félre könyvek, doktorinák, Ó, Fortuna, Földönfutó pap vagyok, Tavasz édes mámorában</i> (Carmina Burana), Villon: <i>Záróballada</i></p>

KÉPESSÉGFEJLESZTÉSI FÓKUSZOK	<p>Tematikus fókusz: a korszakot meghatározó szellemi-kulturális élet jellemzői, a korban megjelenő, szépirodalom körébe tartozó művek tárgyalása: himnusz, val-lomás, legenda, lovagi epika, trubadúrköltészet, vágáns költészet.</p> <p>Poétikai fókusz: a különböző verses, lírai és prózai beszédmódok összehasonlítása, a himnuszos, zsoltáros beszédmód sajátosságainak megfogalmazása, a különbségek tudatosítása.</p> <p>Szövegértési fókusz: archaikus, tematikailag, nyelvileg a diákok nyelvi világától távol lévő szövegek értő megközelítése. Ez igen komoly feladat, egy-két kivételtől eltekintve csak régi szövegek kerülnek a foglalkozások középpontjába.</p> <p>Szövegalkotási fókusz: a régi(es) szövegek mai nyelvivé alakítása.</p>
MÓDSZERTANI AJÁNLÁS	<p>A fejezet az együttműködésen alapuló tanulást (pármunka, csoportmunka) részesíti előnyben, figyelmet fordít a differenciálásra a fejlesztésben. Módszer és eljáráskészlete megteremti az interaktív és reflektív tanulás lehetőségét.</p>
ÉRTÉKELÉS	<p>Folyamati:</p> <ul style="list-style-type: none"> → A prezentációk értékelése (társaik munkájának saját anyagukba illesztése lehetőséget ad arra a tanulóknak, hogy egymás munkájának eredményét megosszák egymással) <p>Kimeneti:</p> <ul style="list-style-type: none"> → Verselemző esszé értékelése (tanulói és tanári) [a feladatlap az Antikvitas-fejezethez tartozó témákat is tartalmazza]
KÖVETELMÉNYEK	<ul style="list-style-type: none"> → A tanuló legyen képes azonosítani és értelmezni a nyelvi megalkotottság néhány jellemzőjét lírai szövegekben (ismerje fel a lírai szövegek legjellemzőbb sajátosságait). → Tudjon különbséget tenni a lírai szövegben a jelenetezés belső képei és a metafora között. → Tudjon szakszöveget alkalmazni a gyakorlatban. → Ismerje és alkalmazza a versértelmezés tanult közelítési szempontjait. → Tudjon megadott szempontok figyelembevételével lírai szöveget értelmezni. → Tudjon összevethető műveket összehasonlítani. → Tudjon régi (archaikus) szövegeket értelmezni. → Törekedjen együttműködésre, gyakorolja az empátiát és a toleranciát. → Szóbeli megnyilatkozásaiban törekedjék határozottságra, világosságra, tartalmasságra.
ELŐZŐ ÉS KÖVETŐ FEJEZET	<p>1. fejezet: Az antikvitas irodalma 3. fejezet: A reneszánsz és a reformáció irodalma</p>
TANTERVI MODULKAPCSOLÓDÁSI PONTOK	<p>Többek között:</p> <ul style="list-style-type: none"> 5. évfolyam 1. fejezet 9. évfolyam 2. fejezet 9. évfolyam 5. fejezet 9. évfolyam 8. fejezet, 2–3. modul

KERESZTTANTERVI KAPCSOLÓDÁS	a filozófia, a történelem, az etika bizonyos tartalmai, a művészettörténet
NAT	<ul style="list-style-type: none"> → Érvelés, vitakultúra, önreflexióra és önkorrekcióna való törekvés; → Szó szerinti és metaforikus jelentések megkülönböztetése; → A művek műfaji természetének megfelelő szövegfeldolgozási eljárások ismerete és alkalmazása; sorokba tördelés nélküli lírai szövegek felismerése; → Önálló – szépirodalmi és műértelmező – szövegalkotás; → Verbális és képi (rajz, festmény) információk közötti kódváltás.
TÁMOGATÓ RENDSZER, SZAKIRODALOM	<p>Bárdossy Ildikó – Dudás Margit – Pethőné Nagy Csilla – Priskinné Rizner Erika: <i>A kritikai gondolkodás fejlesztése</i>. PTE, 2002</p> <p>Pethőné Nagy Csilla: <i>Módszertani kézikönyv – befogadásközpontú és kompetenciafejlesztő irodalomtanítás</i>. Korona Kiadó, Budapest, 2005</p> <p>Pethőné Nagy Csilla: <i>Irodalomkönyv 9</i>. Korona Kiadó, Budapest, 2002</p> <p>Gintli Tibor–Schein Gábor: <i>Az irodalom rövid története. A kezdetektől a romantikáig</i>. Jelenkor Kiadó, Pécs, 2003</p> <p>Kenneth Clark: <i>Nézeteim a civilizációról</i>. Gondolat Kiadó, Budapest, 1985</p> <p>Egon Friedell: <i>Az újkori kultúra története</i>. Holnap kiadó, Budapest, 1993</p> <p>Johan Huizinga: <i>A középkor alkonya</i>. Európa Kiadó, Budapest, 1979</p> <p>Georges Duby: <i>A katedrálisok kora</i>. Gondolat Kiadó, Budapest, 1984</p> <p>Szabics Imre. <i>A trubadúrlíra és Balassi Bálint szerelmi költészete</i>. itk.iti.mta.hu/1996-56/szabics.htm - 165k</p> <p>Bán Imre: <i>Dante-tanulmányok</i>. Szépirodalmi Kiadó, Budapest, 1988</p> <p>Peter Burke: <i>Népi nevetéskultúra a kora újkori Európában</i>. Századvég Kiadó, Budapest, 1991</p>
SZÖVEGFORRÁSOK	<p>Gintli Tibor–Schein Gábor: <i>Az irodalom rövid története. A kezdetektől a romantikáig</i>. Jelenkor Kiadó, Pécs, 2003</p> <p>Kenneth Clark: <i>Nézeteim a civilizációról</i>. Gondolat Kiadó, Budapest, 1985</p> <p>Jacobus de Voragine: <i>Legenda Aurea</i>. Helikon Kiadó, 1990</p> <p><i>A keresztény művészet lexikona</i>, Szerk. Jutta Seibert. Corvina Kiadó, Budapest, 1986</p> <p><i>Assisi Szent Ferenc perugiai legendája</i>. Helikon Kiadó, 1990</p> <p>Hoppál Mihály–Jankovics Marcell–Nagy András–Szemadám György: <i>Jelképtár</i>. Helikon Kiadó, Budapest, 1990</p> <p>Peter Burke: <i>Népi nevetéskultúra a kora újkori Európában</i>. Századvég Kiadó, Budapest, 1991</p>

1. A KÖZÉPKOR SZELLEMI ÉS ANYAGI KULTÚRÁJA

2 óra

Az órai munkafolyamat hatékonysága érdekében e modul előkészítését már legalább két tanórával korábban szerencsés megszervezni, ugyanis a második feladat megoldása komoly kutatómunkát és alkotást igényel a diákoktól!

RÁHANGOLÓDÁS

1. lépés: 1. feladat

T/1.

5. oldal

15 PERC

Tanári instrukciók

- A feladat célja az, hogy a diákok elgondolkodjanak esetleges előítéleteiken, melyek a középkorra vonatkoznak.
- Az egyik ismertető szöveg (Clark) inkább a súlyos visszaesést hangsúlyozza, ami teljesen indokolt is, ha a 7–9. század szellemi, anyagi kultúrájára gondolunk. Ugyanakkor azt sem feledhetjük, hogy ebben a korszakban alakulnak ki és mélyülnek el azok a gazdasági-kulturális és hatalmi szerkezetek, amelyekben már felismerhetők a mai európai berendezkedés távoli előzményei.

Kiemelt készségek, képességek: szókinccsfejlesztés, együttműködés, vitakészség, kritikai gondolkodás

Célcsoport – differenciálás: 3-4 fős heterogén csoportok

Munkaformák: először egyéni, majd csoportos

Módszerek, eljárások: szógyűjtés, szemponttáblázat

Középkornak azt a korszakot nevezzük az európai történelemben, amely a Római Birodalom bukásától a 14. század elejéig tartott. Ebben az ezer évben alakultak és teljesedtek ki azok a szellemi-kulturális és hatalmi formák, amelyekre a mai Európa önmaga előzményeként tekinthet vissza. Ebben a fejezetben a középkor szellemiségével és a korszak néhány jellemző alkotásával ismerkedünk meg.

1. A középkorról

- a) Gyűjts minél több olyan összetett szót, melynek elő- vagy utótagja a *közép* szó! (Megoldásodban ne szerepeljen a *középkor* kifejezés!)
- b) 3-4 fős csoportokban hallgassátok meg egymás szavait, és egészítsétek ki saját gyűjtéseketek zöld színű tollal!
- c) Válasszatok ki néhány kifejezést, amelyek véleményetek szerint minősítőek (azaz a „nem teljes értékű” jelentést tartalmazzák), és ezeket karikázzátok be!

- d) Beszéljétek meg, hogy a fenti tapasztalatok alapján, a *középkor* kifejezés vajon melyik csoportba tartozik!
- e) Vessétek össze az alábbi két tanulmányrészletet!
Milyen egyezéseket és eltéréseket találtok?
Rögzítsétek táblázatban!

A civilizáció valami módon több a puszta energiánál, akaratnál, teremtő erőnél: olyasmit jelent, ami a korai vikingekből hiányzott, de ami már az ő idejükben is megjelenőben volt Nyugat-Európában. Hogyan is határozhatnánk meg ezt a többletet? Nevezhetnénk talán állandóságérzetnek. A kalandozók és országdúlók az állandó változás légkörében éltek. Nem érezték szükségét, hogy túl próbáljanak tekinteni a jövő év tavaszán, a legközelebbi utazáson, a soron következő csatán. Nem jutott eszükbe, hogy kőházakat építsenek, és könyveket írjanak. Alig maradt fenn a korai középkorból tartós kőépület. Az egyik ilyen kőépület a poitiers-i keresztelőkápolna, ez a szálanalmasan kezdetleges építmény. Mégis, ezt a nyomorúságos konstrukciót legalább tartósnak szánták, s nem afféle wigwamnak. Nekem úgy tűnik, a civilizált ember tartozni akar valahová: tudatosan tekint a jövőbe és a múltba. És ebből a szempontból jelent oly sokat, ha írni és olvasni tud az ember.

Márpedig ez a képesség vagy ötszáz éven át igen ritka volt Nyugat-Európában. Döbbenetes, ha belegondolunk, hogy ez idő tájt nem volt világi ember – a királyok és császárok között is alig –, aki írni-olvasni tudott volna. Maga Nagy Károly olvasni tudott ugyan, de írni ő sem volt képes megtanulni. A kor nagy emberei, még az egyháziak is, többnyire titkáraiknak diktáltak. Magáról Nagy Szent Gergelyről az hírlík, hogy kötetszám pusztította a klasszikus irodalmat, nehogy elterelődjék az emberek figyelme a Szentírásról. Végigtekintve ezeken az előítéletekkel teli pusztításokon, az ember csak csodálni tudja, hogy valami is fennmaradt a kereszténység előtti antikvitás irodalmából.

(Kenneth Clark: *Nézeteim a civilizációról*)

Európa nyugati felében a Római Birodalom kulturális örökségének folyamatosságát a barbár törzsek beözönlése és letelepedése szakította meg. A fejlett közigazgatási szervezet szétesett, megszűnt a jogbiztonság, a társadalomszervezet átalakult, a városiasodás szinte évszázadokra visszaesett. Ebbe a vákuumba nyomult be a Római Birodalom politikai, kulturális örökségét tudatosan vállaló katolikus egyház, amely a 10. századra befolyása alá vonta Nyugat-Európa valamennyi királyságát. Az egyház állam lett az államban, hatalmas közigazgatási apparátussal, adókkal és hadsereggel rendelkezett, mindenki számára kötelező törvényeit a világi uralkodókön keresztül is érvényesíteni tudta.

A latin nyelvű nyugati műveltség és tudomány őrzői a 13–14. századig a kolostorok voltak. A szerzetesek kódexmásoló tevékenységének köszönhetjük a római irodalom legjavának fennmaradását. A szerzetesi közösségek emellett a művészet központjai voltak: franciaországi kolostorokból indult ki és terjedt el Európa két művészeti stílusa, a román, illetve a gótikus stílus. Ugyancsak innen indult útjára számos technikai újítás, a kőszénbányászat, a háromnyomásos gazdálkodás, a boronálás és a trágyázás, a vízi erő széles körű felhasználása.

(Grüll Tibor: *Az európai művelődés története*)

EGYEZÉSEK	ELTÉRÉSEK

LEHETSÉGES MEGOLDÁSOK

a–c) például (a karikát az aláhúzás helyettesíti):

középerték, középpályás, középszer, balközép, középkezdés, középmezőny, középhullám, középfal, középirtokos, B-közép stb.

e) A barbár támadások mindkét szöveg szerint átmeneti visszaesést jelentenek. A Clark lényegesen kevésbé árnyalt, szinte semmi pozitívumot nem említ, szemben a Grüll Tibor-szöveggel, amely azokra a jelenségekre helyezi a hangsúlyt, melyek a továbblépés, fejlődés lehetőségét hordozták magukban.

JELENTÉSTEREMTÉS

2. lépés: 2. feladat

T/2.

6. oldal

15 PERC

Tanári instrukciók

- A feladat célja a középkor tárgyi kultúrájának feltérképezése.
- A csoportok kialakítását és a feladatkielölést legalább két foglalkozással előbb meg kell szervezni. A feladat a) részét otthon, egyénileg végezze el mindenki.
- 12 rajz van, tételezzük fel, hogy mindegyik a 14. század végén készült. A feladat az, hogy „hamisítsák meg” a diákok a képeket, azaz rajzoljanak be egyetlen olyan elemet a képbe, amely anakronizmus, tehát a 14. század végén még nem volt ismert. Akkor dolgoznak jól, ha nem nyilvánvaló a hamisítás (pl. kombájn, űrhajó, számítógép). A képek azért fekete-fehérek, mert így, ha van rá lehetőség, és a belerajzolás után a rajzot lefénymásolják a vállalkozók, még nehezebb felfedezni az új elemet.
- Szervezzünk 3 fős csoportokat; több csoport is dolgozhat ugyanazzal a képekkel. Egy-egy csoport három képet kap, a képjelzés A/1, A/2, A/3; B/1, B/2, B/3; C/1, C/2, C/3; D/1, D/2, D/3. A képek tematikailag nem fedik egymást.
- Ha az osztály létszáma nem osztható hárommal, szervezhetünk egy 2 fős vagy egy 4 fős csoportot is. A második esetben adjunk még egy képet a kínálatból számjelzés nélkül, de figyeljünk arra, hogy olyan kép legyen, amely nem hasonlít tematikailag a másik háromhoz.

Kiemelt készségek, képességek: kreativitás, kódváltás, vizuális információk verbalizálása, megfigyelőkészség, vizuális készség, történelmi ismeretek felfrissítése, önálló kutatás

Célcsoport – differenciálás: 3 fős heterogén csoportok

Munkaformák: egyéni (otthoni) és csoportmunka

Módszerek, eljárások: rajzolás, szemponttáblázat

Eszközök: 12 rajz mellékletben a fejezet végén

2. Meghamisított középkor rajzokban

- a) Szervezzetek 3 fős csoportokat!
Osszátok szét egymás között a kapott rajzokat!
Azt tételezzük fel, hogy ezek a rajzok a 14. század végén készültek.
Tanulmányozzátok a rajzokat, majd próbáljátok meg meghamisítani, tehát arányosan rajzoljatok bele valamilyen tárgyi elemet, amely anakronizmus, azaz a 14. század végén még nem volt Európában a tárgyi kultúra része!
Vegyétek komolyan a rajzolást! Ne legyen nyilvánvaló a hamisítás!
- b) Tanulmányozzátok csoporttársaitok rajzait, vessétek össze a képeken felfedezhető tárgyi kultúrát napjaink anyagi kultúrájával!
- c) Töltsétek ki a táblázatot!

AMI MÁR VOLT A 14. SZÁZAD VÉGÉN	AMI MÉG NEM VOLT A 14. SZÁZAD VÉGÉN	AMI NAPJAINKBAN MÁR NINCS

3. lépés: 3. feladat

T/3.

7. oldal

20 PERC

Tanári instrukciók

- A cél, hogy a középkor világgépének, szellemiségének egyes elemeit körüljárjuk, illetve hogy párhuzamba–ellentétbe állítsuk mai világunk uralkodó értékrendjével.
- A tanár az előkészítés során annyi borítékot állít össze, ahány 4 fős csoport előre láthatóan alakulni fog. Lefénymásolja az alábbi 16 szót, és egy-egy borítékba teszi azokat:

jelöletlen szerzőség	szerzői jog	szentek tisztelete	sztárkultusz
hagyomány-tisztelet	egyéniségkultusz	állandóság	folyamatos változás
aszkézis	fitnesz	üdvözülés	boldogulás
kontemplativitás, szemlélődés	az ember a természet része	az ember a természet ura	aktív sorsalakítás

A csoport minden tagja négy cédulát húz. Ha van 3 fős csoportunk is, marad a borítékban négy cédula.

Kiemelt készségek, képességek: kreativitás, együttműködési készség, szövegértési, szövegalkotási, logikai készség

Célcsoport – differenciálás: 4 fős csoportok

Munkaformák: először egyéni, majd csoportos

Módszerek, eljárások: állítások megfogalmazása, szemponttáblázat

Eszközök: annyi boríték a fenti szókérdőívvel, ahány csoport van, *Idegen szavak és kifejezések szótára*, *Értelmező kéziszótár*

3. Értékek, világnézet

- A csoportodnak kiosztott borítékból húzz ki négy cédulát!
- Gondolkozz el az általad húzott kifejezéseken!
(Ha valamelyiket esetleg nem érted, nézz utána a szótárban!)
- Írj le két állítást minden szóval kapcsolatban, amely vagy a fogalmat magyarázza, vagy az abban foglaltakból következik!
Ügyelj arra, hogy állításaidban ne szerepeljen a megadott kifejezés!
- Hallgassátok meg a csoportban egymás állításait, közösen jöjjetek rá, mik voltak társaitok kihúzott szavai!
- Állítsátok párba a kapott kifejezéseket úgy, hogy az egyik napjainkra, a másik pedig a középkor szemléletére legyen igaz!

KÖZÉPKOR	NAPJAINK

- Ha maradt a borítékban négy cédula, most vegyétek elő azokat is, és írjátok be a táblázatba!
- Fogalmazzátok meg néhány mondatban, hogy a hasonlóságok ellenére milyen lényeges különbségek vannak a jobb és bal oldali oszlop szavai között!

LEHETSÉGES MEGOLDÁSOK

e)

KÖZÉPKOR	NAPJAINK
jelöletlen szerzőség	szerzői jog
szentek tisztelete	sztárkultusz
állandóság	folyamatos változás
hagyománytisztelet	egyéniégkultusz
askézis	fitnesz
üdvözülés	boldogulás
kontemplativitás	aktív sorsalakítás
az ember a természet része	az ember a természet ura

g) A középkor világszemlélete, látásmódja dogmatikailag rögzített, kodifikált, ebből következnek a jellemzők, napjainkban nincs ilyen rögzített eszmerendszer.

4. lépés: 4. feladat

T/4.

8. oldal

10 PERC

Tanári instrukció: az ismeretközlő szöveg az előzőekben megbeszélteket helyezi kontextusba

Kiemelt készségek, képességek: szövegértés, lényegkiemelés

Célcsoport – differenciálás: az előző csoportok

Munkaformák: egyéni, majd csoportos

Módszerek, eljárások: olvasás, megbeszélés

4. Az egyetemesség

- a) Olvasd el az alábbi ismeretközlő szöveget!
Gyűjts legalább hat olyan kifejezést a szövegből, amelyet kulcsfontosságúnak tartasz, és nem szerepelt az előző feladatban!

A középkor felfogása szerint a világ egészét egységes isteni akarat irányítja, amely a teremtett világ egységében ölt testet. Az egyes területek helyi sajátosságai tehát lényegtelenek, az igazán fontos a különbségek fölötti egység. Ennek az egyetemességnek legfontosabb megszemélyesítője maga a katolikus egyház, amelynek szervezeti felépítése is kifejezi országok fölötti állandó jellegét. Az egyetemesség a latin nyelv közös használatában is kifejeződött, melyet az írásbeliségtől és a magasabb

műveltségtől elválaszthatatlannak tartottak. Az országok határait átlépő egyetemesség a legfontosabb erkölcsi törvények azonosságában is megmutatkozott.

A világot a középkori felfogás szerint örök isteni törvények irányítják, nem a változó formák fontosak tehát, hanem a változatlan, örök lényeg. A középkori ember időszemlélete alapvetően statikus, meghatározó eleme az állandóság élménye, Isten országában örök törvények érvényesülnek, ezért a földi világ akkor válik leginkább hasonlónak ehhez az ősképhez, ha a változatlanságot saját keretei között is érvényre juttatja.

(Gintli Tibor–Schein Gábor: Az irodalom rövid története)

- b) Hasonlítsd össze csoporttársaiddal a kigyűjtött szavakat, és amit még fontosnak tartasz, írd fel más színű tollal!

LEHETSÉGES MEGOLDÁS

- a) Például: egységes isteni akarat, a teremtett világ egysége, országok fölötti állandó jelleg, a latin nyelv használata, azonos erkölcsi törvények.

REFLEKTÁLÁS

5. lépés: 5. feladat

T/5.

9. oldal

15 PERC

Tanári instrukciók

Napjaink reklámszlogenjei és az antikvitás szállóigéi sok szempontból eltérnek a középkori gondolkodástól. A feladat segít annak tudatosításában, hogy az antikvitáshoz képest lényeges változás következik be a középkorban, a reklámszövegek átalakítása pedig azt célozza, hogy diákjainkban tudatosuljon, miért nehéz azonosulni napjainkban a középkor szemléletével.

Kiemelt készségek, képességek: tanult ismeretek mozgósítása, analógiás gondolkodás, szövegalkotás, véleményformálás

Célcsoport – differenciálás: az előző csoportok

Munkaformák: csoportos, majd egyéni

Módszerek, eljárások: feladatmegoldás, szövegátalakítás

Eszközök: olyan kézikönyv, amely tartalmaz szólásokat (pl. Tótfalusi István: *Idegen idézetek szótára*)

5. Ha a középkorban hangzott volna el...

- a) Olvassátok el az alábbi szállóigéket, reklámszlogeneket! Beszéljétek meg, melyik honnan származik, majd írjátok le feltételezéseket!

Ha valamelyik nem ismerős egyikőtöknek sem, nézzetek utána a rendelkezésre álló kézikönyvben!

- (1) Egyszer élsz, kezedben a kulcs!
 - (2) A változatosság gyönyörködtet.
 - (3) Ragadd meg a pillanatot!
 - (4) Mert Ön megérdemli!
 - (5) Mindennek mértéke az ember.
 - (6) Ismerd meg önmagad!
- b) Válassz ki egyet a fenti mondatok közül!
Gondold végig, hogy hangozna ez az állítás a 13. században, és miért úgy!
Fogalmazd meg és rögzítsd gondolataidat!

MEGOLDÁSOK

- (1) A Beck's sör reklámja
- (2) Cicero maximája: „varietas delectat”
- (3) Horatius: Ódák I. 2.: „carpe diem”
- (4) L'Oréal reklámszlogen
- (5) Prótagorasz maximája: „homo mensura”
- (6) A delphoi Apollón-szentély és jósda felirata: „Gnóthi szeauton”

6. lépés: 6. feladat

T/6.

9. oldal

10 PERC

Tanári instrukciók

- A feladat előkészíti a fejezet további moduljainak témáit.
- A válaszokban természetesen nem kell a megoldásnál megadott kifejezésekhez ragaszkodnunk. Most elegendő az, ha felismerik a tanulók a három helyszínt. Valószínűleg írják az egyetemet is, de ekkor hangsúlyozni kell, hogy ez átmeneti állapot. Itt képzik az írástudókat, akik aztán igen sokféle pályát választhatnak.

Kiemelt készségek, képességek: vizuális ismeretek fogalmivá alakítása, ismeretek rendszerezése, logikai összefüggések feltárása, előfeltevések megfogalmazása

Célcsoport – differenciálás: az előző csoportok

Munkaformák: csoportos

Módszerek, eljárások: szemponttáblázat

6. Az irodalom terei a középkorban

Tanulmányozzátok újra a 2. feladatban kapott képeket!

Válaszoljatok arra, vajon milyen helyszíneken alakult, fejlődött a középkori irodalom!

Eddigi ismereteitekre támaszkodva fogalmazzátok meg előfeltevéseiteket az egyes helyszíneken kialakuló irodalom témáit, fajtáit illetően!

LEHETSÉGES MEGOLDÁS

HELYSZÍN	TÉMA
kolostor, templom főúri udvarok városi piac	vallásos költészet lovagi irodalom populáris irodalom/ellenkultúra/népi kultúra

7. lépés: 7. feladat

T/7.

10. oldal

Házi feladat

Tanári instrukció: az elkészült munkákat értékeljük!

Kiemelt készségek, képességek: vizuális kreativitás, számítógép-használat, szövegalkotás, tanult ismeretek alkalmazása

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: egyéni

Módszerek, eljárások: fotómontázs vagy miniesszé

7. Házi feladat

Válassz az alábbi feladatok közül!

- Készíts néhány osztálytársadról digitális fényképet!
Keress az interneten olyan többalakos festményt, amely a 11–13. században készült!
Számítógépes program segítségével próbáld meg társaid arcát jellegteleníteni, majd belemontírozni a festménybe, és így készíts „középkori ikont” vagy „festményt”!
A képnek akkorra kell elkészülnie, amikor befejezitek a fejezetet. (Ez még nyolc tanóra, tehát gyorsan kell dolgoznod.)
Ha többen is vállalkoztatok a fotómontázs elkészítésére, rendezetek kiállítást az elkészült képekből!
- Írj 10 soros esszét, amelynek témája a középkor világképe!
Írásodban az alábbi kifejezések közül legalább három szerepeljen:

jelöletlen szerzőség, szentek tisztelete, állandóság, hagyománytisztelet, aszkézis, üdvözülés, kontemplativitás, az ember a természet része

2. A TEMPLOM ÉS A KOLOSTOR IRODALMA 1.

A HIMNUSZOK

2 óra

RÁHANGOLÓDÁS

1. lépés: 1. feladat

T/1.

11. oldal

20 PERC

Tanári instrukciók

- A diákok úgy dolgoznak 4 fős csoportokban, hogy minden csoporttag más-más szöveget kap. A szövegek elolvasása után közösen válaszolnak a feltett kérdésekre. (Ha az osztálylétszám miatt 3 vagy 5 fős csoport is lesz, hagyjuk el az egyik csoportjelű szövegcsokrot vagy kaphatja két diák ugyanazt a csoporton belül.)
Nyugtassuk meg a gyerekeket, hogy nem kell megjedniük a sok latin szótól.
- A feladat célja, hogy a különböző források segítségével diákjaink megértsék, milyen intenzív szellemi élet zajlott a kolostorokban. A másolásra elsősorban azért volt szükség, mert a szerzetesek naponta több (akár 8-10) órát imádkoztak közösen vagy magányosan, ehhez viszont igen sok imakönyvre, bibliai szövegre volt szükségük.
- A szövegek után található kérdések a szövegek megértését ellenőrzik.

Kiemelt készségek, képességek: szövegértés, képi információk fogalmivá tétele, lényegkiemelés, fogalmi gondolkodás, logikai kapcsolatok felismerése

Célcsoport – differenciálás: 4 fős heterogén csoportok

Munkaformák: egyéni olvasás, információgyűjtés, csoportos egyeztetés

Módszerek, eljárások: szövegolvasás, kérdések megválaszolása

Mint az előző modulban ez már körvonalazódott, a tárgyalt korszak irodalmának egyik legfontosabb része a keresztény hitélet gyakorlása, elmélyítése, tökéletesítése köré szerveződik. Ne feledjük el persze, hogy a korban egészen más fogalmakat alkottak az irodalmi művekről, mint manapság. Lényegében minden írott szöveget az irodalomhoz soroltak. Nekünk ezt nem kell megtennünk. De számos olyan mű, amelyek ma is irodalmi értékkel ruháznak föl, a keresztény hittapasztalat és a középkori teológiai gondolkodás szemléleti keretei közt fogant, azok tartalmait, fogalmait hordozzák. Ezért olvasásukhoz ismernünk kell e szemlélet alapjait. A középkori kereszténység az evilági életet átmeneti, rövid előjátéknak tekintette az üdvözüléssel elnyerhető túlvilági, örök élet előtt. Az egyházi tanítás az anyagi, mulandó kötődéseket, a testi vágyak megtagadását erénynek tekintette, mert úgy vélték, hogy ezek csapdába ejtik az örök élet elnyerését óhajtó lelket. A halál e tanítás szerint nem vég, hanem kezdet. Az embernek úgy kell élnie, hogy bármikor készen álljon a halálra.

1. Szellemi élet a kolostorokban

Az alábbi feladatban különböző típusú szövegeket, szövegrészleteket (kép, egyházi forrás, szakszöveg, szépirodalmi szöveg) kaptok.

Alkossatok 4 fős csoportokat! A csoporttagok osszák ki egymás közt az A, a B, a C, illetve a D jelű szövegeket, majd mindenki olvassa el a sajátját. Ez után a csoportban közösen válaszoljátok meg a feladat végén található kérdéseket!

Ne ijedjete meg a latin szavaktól, nem kell értelmeznetek őket a feladat megoldásához, de szerencsés, ha a lényegüket megértettétek.

A) Olvasd el a szövegeket, és figyeld meg a képeket!

A SZENT ZSOLOZSMA FAJTÁI

A zsolozsma az egyház imádsága, melyben a napszakokra szétosztott zoltárokkal és a zoltárokat kiegészítő más imádságokkal dicsőíti a teremtő és megváltó Istent.

A zsolozsma lényege szerint közös, énekes, drámai szerkezetű és rögzített imádság akkor is, ha valaki egymagában, olvasva végzi. A közös imádság kiváltságos ideje: a hajnal, az alkonyat és az éjszakai virrasztás. Ehhez járulnak még azok a rövid imádságok, melyek a munkanap és az alvás idejének megszentelésére szolgálnak, s szakaszokra bontják napunkat. Így alakultak ki a következő imaórák:

- az éjszakai Vigília (más néven: Matutinum),
- a hajnali Laudes,
- a munkakezdő Prima,
- a 9 órai Tertia,
- a déli Sexta,
- a kora délutáni Nona,
- az alkonyati Vesperás,
- az elalvás előtti Completorium.

Kézzel írt énekeskönyv Szent Brigitta tulajdonából, a svédországi Vadstena kolostorból (14. század)

– A regula – felelte Severinus – a századok során alkalmazkodott a különféle közösségek kívánalmaihoz. A regula lectio divinát írt elő, nem pedig tudományos munkálkodást; mégis jól tudod, mily sokra jutott rendünk az isteni dolgok és az emberi dolgok kutatásában. A regula továbbá közös dormitóriumot ír elő, ám alkalmanként, mint nálunk is, úgy helyes, ha a szerzeteseknek éjszaka is van módjuk elmélkedni, így hát kinek-kinek külön cellája van. A hallgatást illetően a regula nagyon szigorú, és mi nálunk is úgy van, hogy mind a kézi munkákat végző, mind pedig az író vagy olvasó szerzeteseknek

tilos társalognia testvéreivel. Ez az apátság azonban mindenekeelőtt tudósok gyülekezete, és gyakorta hasznos, ha a szerzetesek kicserélhetik tudományuk felgyülemlett kincseit. A tanulmányainkat illető kérdésekről itt mindig hasznos kicserélni ismereteinket, persze nem a refektóriumban vagy istentisztelet idején.

(Umberto Eco: *A rózsza neve*)

Az egyetemnek az a fajtája, amely ma a földgolyó minden részén megtalálható, az (európai) középkor eredeti alkotása. Az antikvitás minden hasonló intézményével szemben a középkori egyetem újdonsága lényegében a hardverben ragadható meg. (...) Ahogyan az *ora et labora* (imádkozz és dolgozz) parancsa sugallja, a filozófiai élvezet helyét először Benedek *Regulájában* vette át a szerzetesi munka, és először Cassiodorus könyvtári rendtartása helyezte át a hangsúlyt a gondolkodásról a másolásra. A középkori egyetemek ezt vették át kolostori vagy dómiskolai elődjeiktől. Mivel a docenseket és a diákokat munkára kötelezték (nem úgy, mint az antik görög filozófusokat), írniuk kellett. Így jött létre minden egyetemalapítás során a scriptorium, a könyvtár és a postarendszer. A scriptorium, ahol kézzel másolták és sokszorosították a könyveket, éppen annyi könyvet állított elő, amennyit az egyetemi könyvtárak tárolni tudtak, illetve amennyit az egyik universitas litterarum el tudott juttatni

Scriptorium

a másíknak. A középkori egyetem tehát szigorú értelemben véve médiumok szövetségeként működött: adatokat tárolt, közvetített és állított elő. Évszázadokon keresztül az e három elemből álló hardver volt az alapja a tudás kumulatív gyarapodásának, míg két feltehetőleg összefüggő esemény, egyrészt a könyvnyomtatás feltalálása, másrészt a területális államok veszélyeztetettsége meg nem változtatta az egyetemi rendszer minden mediális paraméterét.

(Friedrich Kittler: *Egyetemek az információs korszakban*)

B) Olvasd el a szövegeket, és figyeld meg a képeket!

38. FEJEZET: A HETES FELOLVASÓ

A testvérek étkezésénél nem szabad hiányoznia a felolvasásnak. De ne ragadja senki csak úgy alkalomszerűen kezébe a könyvet, hogy abból olvasson, hanem aki egész héten át felolvasó lesz, az vasárnap kezdje meg a feladatát. A kezdő a mise és áldozás után kérje mindnyájuk imádságát, hogy Isten fordítsa el tőle a felfuvalkodottság szellemét. És mindnyájan mondják az imateremben ezt a verset háromszor, de úgy, hogy ő kezdje:

„Uram, nyisd meg ajkamat,
És szám hirdeti dicséretedet” (*Zsolt 50,17*).

És miután így áldást kapott, kezdje meg munkáját mint felolvasó.

Az asztalnál a legnagyobb csend legyen, hogy ott senkinek suttogását vagy szavát ne lehessen hallani, csak a felolvasóét. Ami pedig evés vagy ivás közben szükséges, abban úgy szolgálják ki egymást kölcsönösen a testvérek, hogy senki se legyen kénytelen kérni valamit. Ha mégis valamire szükség volna, akkor inkább valami jeladással kérjék, semmint szóval. Ne is merjen ott senki magáról az olvasmányról vagy más valamiről kérdezősködni, hogy alkalom se adassék a beszédre. Kivéve, ha esetleg az előljáró akarna épülés végett valamit röviden mondani.

A hetes felolvasó testvér pedig, mielőtt elkezdené olvasni, kapjon egy kis kevert bort a szentáldozás miatt, és hogy nehezebbre ne essék a böjtölést elviselni. Utána pedig a konyhai hetesekkel és felszolgálókkal egyék. A testvérek egyébként ne sorrend szerint olvassanak, hanem csak olyanok, akik a hallgatók épülésére szolgálnak.

(Szent Benedek regulája)

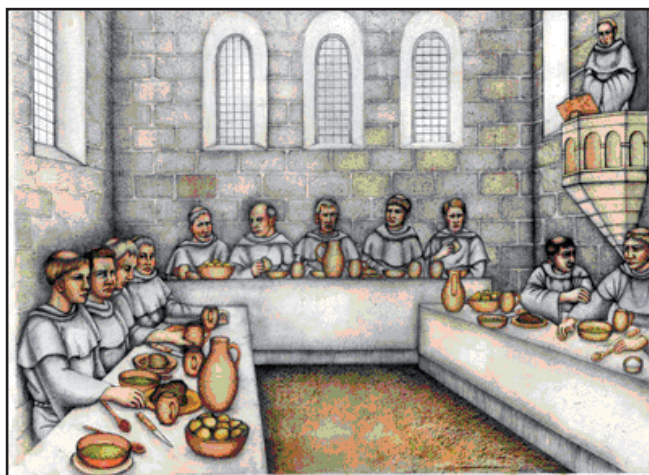
Hajnali laudes egy kódex
miniaturáján

Az emelet nem volt kettéosztva, így egyszerre tárult fel előttem a hatalmas tér. A zömök oszlopokon nyugvó, boltozatos és nem túlságosan magas mennyezet csodaszép fényben fürdő térre borult rá ívesen: a főfalakon három-három óriási ablak nyílott, az őrbástyák öt külső oldalának mindegyikébe egy-egy kisebb ablak hasított nyílást, s végül nyolc magas és keskeny ablak a nyolcszögű, belső akna felől is beeresztette a fényt.

Antikváriusok, libráriusok, rubrikátorok és kutatók ültek itt, ki-ki a maga asztalánál, s egy-egy asztal volt minden ablak alatt. Minthogy pedig negyven ablak volt, egyszerre negyven szerzetes is dolgozhatott volna, ámbátor e pillanatban alig harmincan ültek az asztaloknál.

Severinus elmagyarázta, hogy a szkriptóriumban dolgozó szerzetesek mentesülnek a tercia, szexta és a nóna idejére eső ájtatosságok alól, nehogy félbe kelljen szakítaniuk a munkát, amíg tart a napvilág, s csupán alkonyatkor, vecsernyére fejezik be a szorgoskodást.

(Umberto Eco: *A rózsza neve*)

Egy bencés kolostor refektórium

18. FEJEZET: MILYEN RENDBEN KELL MONDANI A ZSOLTÁROKAT?

Először mondják ezt a verset:

„Istenem, hallgass hívásomra,
Uram, siess segítségemre” (Zsolt 69,2).

Utána „Dicsőség”, s aztán minden imaórának a saját himnusza következék. Aztán vasárnap a primában a száztizennyolcadik zsoltár első négy szakaszát mondják, a többi imaórában pedig, azaz a terciában, szextában és a nónában az említett száztizennyolcadik zsoltárnak három-három szakaszát. A hétfői primában azonban három zsoltárt mondjanak: az elsőt, a másodikat és a hatodikat. És így

mondjanak a primában minden nap, egészen vasárnapig sorban három-három zsoltárt egészen a tizenkilencedik zsoltárig, mégpedig úgy, hogy a kilencediket és tizenhetediket osszák fel két-két részre. És így vasárnap a vigília mindig a huszadik zsoltárral kezdődik.

Hétfőn a terciában, szextában és nónában a száztizennyolcadik zsoltár hátralevő kilenc szakaszát mondják el, hármásával minden imaórában. Így tehát két nap alatt, vasárnapon és hétfőn, elvégzik a száztizennyolcadik zsoltárt. Kedden már a terciára, szextára, nónára három-három zsoltárt mondjanak, a száztizenkilencetől a százhuszonhétig, azaz kilenc zsoltárt. Ezeket a zsoltárokat folyvást ismételik ezekben az imaórákban egészen vasárnapig; a himnuszok, olvasmányok és versek rendje is ugyanaz marad mindennap. Így a vasárnap mindig a száztizennyolcadik zsoltárral kezdődik.

A vesperásban azonban minden nap négy zsoltárt énekeljenek. Ezek a zsoltárok kezdődjenek a százkilencedikkel, és tartsanak a száznegyvenhétig, azok kivételével, melyek közülük más imaórákra vannak fenntartva, tudniillik a száztizenhétől a százhuszonhetedikig, és a százharmincharmadik és száznegyvenkettedik; a többi mind a vesperásban kell mondani. Mivel így három zsoltárral kevesebb van, azért osszák ketté azokat, amelyek a fent említett sorozatban hosszabbaknak bizonyulnak, tudniillik a százharmincnyolcadikat, a száznegyvenharmadikat és a száznegyvennegyediket. A száztizenhatodikat pedig, mivel rövid, a száztizenötödikkel kapcsolják egybe. Miután így elrendezték a vesperás zsoltárainak sorrendjét, a többi, úgymint az olvasmányt, responsoriumot, himnuszt, verset, kanticumot (a Magnificatot) úgy végezzék, ahogy azt fentebb elrendezték.

A kompletóriumban minden nap ugyanazokat a zsoltárokat ismételik, azaz a negyediket, a kilencvenediket és a százharmincadikat.

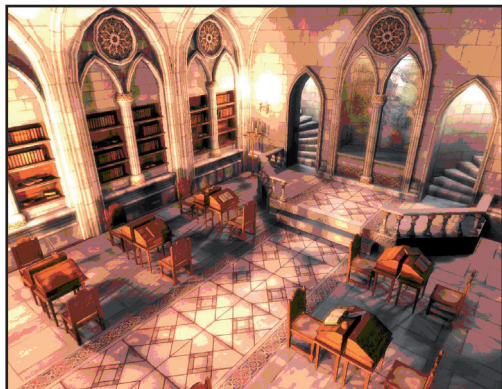
(Szent Benedek regulája)

C) Olvasd el a szövegeket, és figyeld meg a képeket!

9. FEJEZET: HÁNY ZSOLTÁRT KELL MONDANI AZ ÉJSZAKAI IMAÓRÁKBAN?

A fent említett, téli időben először is ezt a verset mondják: „Nyisd meg, Uram, ajkamat, és szám hirdeti dicséretedet” (Zsolt 50,7).

Ehhez csatolják a harmadik zsoltárt és egy „Dicsőséget”-et. Ezután a kilencvennegyedik zsoltárt antifónával vagy pedig egyszerűen énekelve. Erre következnek a szent ambrusi himnusz, majd hat zsoltár antifónákkal. Ezeknek és egy versnek elmondása után adjon áldást az apát, s míg mindnyájan a padokon ülnek, a könyvállványon levő könyvből olvassanak a testvérek felváltva három olvasmányt, amelyek között egy-egy responsoriumot is énekeljenek. Két responsoriumot „Dicsőség” nélkül mondjanak, a harmadik olvasmány utániban azonban az, aki énekl, mondjon „Dicsőséget” is.

Egy kolostori scriptorium

Mihelyt az énekes ezt elkezdi, valamennyien azonnal keljenek föl ülőhelyükről a Szentháromság iránti tisztelet és hódolat kifejezésére. Olvassák pedig a vigílián mind az Ó-, mind az Újszövetség isteni tekintéllyel bíró könyveit és ezek magyarázatait is, melyeket a neves és igazhitű katolikus szentatyák készítettek. A három olvasmány és responsoriumaik után következnek a többi hat zsoltár, melyeket allelujával énekeljenek; ezeket kövesse az Apostoltól egy olvasmány, melyet könyv nélkül kell mondani, majd a vers, a kislítánia vagyis a Kyrie eleison. És így végződjék az éjszakai vigília.

(Szent Benedek regulája)

A legvilágosabb helyek az antikváriusoknak, a legtapasztaltabb miniatúrafestőknek, a rubrikátoroknak és a másolóknak voltak fenntartva. Valamennyi asztalnál megvolt minden, ami a miniatúrafestéshez és a másoláshoz kell: tintatartók, vékony hegyű tollak, melyeket néhány barát kicsi késekkel farigcsált, habkő pergamensimításhoz, lénia a teleírandó lapok megvonalmazásához. Az írnokok mellett vagy rézsútos fedelű asztalok tetején könyvállvány, s azon az átírandó kódex, melynek lapját maszk fedi, csupán az épp másolt sort hagyva szabadon. Volt, aki előtt arany- s egyéb más színű tinták csillogtak. Megint mások ellenben csak olvastak, és irkákban avagy némely lapocskákra írtak maguknak egy-egy megjegyzésvonalót.

(Umberto Eco: *A rózsza neve*)

A könyvnyomtatás európai felfedezése előtt minden könyvet kézzel írtak, de még a XVI. század folyamán is a kézzel írott könyv, a kódex komoly versenytársa volt a nyomtatásnak. Az írást és az olvasást az antikvitásban és az egész középkor folyamán a hét szabad művészet első diszciplínája, a grammatika keretén belül kellett megtanulni, mégpedig – természetesen – latinul. Mindenki, aki a középkorban írni-olvasni tudott, szükségképpen kétnyelvű volt. A hét szabad művészetet eleinte csak a kolostori, káptalani vagy katedrálisok mellett működő iskolákban lehetett megtanulni

Egy breviárium oldala

A scriptorokat elsősorban az egyházi intézmények foglalkoztatták. Kódexekre főleg a mise, a zsolozsma elvégzéséhez, a szentségek kiszolgáltatásához, a pasztorációban és az oktatásban volt szükség. A világi törvénykezést és a fejedelmi reprezentációt szolgáló díszesebb kéziratosokat is többnyire az egyházi scriptoriumokban (íróműhelyekben) rendelte meg az udvar, ahol saját könyvtáraikban megvoltak a szükséges mintapéldányok is. E könyvtárak gazdag ellátottságáról, tekintélyéről, az ott folyó munka művelődéspolitikai jelentőségéről mindenki hiteles képet alkothat magának Umberto Eco *A rózsza neve* című kultúrtörténeti krimijéből.

(Vízkelety András

www.sulinet.hu/.../9851/kodex/images/1615-1.jpg)

D) Olvasd végig a szövegeket, nézd meg a képeket!

38. FEJEZET: A HETES FELOLVASÓ

A testvérek étkezésénél nem szabad hiányoznia a felolvasásnak. De ne ragadja senki csak úgy alkalomszerűen kezébe a könyvet, hogy abból olvasson, hanem aki egész héten át felolvasó lesz, az vasárnap kezdje meg a feladatát. A kezdő a mise és áldozás után kérje mindnyájuk imádságát, hogy Isten fordítsa el tőle a felfuvalkodottság szellemét. És mindnyájan mondják az imateremben ezt a verset háromszor, de úgy, hogy ő kezdje:

„Uram, nyisd meg ajkamat,
És szám hirdeti dicséretedet” (Zsolt 50,17).

És miután így áldást kapott, kezdje meg munkáját mint felolvasó.

Az asztalnál a legnagyobb csend legyen, hogy ott senkinek suttozását vagy szavát ne lehessen hallani, csak a felolvasóét. Ami pedig evés vagy ivás közben szükséges, abban úgy szolgálják ki egymást kölcsönösen a testvérek, hogy senki se legyen kénytelen kérni valamit. Ha mégis valamire szükség volna, akkor inkább valami jeladással kérik, semmint szóval. Ne is merjen ott senki magáról az olvas-

mányról vagy más valamiről kérdezősködni, hogy alkalom se adassék a beszédre. Kivéve, ha esetleg az előljáró akarna épülés végett valamit röviden mondani.

A hetes felolvasó testvér pedig, mielőtt elkezdené olvasni, kapjon egy kis kevert bort a szentáldozás miatt, és hogy nehezére ne essék a böjtölést elviselni. Utána pedig a konyhai hetesekkel és felszolgálókkal egyék. A testvérek egyébként ne sorrend szerint olvassanak, hanem csak olyanok, akik a hallgatók épülésére szolgálnak.

(Szent Benedek regulája)

*Dominikánus scriptor munka közben;
az asztalon olajlámpa, tintatartó,
szemüveg és egy fémtepsi parázssal,
hogy ujjait megeleghesse*

A művelődéstörténetben ma már szinte közhelynek számít arról beszélni, hogy a középkor Európájának kultúráját döntő módon Nursiai Szent Benedek Regulája, illetve az e szerint a Regula szerint élő monostorok életformája határozta meg. A szinte kizárólagos érvényű Regula a 800-as évektől a kolduló rendek megjelenéséig volt általánosan uralkodó, de éppen ezekben a századokban alakultak ki a későbbi Európát alkotó államok akár a Római Birodalom határain belül, akár azokon kívül, mint Magyarország.

Mégis új és jelentős Benedeknek az olvasással kapcsolatos minden rendelkezése. Hiszen akkor tette monostorait az írás és olvasás otthonaivá, amikor a népvándorlás új, Európába törekvő népei magas szintű, de döntően nem írásos kultúrát hoztak a Római Birodalom volt provinciáiba, illetve a limeseken kívül eső területekre.

A Regulában az olvasásnak két fajával találkozunk: a közös olvasással vagy másként felolvasással és az egyéni olvasással.

A felolvasás legfőbb alkalma az imateremben végzett zsolozsma volt. Hétköznapokon három olvasmányt olvastak fel a Szentírásból és az egyházatyák műveiből, vásár- és ünnepnapokon háromszor négy olvasmány hangzott el, ezekhez járult még az apát által felolvasott evangéliumi szakasz. A többi imaórán az általában rövid olvasmányt könyv nélkül mondta el a fölolvadó.

A közösségi olvasás második fontos helye az ebédlő (refektórium), ahol a testvérek közös étkezése alatt végig olvastak. A zsolozsmán és étkezésen kívüli harmadik alkalom pedig a napirendben előírt, az esti imaórát (Vesperás) vagy a vacsorát követő közösségi együttlét, amely felolvasással telt, és egészen a befejező imaóra (kompletórium) kezdetéig tartott.

Nyári időben 10 órától a Sexta elimádkozásáig, azaz délig volt kötelező a szerzetesek számára az egyéni olvasás, télen pedig reggel nyolc óráig. A nagyböjti időt kivéve – arra külön szabályok érvényesek – ebéd után pihenőt ír elő a Regula, azonban „ha valaki olvasni akar, akként olvasson magában, hogy mást ne zavarjon”. Vasárnaponként a testi munka helyét is teljesen az egyéni olvasás foglalja el, kivéve természetesen azokat, akik a közösséget szolgáló munkára vannak rendelve.

Ha nehéz is pontosan meghatározni az olvasás napi összes idejét, a monostorok lakói biztosan naponta több órán át hallgattak fölolvadást, illetve olvastak ők maguk.

(Bánhegyi B. Miksa: *A bencés monostorok olvasáskultúrája a középkorban*)

A könyvtáros ezt is, amazt is bemutatta nekünk az épp szorgoskodó emberek közül. Malakiás arról is beszámolt, hogy melyikük milyen munkát végez, s én csodálattal bámultam, mely nagy odaadással vannak mindannyian a tudomány és Isten igéjének tanulmányozása iránt. Ekként ismertem meg Salvemeci Venantiust: görögből és arabból fordított, és ama Arisztotelész tisztelője volt, akinél bölcsőbb ember bizonyára nem élt még e világon. Uppsalai Benno, egy fiatal skandináv szerzetes retorikával foglalkozott. Alessandriai Aymarus olyan műveket másolt, melyeket a könyvtár csupán néhány hónapra kölcsönzött ki.

(Umberto Eco: *A rózsza neve*)

Egy 13. századi imádságoskönyv

- Milyen fontos feladatai vannak a kolostorok lakóinak?
- Mi mindent írnak, másolnak a scriptoriumokban?
A rendelkezésre álló források alapján minél több válaszelemet gyűjtsetek!
- Hogyan szakosodtak a scriptoriumokban dolgozók?
- Milyen két nagy típusa van a bencés rendben az imádkozásnak?
- Miért imádkoznak többet a szerzetesek télen, mint nyáron?
- A kolostor mely tereiben imádkoznak a szerzetesek?

LEHETSÉGES MEGOLDÁSOK

- önellátás, imádkozás, a lelki élet állandó ápolása, olvasás, másolás, tudományos munka
- Ó- és Újszövetség másolása, zsoltárok másolása, imakönyvek másolása, klasszikus művek fordítása, másolása, kölcsönbe adott művek másolása, egyéni és közösségi imák írása, tudományos művek írása, kódexek másolása
- antikváriusok, miniatúrafestők, rubrikátorok és másolók
- egyéni és közösségi
- mert nincsenek mezőgazdasági munkák, sok a szabad idő
- a refektóriumban, a templomban, a dormitóriumban, a kerengőben (bár ez nem derül ki a szövegből)

JELENTÉSTEREMTÉS

2. lépés: 2. feladat

T/2.

18. oldal

15+15 PERC

Tanári instrukciók

- A három művet a szakértői csoportok módszerével dolgozzák fel a tanulók, így lehetőség nyílik arra, hogy mindenki megismerkedjen mindhárom himnusszal. A munka alatt szólhat nagyon halkán aláfestésként gregorián zene.
- A B) csoport kiegészítő feladata (i) nem fér bele az időkeretbe, de ajánljuk mindenkinek, hogy otthon nézzék meg. A C) csoport e–f) feladatának megoldásánál jó, ha a tanár besegít a csoportmunkába, szempontokat ad.

Kiemelt készségek, képességek: szövegértés irányított szempontok alapján, szövegalkotási képesség, együttműködés, vizuális információk fogalmivá tétele, vizuális és nyelvi információk összevetése

Célcsoport – differenciálás: 3 fős heterogén csoportok

Munkaformák: csoportos

Módszerek, eljárások: szakértői csoportok, T-táblázat, halmazábra, szemponttáblázat

2. Három középkori himnusz

Alkossatok 3 fős csoportokat!

Először egy-egy csoport egy feladatsoron dolgozik (A, B, illetve C).

Amikor elkészültetek, úgy szervezzétek újra a csoportokat, hogy minden új csoportban legyen egy A, egy B és egy C feladatsort megoldó társatok!

Ismertessétek egymással munkátok eredményét!

A) Celanói Tamás: *Ének az utolsó ítéletről (Dies irae)*

Az *Újszövetség* egyetlen próféciai könyve a *Jelenések könyve*, mely az utolsó ítélet rettentő látomását írja le.

- Mit gondoltok, mit jelent a címben szereplő ítélet?
- Miért utolsó ez az ítélet?

c) Olvassátok el figyelmesen az alábbi verset!

Celanói Tamás: Ének az utolsó ítéletről (Dies irae)

Ama végső harag napja A világot tűznek adja, Dávid így s Szibilla hagyja.	Félelmetes Fejedelem, Kinél ingyen a kegyelem: Jóság kútja, légy jó velem!	Báránkáid közé végy föl, Keríts el gödölyéktől, Jobbra állass ama széktől.
Reszket akkor holt meg élő, Ha megjön a nagy Ítéelő, Mindeneket lattal mérő.	Kegyes Jézus, kérlek téged: Értem álltál emberséget, Ama nap ne adj rossz véget.	Ha a rosszak zavarodnak, Fojtó lángok kavarognak, Akkor engem hívj áldottnak.
Csodakürtök zengenek meg, Sírok éjén átremegnek: Ítéletre, mindeneknek.	Munkád, könnyed értem veszték: Ennyi kínod, szent kereszted, Ne maradjon kárbavesztett.	Térden kérlek, görnyedetten, Sír a lelkem megtörötten: Ott a végnél, állj mellettem!
Csodájára a halálnak, Aki rég por, talpra támad, Számot adni bírójának.	Bírója a bosszulásnak, Add kegyelmét tisztulásnak, Míg itt nincs a számadásnap.	Könnyel árad majd a nagy nap, Hamvukból ha föltámadnak A bűnösök s számot adnak.
Kézzel írt könyv nyílik ottan: Világ terhe, minden, ott van, Ítéletre felrovottan.	Bűneimben sóhajtozván, Vétkemtől vet lángot orcám, Légy kegyelmes, Uram, hozzám.	Uram, nekik adj jó véget, Kegyes Jézus, kérünk téged, Add meg nekik békességed!
Bíró majd ha széket ül ott, Minden rejtek felderül ott, Zsoldot bűn el nem kerül ott.	Magdolnához lehajoltál, a latorhoz kegyes voltál, Énbelém is reményt oltál.	(Sík Sándor fordítása)
Én szegény ott mit beszéljek, Pártfogómul kit reméljek, Hol a szent is alig él meg?	Méltó imát nem tud ajkam Te könyörülj, Jóság, rajtam, Ne veszíts el örök jajban.	

d) Mi a szöveg meghatározó tere és ideje? Keressétek ki az erre utaló szövegrészeket!

e) Hány szerkezeti részre tagolható a szöveg? Indokoljátok is!

f) Mi az első rész domináns motívuma? Gyűjtsétek ki az erre vonatkozó kifejezéseket!

g) Mit tudtok a szöveg harmadik sorában szereplő két személyről?

h) Olvassátok el az alábbi értelmezést, kulcsszavait rögzítsétek!

A vers egyszerre hivatkozik az ószövetségi Dávid és Apolló isten jós-papnőinek tekintélyére, akiknek az ókorban több görög és héber nyelvű jövendölést, többek közt az utolsó időkről szólóakat tulajdonítottak: Dávid és Szibilla nevének együttes feltűnése azt példázza, hogy a középkori kereszténység meghatározott válogatási elvek szerint a görög és római antikvitás szimbolikus neveit is igyekezett bekapcsolni bibliai alapozottságú kánonjába. Az emlékezetnek és a narratív tudásnak ez a tekinté-

lyekre hivatkozó formája ugyancsak általánosan jellemző a korban, ebben az esetben mégis feltűnő, hogy a Dávid és Szibilla nevével megidézett szöveghagyomány rendkívül különböző. Míg Dávid neve az ószövetségi szent szöveg konkrét helyeire utal, addig Szibilláé kétes eredetű jóslatokra. Amikor a középkori gondolkodás a görög vagy a római antikvitás elemeit a bibliai tradícióhoz kapcsolta, annak szent tekintélye az előbbiekre is átsugárzott.

(Gintli Tibor–Schein Gábor: *Az irodalom rövid története*)

B) Assisi Szent Ferenc: *Naphimnus*

- a) Ha nem akadályozna semmilyen szempont, milyen táj az, ahol nagyon szívesen töltenél pár napot?
Képzeld el a tájat, és fogalmazd meg magadban, mit éreznél, ha ott körülnéznél!
- b) Hallgassátok meg egymást!
Milyen közös és eltérő vonások vannak a válaszaitokban?

KÖZÖS VONÁSOK	ELTÉRŐ VONÁSOK

- c) Assisi Szent Ferenc (1181–1226) *Naphimnusza* a 148. zsoltár újraírásaként indul.
Olvassátok el figyelmesen a zsoltárt és a *Naphimnuszt*!

148. ZSOLTÁR

1. Dicsérjétek az Urat! Dicsérjétek az Urat az égből; dicsérjétek őt a magas helyeken! 2. Dicsérjétek őt angyalai mind; dicsérjétek őt minden ő serege! 3. Dicsérjétek őt: nap és hold; dicsérjétek őt mind: fényes csillagai! 4. Dicsérjétek őt egeknek egei, és ti vizek, a melyek az ég felett vagytok! 5. Dicsérjétek őket az Úrnak nevét, mert parancsolt és előállottak ők. 6. Örök időre állította fel őket; törvényt szabott és nem tér el attól. 7. Dicsérjétek az Urat a földről: vizeszörnyek és mély vizek ti mind! 8. Tűz és jég-eső, hó és köd, szélvihar, a melyek az ő rendelését cselekszik; 9. Ti hegyek és halmok mindnyájan, minden gyümölcsfa s mind ti czédrusok; 10. Vadak és minden barmok, férgek és szárnyas állatok; 11. Földi királyok és minden nemzet, fejedelmek és mind ti földi bírák! 12. Ifjak és szűzek, vének gyermekekkel: 13. Dicsérjétek az Úrnak nevét, mert az ő neve dicső egyedül; az ő dicsősége égre-földre kihat! 14. És felemelte az ő népének szarvát. Dicsőítse minden ő kegyeltje: Izráel fiai, a hozzá közel való nép. Dicsérjétek az Urat!

(Károli Gáspár fordítása)

ASSISI SZENT FERENC: NAPHIMNUSZ

Mindenható, felséges Atyánk, hozzád száll a dicséret, magasztalás, tisztelet és hála.

Minden a te tulajdonod, s nincs ember, aki méltó lenne nagy neved kimondani.

Áldott vagy Uram, s kezed minden műve áldott,
 legfőképpen öreg bátyánk, a Nap;
 Az égből néz ő le, és tőle világos a nappal,
 és ékes, szépséges ő, tündökletes,
 ó, felséges Atyánk, mint te magad.

Dicsérjen nénénk, a Hold meg a Csillagok:
 te formáltad őket, s mind oly gyönyörűen ragyog.

Uram, dicsérjen téged bátyánk, a Szél,
 a levegő meg a felhő, a derűs ég s a vihar;
 te táplálsz teremtényeid ezek áldásaival.

Dicsérjen téged kedves hűgunk, a Víz,
 aki hasznos, alázatos és tiszta is.

Uram, dicsérjen téged öcsénk, a Tűz:
 vele gyújtasz fényt napszállta után,
 szép és félelmetes ő, erős és vidám.

Uram, dicsérjen téged jóságos Földanyánk,
 ki hátán hordoz minket s áldásait árasztja ránk:
 miénk pompás virága a réten s gyümölcse a fán.

Boldogok, Uram, akik szerelmedért másoknak megbocsátanak,
 akik betegséget szenvednek el és keserű kínokat;
 boldogok, kik békén túrik a föld nyomorát,
 mert elnyerik őket, felséges Atyánk fényes koronád.

Dicsérjen téged testvérünk, a testi halál,
 akitől emberfia nem menekülhet, –
 jaj annak, kit a végső perc halálos bűnben talál.
 Boldogok, kik szent akaratodban megnyugosznak:
 A második halált nem kell elszünetni azoknak.

Dicsérjétek Urunkat, ég és föld seregei,
 Áldjátok őt és nagy alázattal szolgáljatok neki!

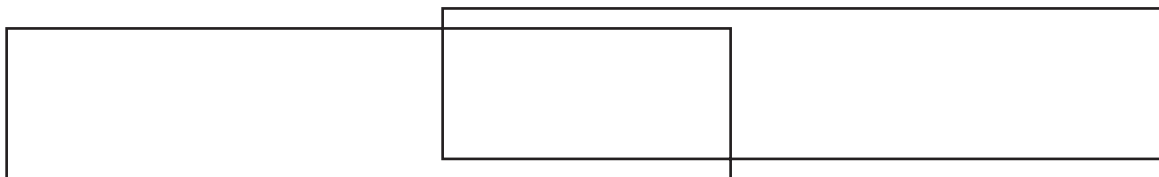
(Képes Géza fordítása)

- d) Vizsgáljátok meg a két szöveg első mondatát!
 Milyen lényeges különbségeket fedeztek fel?

- e) A fentieket szem előtt tartva bontsátok ki, mi a közös és mi az eltérő a két műben!

148. ZSOLTÁR

NAPHIMNUSZ

- f) Mi indokolja, hogy a felsorolt elemek az ember rokonaiként jelennek meg?
 g) A fentiek alapján milyen viszony van a megszólaló, Isten és a teremtett világ között?
 h) Mit tudtok Szent Ferencről?

- i) Kiegészítő anyag

Nézzetek utána, ki volt Giotto di Bondone, freskói miért fontosak a művészettörténetben!
 Olvassátok el az alábbi legendarészleteket!
 Melyik legendarészletet ábrázolja Giotto alább látható, Assisiben található freskója?

Szent Ferenc hívén Úr Jézus Krisztusba, nem páncélval öltöztetvén avagy törvel, nem ívet¹ visel-
 vén avagy hadi fegyvereket, de szentséges hitnek vértével, keresztnek jegyivel félelem nélkül kezdte
 elmenni. ...az szörnyő farkas mendenestől fogván szája felnyitván Szent Ferenc ellen fut vala, ki
 ellen Szent Ferenc veté keresztnek jegyét, őtőle es, társától es farkast megehnyétvén,² és futa-
 mását megtartá isteni erőnek miatta, és keményen megnyitott száját belrekeszté. És annak utána
 hozzá kíván őtet, mondá néki: „Jőjj ide, atyámfia farkas, és Krisztusnak felőle parancsolok néked,

hogy sem nékem sem egyébnek valakinek árts.” Csuda: legottan ke-
 reszt lévén, belrekeszté ő szörnyő száját, és az parancsolat lévén,
 legottan magát feje-hajtván leterjelszté Szent Ferencnek lábaihoz.

(Rövidített részlet a magyar nyelvű *Jókai-kódex*ből, 1440 körül)

A szombat esti vecsernye után, az előtt az éjszaka előtt, amelyen
 Szent Ferenc az Úrhoz költözött, a ház fölé, amelyben feküdt, nem
 túl magasan, sok pacsirta repült, és kört alkotva énekeltek. Mi pedig,
 akik Szent Ferencsel voltunk, akik ezeket leírtuk róla, tanúsítjuk, hogy
 sokszor hallottuk, amint ezt mondta: „Ha alkalmam lesz beszélni a
 császárral, kérni fogom, hogy Isten iránti szeretetből és kérésemre
 hozzon határozatot és adjon ki rendeletet, hogy egy ember se fogja el a pacsirta nővéreket. Ha-
 sonlóképen kérni fogom, a városok minden podesztájának, a városok és falvak urainak legyen kö-
 telessége, hogy minden évben az Úr születésekor arra ösztönözzék az embereket, hogy szórjanak
 gabonát és mindenféle magvakat az útszélekre a városokon és falvakon kívülre, hogy ilyen nagy
 napokon legyen mit enniük főként a pacsirta nővéreknek, de másfajta madaraknak is.”

(Assisi Szent Ferenc perugiai legendája, 110., Varga Imre fordítása)

1 íjat

2 megfékezvén, megszelídítvén

Mikor egy csapat madárral találkozott, mintha értelmes lények lettek volna, e szavakkal köszöntötte őket. „Madár testvéreim, igencsak dicsérnetek kell a Teremtőtök, aki tollakba öltöztetett benneteket, szárnyakat adott, hogy repülhessetek, nektek adta a tiszta levegővet, és gondoskodik rólatok, hogy semmiben hiányt ne szenvedjete.” A madarak feléje nyújtogatták nyakukat, kiterjesztették szárnyaikat, kitátották csőrüket, és feszülten figyeltek rá. Ő pedig átmenve közöttük csuhájával meg-megérintette őket, de egyik sem mozdult el a helyéről, míg csak engedélyt nem adott rá, majd egyszerre elrepültek.

(Jacobus de Voragine: *Legenda Aurea* – részlet, Sente Katalin fordítása)

C) Jacopone da Todi: *Himnusz a fájdalmas anyáról (Stabat mater...)*

a) Olvassátok el a verset!

Állt az anya keservében
sírva a kereszt tövében,
melyen függött szent Fia,
kinek megtört s jajjal-tellett
lelkét kemény kardnak kellett
kínzón általjárnia.

Óh mily búsan, sujtva állt ott
amaz asszonyok-közt-áldott,
ki Téged szült, Egyszülött!
Mily nagy gyásza volt sírása
mikor látta szent Fiát a
szívtépő kínok között!

Van-e oly szem, mely nem sírna
Krisztus anyjával s e kínra
hidegen pillantana?
aki könnyek nélkül nézze,
hogyan merül a szenvedésbe
fia mellett az anya?

Látta Jézust, hogy fajtája
vétkéért mit vett magára
és korbáccsal vereték.
S látta édes fiát végül
haldokolni vigasz nélkül,
míg kiadta életét.

Kútja égi szeretetnek,
engedd éreznem sebednek
mégét: hadd sírjak veled!
Engedd, hogy a szívem égjen
Krisztus isten szerelmében,
s ő szeressen engemet!

Óh szentséges anya, tedd meg,
a Keresztfeszítettnek
nyomd szívembe sebeit!
Oszd meg, kérem, kínját vélem,
kinek érdem nélkül értem
tetszett annyit túrni itt!

Jámborul hadd sírjak veled
és szenvedjek mígcsak élek
Avval, ki keresztre szállt!
Álljak a kereszt tövében!
Szívem szíved keservében
társad lenni úgy sovárg!

Szűzek szűze! Légy szívedben
hozzám jó és nem kegyetlen!
Oszd meg vélem könnyedet!
Add hogy sírván Krisztus sírján
sebeit szívembe írnam
s bánatodban részt vegyek!

Fiad sebe sebesítsen!
Szent keresztje részegítsen
és vérenek itala,
hogy pokol tüzén ne égjek!
S az ítélet napján, kérlek,
te légy védőm, Szűzanya!

Ha majd el kell mennem innen,
engedj győzelemre mennem
anyád által, Krisztusom!
És ha testem meghal, adjad
hogy lelkem dicsőn fogadja
a pálmás paradicsom!

(Babits Mihály fordítása)

- b) Az evangéliumi történet mely részének újraírása a költemény?
 c) Olvassátok el az Újszövetségből az alábbi evangéliumi részletet!

26Ahogy elvezették, megállítottak egy cirenei embert, Simont, aki éppen a mezőről tartott hazafelé. Vállára adták a keresztet, hogy vigye Jézus után. 27Nagy tömeg követte, asszonyok is, akik jajgattak és sírtak miatta. 28Jézus hozzájuk fordult: „Jeruzsálem leányai – mondta nekik –, ne engem sirassatok. Inkább magatokat és gyermekeiteket sirassatok, 29mert jönnek majd napok, amikor azt fogják mondani: Boldogok a meddő, akik nem szültek, nem szoptattak. 30Akkor majd unszolni kezdik a hegyeket: Omoljatok ránk! És a dombokat: Takarjatok el! 31Mert ha a zöldellő fával így tesznek, mi lesz a sorsa a kiszáradt fának?”

32Két kivégzésre ítélt gonosztevőt is vittek vele. 33Amikor odaértek arra a helyre, amelyet Koponya-helynek hívtak, ott fölfeszítették, s a gonosztevőket is vele, egyiküket jobbról, másikukat balról. 34Jézus pedig mondta: „Atyám, bocsáss meg nekik, hisz nem tudják, mit tesznek.” Ruháján sorsot vetve megosztottak. 35A nép bámészkodott, a főtanács tagjai gúnyolódtak: „Másokat megmentett – mondták –, most mentse meg magát, ha ő a Messiás, az Isten választottja.” 36Gúnyt űztek belőle a katonák is, odamentek és ecettel kínálták: 37 „Ha te vagy a zsidók királya, szabadítsd meg magad!” – mondták. 38Feje fölé görög, latin és héber nyelvű feliratot tettek: „Ez a zsidók királya.” 39Az egyik fölfeszített gonosztevő káromolta: „Nem te vagy a Krisztus? Szabadítsd meg hát magad és minket is.” 40A másik rászólt: „Nem félsz az Istentől? Hisz te is ugyanazt a büntetést szenveded. 41Mi tetteink méltó jutalmát kapjuk. De ő nem csinált semmi rosszat.” 42Aztán hozzá fordult: „Jézus, emlékezzél meg rólam, országodban.” 43Ezt válaszolta neki: „Bizony mondom neked, még ma velem leszel a mennyben.”

44A hatodik óra körül sötétség támadt az egész földön, s egészen a kilencedik óráig tartott. 45A nap elsötétedett, a templom függönye középen kettéhasadt. 46Jézus ekkor hangosan felkiáltott: „Atyám, kezedbe ajánlom lelkemet.” E szavakkal kilehelte lelkét. 47Amikor a százados a történeteket látta, dicsőítette az Istent, s azt mondta: „Ez az ember valóban igaz volt.” 48És az egész kíváncsi tömeg, amely összeverődött, a történetek láttán mellét verte, és szétoszlott. 49Jézus ismerősei pedig, köztük az asszonyok is, akik Galileából kísérték, távolabb állva látták mindezt.

(Lk 23, 26-49, Dr. Kosztolányi István fordítása)

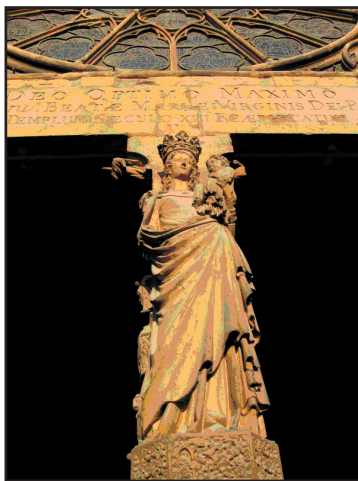
- d) Milyen lényeges nézőpontbeli különbséget fedeztek fel az evangéliumrészlet és a Todi-szöveg között?

	EVANGÉLIUM	STABAT MATER
KI LÁT (NÉZŐPONT)		
MIT LÁT (FÓKUSZ)		

- e) Vizsgáljátok meg az alábbi képeket, és vessétek össze Georges Duby francia művészettörténész tanulmányrészletével! Észrevételeiteket írjátok a képek mellé!

A reimsi Notre-Dame-katedrális

A katedrális központi kapuja

Angyali üdvözet és látogatás

Amikor a reimsi katedrális építése befejeződik, a Mária-alakok már mindenütt megjelennek az épületen. Mária alakja kiemelkedik a központi kapu falközében. Körülötte az angyali üdvözet, Mária látogatása Erzsébetnél, Jézus bemutatása láthatók. A boltívek emberi történetét mesélik el, s ugyanakkor szüzességének szimbolikus képeit is bemutatják.

Az a kép, amelyet a XIII. századi teológusok a teremtésről és a megtestesülésről kialakítanak, megszabadítja a világot a rettegéstől. A nyugati kereszténység felismeri, hogy a bűnt nem lehet pusztán rítusokkal kialakított pénzüsszegekkel megváltani. Az ember most már tudja, hogy üdvösségét tettekkel érheti el – s még inkább szándékaival, a szeretettel és az értelemmel, amelyek feltárlják előtte Istennel való azonosságát, s arra ösztönzik, hogy térjen meg hozzá, és minél tökéletesebben kövesse. A bűn azonban megmarad, általa homályosul el az anyag. Súlyossá teszi a testet, és akadályt képez a teremtés nélkül létező fény előtt. E világon egyedül Jézus tudta legyőzni. Egyedül ő képes megváltani az embert. Ezért kell követni a jó mestert.

(Georges Duby: *A katedrálisok kora*)

- f) Milyen megállapításokat tudtok tenni a d) és e) feladat megoldásai alapján?

LEHETSÉGES MEGOLDÁSOK

- A)
- minden halott kikel sírjából, és Jézus ítélőszéke elé járul
 - Mert a világ megítélése jelenti a régi világ végét, és vezeti be a mennyek országának, Isten új világának eljövételét. A régi világ helyén Isten új eget és földet teremt, a mennyből alászáll a Földre az új Jeruzsálem, és ezzel visszatér az elveszett Éden békéje.
 - akkor, ott, a jövőben, az utolsó ítéletkor
 - 1–6. vsz. elsősorban leíró, Ø E/1. személy
7–17. vsz. hangsúlyos a megszólaló-megszólított helyzet, fokozott E/1. jelenlét, a megszólított a megszólított cselekvéseiért könyörög
18–19. vsz. az E/1. háttérbe szorul, a többiekért, a bűnösökért fohászkodik, az ő megváltásukért könyörög
 - bíró, ítélet, Ítéző, „lattal mérő”, szék, bűn

g) Dávid: ószövetségi király, Jézus az ő leszármazottja, a zsoltárok jelentős része őt jegyzi szerzőként;

Szibilla: a delphoi Apollón-szentély jósnője, kétes értelmű jóslatai tették emlékezetessé

B)

d) Urat → E/3. + a dicséret tárgya, a teremtett világ a megszólított (T/2.)

Atyánk → T/1. birt. személyjel, ő a megszólított

dicséjétek háromszor → gondolatrítmus

dicséret, magasztalás, tisztelet és hála → halmozott szerkezet

e) hasonlóságok: nap, hold, csillagok, szél, víz, gyümölcsök

eltérések:

– szerkezet:

– zsoltár:

– általánosság → háromszor: *dicséjétek*

– felsorolás:

– az embert körülvevő világ a teremtés sorrendjében

– az emberek

– Izrael

– összegző *dicséjétek*

– *Naphimnusz*:

– megszólítás

– a teremtett világ

– az ember

– a halál

– megszólító-megszólított:

– zsoltár: állandóan változik

– *Naphimnusz*: a megszólított ugyanaz, de a megszólító újabb és újabb teremtményeket nevez meg rokonnaként, ezáltal azt a hatást éri el, mintha szólama a kórus egy hangja lenne

– a beszélő lélekállapota:

– zsoltár: nem derül ki

– *Naphimnusz*: érzelmi intenzitás → rokonsági fokok, a teremtés szépsége

f) Minden teremtmény része a teremtésnek, a rokonság hangsúlyozásával a teremtett világ egyetlen családhoz tartozásának élményét fogalmazza meg.

g) bensőséges, intim viszony

C)

b) passió, kereszthalál

d)

	EVANGÉLIUM	STABAT MATER
KI LÁT (NÉZŐPONT)	– személytelen – kideríthetetlen	– a jelöltség sejthető: „ott” – kettőződik: „látta Jézust” → ez már Mária – a lírai alany

MIT LÁT (FÓKUSZ)	a kereszthalál tényeit, a „mel- lékszereplőket”	– Máriát – Mária a szenvedő Krisztust – a megszólaló Máriát és Krisztust
------------------	--	---

- f) A keresztény középkor szemléletváltásának elemeit talán észreveszik diákjaink. Mária alakja kerül a katedrális faragványaiban is a középpontba. Ezzel párhuzamosan, az irodalomban kissé korábban jelenik meg a Mária-kultusz, a 11. század végétől. Talán feltárható az is, hogy a gótika fényelvűsége a Szentháromságból kezdi kiemelni az Emberfiát, Krisztust (ezzel párhuzamosan a Szüzet). A vers az anya és fia testi szenvedéseit már-már naturalista módon ábrázolja, két (illetve a megszólalóval együtt három) *emberi* szenvedés kerül a középpontba.

3. lépés: 3. feladat

T/3. 28. oldal
20 PERC

Tanári instrukciók: hívjuk fel a tanulók figyelmét arra, hogy ne töltsenek túl sok időt az a) és b) alpontok bogarászásával. Az utolsó 5 percet feltétlenül tartjuk fenn a közös megbeszélésre!

Kiemelt készségek, képességek: szövegértés irányított szempontok alapján, együttműködés, rendszerezés, tanult ismeretek alkalmazása

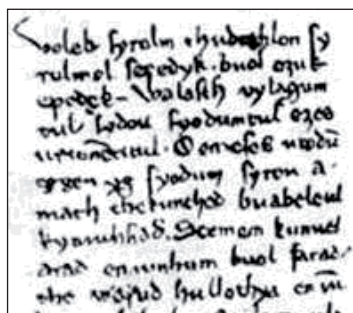
Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: pármunka, frontális egyeztetés

Módszerek, eljárások: tanári kalauz

3. Az Ómagyar Mária-siralom

- a) Az alábbiakban első magyar nyelvű versünk, az *Ómagyar Mária-siralom* (1300 körül) kódexbeli megjelenését látjátok. Próbáljátok meg kibetűzni a szöveget! Nem baj, ha vannak foszlányemlékeitek róla. Írjátok ceruzával a szöveg mellé olyan szavakat, melyeket felismertetek!

- b) Most olvassátok el a feltehetően jól értelmezett, szöveghű változatot!
Van olyan szó, kifejezés, esetleg mondat, amit most értetek meg? Húzzátok alá a helyeket!
Írjátok a szöveg mellé értelmezésüket!

Volek syrolm thudothlon sy
rolmol sepedyk. buol ozuk
epedek. Walasth vylagum
tul sydou fyodumtul ezés
urumetuul. O en eses urodu(m)
eggen yg fyodum Syrou a /
/ niath thekunched buabeleul
kyniuhhad. Scemem kunuel
arad en iunhum buol fárad
the werud hullothyá en iu(m) /

- c) Az *Ómagyar Mária-siralom* a Leuveni-kódexből került elő 1922-ben. Itt most az olvasatát és egy értelmezését olvashatjátok. A kérdésekre a mai magyar nyelvünkhöz közelebb álló értelmezés alapján válaszoljatok!

ÓMAGYAR MÁRIA-SIRALOM

PAIS DEZSŐ OLVASATA

Volék sirolm tudotlon.
Sirolmol sepedik,
buol oszuk, epedek,

Választ világumtuul,
zsidou fiodumtuul,
ézes ürümentüül.

Ó én ézes urodum,
eggyen-igy fiodum,
sírou anyát teküncsed,
buabeleül kinyuhhad!

Szemem künyüel árad,
junhum buol fárad.
Te vérüd hullottyá
én junhum olélottyá.

Világ világa,
virágnak virága,
keserüen kinzatul,
vos szegeekkel veretül!

PAIS DEZSŐ ÉRTELMEZÉSE

Valék siralom tudatlan.
Siralomtól süppedek
bútól aszok, epedek,

Választ világotól,
zsidó fiacskámtól,
édes örömemtől.

Ó én édes uracskám,
egyetlen egy fiacskám!
síró anyát tekintsed,
bújából kinyújtsad!

Szemem könnytől árad,
Én keblem bútól fárad.
Te véred hullása
én keblem alélása.

Világ világa,
virágnak virága,
keserüen kínzatol,
vas szegeekkel veretel!

Uh nekem, én fiom,
ézes mézüül,
szégyenül szépségüd,
vírüd hioll vizeül.

Sirolmom, fuhászatum
tertetik kiül,
én junhumnok bel bua,
ki sumha nim hiül.

Végy halál engümet,
eggyedűm ilyen,
maraggyun urodum,
kit világ féllyen!

Ó, igoz Simeonnok
bezzeg szovo ére:
én érzem ez bútürüt,
kit níha egíre.

Tüüled válnum;
de nüm valállal,
hul igy kinzassál,
fiom, halállal!

Zsidou, mit téssz türvéntelen,
Fiom mert hol biüntelen.
Fugvá, husztuzvá,
üklelvé, ketvé ülüd!

Kegyüggyetük fiomnok,
ne légy kegyülm mogomnok!
Ovogy halál kináal
anyát ézes fiáal
egyembelű üllýetük!

Ó, nekem, én fiam,
édes, mint méz!
szégyenül szépséged,
véred ürül vízként.

Siralmam, fohászkodásom
terjed kívül,
én keblemnek belső búja
mi soha nem hűl.

Végy halál engemet,
egyetlenem éljen,
maradjon uracskám
kit világ féljen!

Ó, igaz Simeonnak
biztos szava ére:
én érzem ez bútört,
mit valamikor ígére.

Elválnám tőled,
de ne volna,
hogy így kínzatol,
fiam halálra.

Zsidó mit téssz törvénytelen,
mert fiam büntelen hal.
Fogva, huzogatva,
öklelve, kötve ölöd.

Kegyelmezzetek fiamnak,
ne legyen kegyelem magamnak,
avagy halál kínjával
anyát édes fiával
egyetemben öljétek!

- d) Van-e olyan kifejezés, amelyet nem értetek?
Próbáljátok meg közösen értelmezni a homályos részleteket!
- e) Ki a vers megszólalója? Változik-e a megszólaló személye?
- f) A passió mely részét idézi meg a megszólalás?
- g) A ritmusról, rímről nagyon sokat tanultatok már.
Ismereteitek alapján bizonyítsátok minél több érvel a szöveg fokozott zeneiségét – tehát keresetek minél több ismétlődést a versben úgy, hogy próbáljátok meg megszerezni is azokat!

AZ ISMÉTLÉS FAJTÁJA	PÉLDÁK

- h) Milyen igeidők, igemódok szerepelnek a szövegben? Milyen hatás forrása ez?

LEHETSÉGES MEGOLDÁSOK

- e) Mária, végig ő beszél
 f) Krisztus szenvedését a kereszten
 g) lehetséges válaszelemek a teljesség igénye nélkül

AZ ISMÉTLÉS FAJTÁJA	PÉLDÁK
sorvégek összecsengése (rím)	süppedek–epedek árad–fárad
ismétlődő ütemű sorok	Siralomtól süppedek (4/3) bútól aszok, epedek, Te véred hullása (3/3) virágnak virága,
gondolatpárhuzam	Te véred hullása én keblem alélása.
szótóismétlés (figura etimologica)	Világ világa, virágnak virága,
halmozás	süppedek bútól aszok, epedek,
fokozás	Fogva, huzogatva, öklelve, kötve öled.

- h) – az igék végig jelen idejűek (egyetlen kivétel az önreflektív „nem ismertem”)
 – a kijelentő módok egyrészt az anyára, másrészt Krisztusra vonatkoznak, mindkét esetben a szenvedést írják le
 – a felszólító módok a megszólalóra („ne váljak el”), többször Krisztusra és a kínzókra vonatkoznak
 – a jelen idejűség, az állapotleírás, a felszólítások felfokozott érzelmi hatást, drámai feszültséget teremtenek

4. lépés: 4. feladat

T/4.

31. oldal

10 PERC

Tanári instrukció: szánhatunk több időt is a szemponttáblázat elkészítésére, ez esetben az 5. feladatot is házi feladatnak adjuk fel.

Kiemelt készségek, képességek: együttműködés, rendszerezés, vitakészség

Célcsoport – differenciálás: az előző feladat párjai

Munkaformák: pármunka

Módszerek, eljárások: szemponttáblázat

4. A *Stabat mater* és az *Ómagyar Mária-siralom*

Hasonlítsátok össze a *Stabat mater*t az *Ómagyar Mária-siralom*mal!

Készítsetek szemponttáblázatot munkátok rögzítésére!

SZEMPONTOK	STABAT MATER	ÓMAGYAR MÁRIA-SIRALOM

LEHETSÉGES MEGOLDÁSOK:

Csak példák, még számtalan szempontot találhatnak a gyerekek.

hasonlóságok: Mária a középpontban, Krisztus emberi szenvedése

eltérések: megszólaló: kívülről szemlélő, de jelen lévő (S. m.) – kizárólag az anya (ÓMS)

a szenvedés: üdvtörténetileg érthető: „fajtája vétkéért mit vett magára” (S. m.) – nincs ilyen utalás (ÓMS)

5. lépés: 5. feladat

T/5. 32. oldal
10 PERC

Tanári instrukció: érdemes rákérdeznünk (akár a következő óra elején), hogy világos volt-e mindenki számára a szöveg, esetleg foglalják össze egy-két mondatban a lényegét.

Kiemelt készségek, képességek: szövegértés, fogalmi gondolkodás

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: egyéni

Módszerek, eljárások: jelöléstechnika

5. A himnuszok szerepe a hitélet gyakorlásában

a) A már ismert jelek (jelöléstechnika) alkalmazásával olvasd el az alábbi szöveget!

A kereszténység korai szakaszában az irodalmi megnyilvánulások nem váltak el a közösségi vagy egyéni hitgyakorlattól, sőt a hit gyakorlásához a hívőknek kezdettől szükségük volt irodalmi művekre. A művészetnek, illetve szűkebben az irodalomnak a maiakkal rokonítható fogalmai, amelyek az esztétikai szabadság jegyében fogantak, e korral kapcsolatban nem használhatóak. A kereszténység kezdeti időszakának alkotásai kivétel nélkül a közös hitgyakorlathoz és a hit tapasztalatához kapcsolódtak, a hétköznapi és az ünnepi misék liturgiájához. Eredendően tehát egy jól meghatározható közösség és alkalom használatára készültek, és szerzőjük is a közösség egy tagjának tekintette magát, nevének megörökítése nem jutott eszébe. A szerzőség a középkori irodalom későbbi szakaszaiban sem tartozik feltétlenül a művekhez. A művészet helye biztosítva volt az élet mindennapi gyakorlatában, a szerző nevére nem volt szükségük a mű használóinak ahhoz, hogy bizonyos műveket egymáshoz rendeljenek. A szerzőség modern fogalmához hasonlóan eredetiségről sem beszélhetünk a középkori himnuszokkal kapcsolatban. Az ismert szövegek egy-egy alaptéma variációi, gyakorta hosszabb részeket is szó szerint átvesznek egymástól. Az énekek variációkban rendkívül gyorsan elterjedtek Európa legkülönbözőbb régióiban. Ha nem kevés műnek mégis megjegyezték a szerzőjét, az azért történt, mert az egyház által nagyra becsült nevek – például szentek nevei – tekintélyt kölcsönöztek a művek kijelentéseinek.

(Gintli Tibor–Schein Gábor: Az irodalom rövid története)

b) Értelmezd a szakszöveg következő kifejezését:

„A művészet helye biztosítva volt az élet mindennapi gyakorlatában”!

c) Olvasd el!

Az Ómagyar Mária-siralom a *SZEKVENCIA* (jelentése: sorrend) műfajába tartozik, amelynek dallammenetében több dallamszakasz ismétlődik, illetve variálódik, a kötött szótagszámú sorok pedig a himnuszokhoz hasonlóan rímelenek. Ez a forma a liturgikus és a világi énekek költészetében is rendkívül elterjedt a 13-14. században. A vers nem hangozhatott el misén vagy a miséhez tartozó énekalkalmakkor, csak világi hívek közös imádkozásain, tehát ez is éneklésre volt szánva, két kórusban, egymásnak felelgetve adhatták elő.

(Gintli Tibor–Schein Gábor: Az irodalom rövid története)

LEHETSÉGES MEGOLDÁS:

b) Talán gondolkodóba ejti a diákokat ez a mondat, hiszen a mai gyakorlat a fenti állítástól igen eltérő. Nem különült el egymástól mesterség és művészet – erre még a populáris/népi kultúra kapcsán visszatérünk.

REFLEKTÁLÁS

6. lépés: 6. feladat

T/6.

33. oldal

Házi feladat

Tanári instrukciók: a behozott képeket tűzzék ki a tanulók a témafalra! Kitzűzhetjük a 4 szöveget is, és akkor körük rendezhetik a képeket.

Kiemelt készségek, képességek: vizuális információk dekódolása, nyelvi és vizuális információk összekapcsolása

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: egyéni

Módszerek, eljárások: kutatómunka, házi feladat

6. Házi feladat

Keress illusztrációt!

Egy könyvkiadó úgy döntött, hogy a tanult négy himnuszt kiadja egy antológiában.

- Keress képet valamelyik himnuszhoz! Ha megoldható, hozd el a digitalizált vagy papír alapú (lehetőleg színes) képet!
- Legalább két mondatban indokold választásodat!

3. A TEMPLOM ÉS A KOLOSTOR IRODALMA 2.

BELSŐ UTAK

2 óra

RÁHANGOLÓDÁS

1. lépés: 1. feladat

T/1.

34. oldal

10 PERC

Tanári instrukció: kb. 5 perc egyéni gondolkodás után csoportban beszéljék meg a tanulók válaszaikat.

Kiemelt készségek, képességek: ön- és emberismeret, empátia

Célcsoport – differenciálás: 3-4 fős szimpátiacsoportok

Munkaformák: egyéni, majd csoportos

Módszerek, eljárások: írás saját magunk számára

A középkor vallásos embere számára igen fontos volt annak átgondolása és tudatosítása, hogyan is éljen annak érdekében, hogy elnyerje az üdvözülést. Ez a gondolkodás igen sokszor jelenik meg a belső lélektörténetek alakulásának bemutatásában, hiszen a lélek a belső tökéletesedés által, az önmagán végzett kitartó és lényegében befejezhetetlen munka során jut el a teremtői szándékkal való azonosulásig, istenképmás voltának kiteljesítéséig. A léleknek ez az igénye számos ponton összeütközhet a világ külső igényeivel. Ezt az ellentétet a középkori gondolkodás erőteljesen kiélezte. Úgy tartották ugyan, hogy az emberi lélek a világban végzi munkáját, és erényei jó cselekedetekben nyilvánulnak meg, a világ vonzása azonban veszélyeket is rejt számára. Ezeket nevezték bűnöknek. A bűnöket a középkor szinte kizárólag a test vágyaival hozta összefüggésbe, de igazi áldozatuk mindig a lélek volt.

1. A belső utak

Popper Péter pszichiáter *A belső utak* könyve című művében a következőket írja:

„Az emberi kultúra erőfeszítésből származik. A kultúrateremtő erőfeszítések közé tartozik az ember belső vívódása önmagával, kínlódásai azon az úton, amelyet végigjár.”

- a) Fogalmazz meg legalább három olyan élethelyzetet, amikor az ember vívódik (vívódhat) magával!
Az egyes ember életét meghatározó helyzetekre gondolj elsősorban!
- b) Hallgassátok meg egymás gondolatait!

LEHETSÉGES MEGOLDÁSOK

- párkapcsolat vállalása, elvetése
- egy nem kedvelt személy vállalása
- élettervezés döntéshelyezetei
- lakáscsere
- kövesse-e a hagyományokat vagy saját útját járja stb.

JELENTÉSTEREMTÉS

2. lépés: 2. feladat

T/2. 34. oldal
15 PERC

Tanári instrukció

Kérjük meg diákjainkat a megelőző órák egyikén, hogy nézzék át újra *Az eposzok régen és ma* (9. évfolyam 2.) fejezet azon részét, amelyben már volt szó Dantéről és az *Isteni színjátékról*.

Kiemelt készségek, képességek: szövegek összehasonlítása, a szó szerinti és a metaforikus jelentések megkülönböztetése

Célcsoport – differenciálás: 3-4 fős heterogén csoportok

Munkaformák: csoportos

Módszerek, eljárások: tanári kalauz, szemponttáblázat

2. Az útkeresés lehetőségei

- a) Olvassátok el figyelmesen az alábbi két szöveget!

Lakásunkhoz csöpp kert is tartozott, és ezt használtuk az egész házzal együtt. Gazdánk, a tulajdonos ugyanis nem lakott velünk. Ide hajszolt tehát szívem zűrzavara, ahol senki sem gátolt magammal vívott szenvedélyes pörömben, míg el nem csitul, te tudtad, miképpen. Én sem sejtettem még a végződést. Üdvös esztelenség ragadott magával és haldokoltam, hogy éljek. Tudtam, mennyi rossz rejtőzik bennem, de hogy hamarosan milyen jóvá cseperedhetek, igazán nem gondoltam.

Tehát a kertbe futottam, de Alypius nyomon követett. Jelenléte nem zavarta magányomat. Ilyen lelkiállapotban mikor is hagyott ő magamra engem?

Amennyire lehetséges volt, az épülettől távolabb foglaltunk helyet.

Lelkem borzongott és zavaros háborgással méltatlankodtam, miért is nem kötök szívem szerint való egyezséget veled, Istenem? Hogy végre illet kössek, sürgetve sürgette minden porcikám és dicserétét egekig magasztalta.

És hogy eljussak idáig, nem volt szükségem kocsira, hajóra, még annyi lépés sem kellett, amennyivel a háztól ülőhelyemig jutottam. Hogy ne csak elinduljak, hanem meg is érkezzek oda, mást nem jelentett, mint az indulás akarását, de erős és elszánt, teljes akarását. Nem félig-meddig sebesült, ide-oda ingó s hányódó akarat kell ide. Az ilyenek egyik fele talpra szökken, a másik pedig elhanyaglik a változó küzdelemben.

Szent Ágoston: *Vallomások*. A kerti jelenet részlete
(Városi István fordítása)

Az emberélet útjának felén
egy nagy sötétlő erdőbe jutottam,
mivel az igaz útat nem lelém.
Ó szörnyű elbeszélni mi van ottan,
s milyen e sűrű, kúsza, vad vadon:
már rá gondolva reszketek legottan.
A halál sem sokkal rosszabb, tudom.
De hogy megértsd a Jót, mit ott találtam,
hallanod kell, mit láttam az uton.
Akkortájt olyan álmodozva jártam:
nem is tudom, hogyan kerültem arra,
csak a jó útról valahogy leszálltam.
De mikor rábukkantam egy hegyaljra,
hol véget ért a völgy, mély, mint a pince,
melyben felébredt lelkem aggodalma,
a hegyre néztem s láttam, hogy gerince
már a csillag fényébe öltözött,
mely másnak drága vezetője, kincse.
Így bátorságom kissé visszajött,
mely távol volt szivemből teljes éjjel,
melyet töltöttem annyi kín között.

Dante *Isteni Színjátékának* kezdő sorai
(Babits Mihály fordítása)

- b) Mi a két megszólalás közötti hasonlóság?
- c) Értelmezzétek a „haldokoltam, hogy éljek” paradoxont!
- d) Gyűjtsetek a fentiekén kívül minél több hasonlóságot a két szöveg között (idézzetek)!
A szempontokat is rögzítsétek!

SZEMPONT	MEGJELENÉSE A KÉT SZÖVEGBEN

LEHETSÉGES MEGOLDÁSOK

- b) – vívódás, gyötrődés, (testi) halálközelség
*a halálnál sem sokkal rosszabb, tudom
 haldokoltam, hogy éljek*
 – a fordulat lehetősége
- c) a testi örömök elvetése, megtagadása teszi lehetővé az örök élet (üdvözülés) elnyerését
- d) lehetséges válaszlemek

SZEMPONT	MEGJELENÉSE A KÉT SZÖVEGBEN
téma – metaforizált	út – feltehetően belső: „emberélet útjának felén” – „nem volt szükségem kocsira, hajóra”
megszólalás módja	E/1.
a megszólaló alakja	nem magányos (bár a Dante-részletből itt nem derül ki, de a 9. évfolyam 2. fejezete utal Vergiliusra és Beatricére egyaránt)
rokonítható lélekállapot	– „Lelkem borzongott és zavaros háborgással” – „sűrű, kúsza, vad vadon” – „meg is érkezek” – „csak a jó útról valahogy leszálltam”
fordulatélmény felsejlése	„de”

3. lépés: 3–4. feladat

T/3–4. 36. oldal
15 PERC

Tanári instrukció: a T/4. feladatai választható házi feladatok, részben ennek az órának az anyagához köthetők, részben a következő óra anyagát készítik elő [d].

Kiemelt készségek, képességek: előzetes tudáson alapuló sémák alkalmazása, ok-okozatiság felismerése, a jelkép szerepének felismerése

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: egyéni

Módszerek, eljárások: jóslás, tanári kalauz, házi feladat: kutatás, gyűjtés

3. Egy lehetséges út megtalálása

- a) Próbáld meg 3-4 mondatban megjósolni, hogyan fejeződik be Szent Ágoston vívódása!
- b) Olvasd el a *Vallomások* következő részletét!

„Meddig haragszol még Uram, szüntelenül? Ne emlékezzél meg régi gonoszságaimról.”

Éreztem, hogy ezek a gonoszságok béklyóba fognak engem. Ajkam száználmas szavakat nyögdi-csél. Meddig? Meddig lesz ez a holnap, és ez az újra holnap? Miért nem most rögtön? Aljasságomnak miért nem veti végét mindjárt ez az óra?

Így szóltam és szívem keserves szomorúságával zokogtam.

És íme, a szomszédos házból hangot hallok. Ének csendül, nem tudom hogyan, mintha fiú vagy leányka mondaná, és többször ismételné:

Tolle, lege

Tolle, lege

Vedd föl, olvasd

Vedd föl, olvasd...

Arcom íziben megváltozott. Kutattam rögtön emlékezetemben, akad-e olyan játékféle, amelyben ilyet szoktak énekelni a gyerekek? Egyáltalán nem jutott eszembe, hogy hallottam volna valahol ilyesmit.

Visszaszorítottam könnyeim patakját és fölugrottam. Csupán arra magyaráztam ezt a szózatot, hogy mennyei parancs zendült most felém, üssem föl a könyvet és olvassam el a legelőször szemembe ötlő fejezetet. Hallottam ugyanis Antaltól, hogy intést kapott az evangéliumból, pedig egészen véletlenül toppant be annak olvasásakor. Mintha neki mondotta volna a fölolvasott szöveg:

„Menj, add el amid vagyon és oszd el a szegényeknek, és kincsed leszen a mennyeknek; és jer kövess engem.” És hozzád tért azonnal erre a csodálatos megnyilatkozásra. Tehát följajzottan siettem vissza a helyre, ahol Alypius üldögélt, mert ott tettem le az apostol könyvét, midőn fölkeltem onnan. Kezembe kaptam, fölöttem és csöndben olvastam azt a fejezetet, amelyre először esett a szemem:

„Nem tobzódásban és részegeskedésben, nem bujálkodásban és kicsapongásban, nem civódásban és versengésben, hanem öltétek magatokra az Úr Jézus Krisztust és ne gondoljátok a testeteket a vágyakozásokra.”

- c) Mennyiben valósultak meg elvárásaid?
- d) Mi az a döntő mozzanat, amely kibillenti Ágostont a küzdelemből, a gyötrődésből?
- e) Hogyan cselekszik ezután?
- f) Magyarázd meg, miért így cselekszik!

4. Házi feladat

Jelek, jelképek a Bibliában és a középkorban

Válassz az alábbi feladatok közül!

- a) Nézz utána, mi a történetük az alábbi szállóigéknek!
Hogyan kapcsolódik keletkezési történetük, jelentésük, értelmezésük az óra anyagához?

*Mene, mene tekel ufarszin.
In hoc signo vinces.*

- b) Gyűjts a *Bibliáról* való ismereteid alapján olyan jelképeket, amelyek a kereszténységhez kapcsolódnak!
- c) Olvasd el a *Szent Margit-legenda* részletét!
Ki volt Margit?
Próbáld meg minél több ponton az óra anyagához kapcsolni az olvasottakat!

Mikoron Szent Margit asszonynak adnak vala köntöst, kápát¹ jobb posztóból a társinál, tehát szégyenli vala megviselni. Ha mikoron pedig kényszerítették vala a priorisszától² elviselni a ruhát atyjának, anyjának tisztességéért, tehát Szent Margit asszony elmegyén vala a konyhára, és a konyhán való fazekaknak és egyéb edényeknek mosásával és sepréseknek porával sieti vala megfeketíteni. Mikoron őneki új ruhát adnak vala, csak alighogy valamikoron az ő ruháját elváltoztatta, mígnem mindenestől fogva megavult, szakadozott. Örül vala Szent Margit asszony immár az ennyi alázatosságnak jegyéről és a boldog szegénységről....

Nagycsütörtökre jutván pedig, megmossa vala a szororok³ lábait nagy alázatossággal, akik valának az időben e klastromban számmal hetvenen. És nemcsak a szororok lábait mossa vala meg, de még a szolgálóknak is lábukat megmossa vala nagy alázatossággal és ájtatossággal és nagy siralommal. Térdén állván megyén vala egy szoror lábától a más szoror lábához, és úgy mossa vala és megtörli vala ő fejének fedelével és megcsókolja vala; és azután ugyanazon fedelet avagy ruhát azonképpen fején viseli vala. Ezt pedig Szent Margit asszony, hogy megmoshassa lábukat, megkéri vala a priorisszától engedelmességért minden esztendőben, mindattól fogva, hogy Szent Margit asszonynak jó okossága volt. A priorissza pedig örömet neki hagyja vala.

- d) A ma közkedvelt szerepjátékokból talán már ismered a „Bestiárium” kifejezést. A középkor egyik igen kedvelt, többször újraírt, átfogalmazott gyűjteményeit is Bestiáriumoknak nevezték. Fő céljuk az volt, hogy az egyes állatok valóságos vagy föltételezett tulajdonságaival bizonyos erényeket vagy bűnöket szimbolizáljanak, ezzel is erkölcsi tanulságot nyújtva. Érdekességként meg kell említenünk, hogy egy-egy állat allegorikus jelentése nem mindig volt egyértelmű. A bagoly például nem repül éjszaka, mert a nap fénye elvakítja, ezért azokat az embereket szimbolizálta, akik visszautasítják a megváltást. Ugyanakkor más szerzők szerint Krisztust jelképezi, akit az emberek körülvettek és kiteszítottak.

Az alábbiakban néhány állat középkori allegóriáját olvasod.

Az *antilop* két szarva a bibliai Ó- és Új Testamentumot jelképezi, segítségükkel az emberek megszabadulhatnak a bűneiktől. Egyben figyelmeztetést is kapnak, ne játszadozzanak a világiasság vadonában, mert a gyönyörök hajszolása megöli a testet és a lelket.

Az *elefánt* és párja Ádámot és Évát jelképezik. Amikor még csendben és büntelenül éldegéltek a Paradicsomban, nem párosodtak, ám a sárkány (ördög) elcsábította őket, Éva evett a fának gyümölcséből, adott Ádámnak is, ezért el kellett hagyniuk az Édenkertet, és kénytelenek voltak belépni a világba, mely olyan volt, mint gyönyöröktől, szenvedélyektől örvénylő tó. Az elefántok párosodtak, a nőstény megfogant, és életet adott „a bűn vizeinek”. A nagy elefánt jelképezi a törvényt, mely

1 köpeny

2 apácafőnöknő

3 lat. *soror*: itt apáca

azonban nem emelhetette ki az emberiséget a bűnből, ahogyan a prófétákat jelképező tizenkét elefánt sem. Krisztus a kis elefánt, akinek sikerült fölemelnie az elbukottakat. Az elefánt égő bőre és csontjai az isteni parancsolatokat jelképezik, melyek meggátolják, hogy bármiféle gonosz hozzáférhessen a tiszta lélekhez.

A páva kemény húsa a tanítók agyát jelképezi, őket nem perzseli a kéj lángja. A páva félelmetes hangja a prédikátoré, aki a bűnösöket figyelmezteti arra, hogy a pokolban végzik. A pávatollon a pávaszem nem más, mint az előrelátás jelképe: előre jelzi a veszélyt, mellyel útja végén az ember szembesül. Amikor a páva a dicséretre farktollát felemeli, arra emlékeztet: ne engedjünk a dicséretből származó büszkeségnek, azaz ne tegyük ki magunkat az ocsmány hiúságnak.

Mit gondolsz, még milyen állatokat ruházhattak fel a középkorban ilyenfajta allegorikus jelentéssel, és milyen tulajdonságaik alapján?

Ha tudsz, nézz utána kézikönyvben!

LEHETSÉGES MEGOLDÁSOK

T/3.

- d) meghallja a gyerekhangot: → „tolle lege” → „vedd föl, olvasd”
- e) → nincs ilyen gyerekjáték → olvasnivalót keres → (Pál) apostol könyve Alypiusnál (Rom 13,11–14)
- f) → útmutatásként, égi jelként, az Úr megszólalásaként értelmezi az eseményláncolatot, ez a hang hívja el a helyes útra, a megtérés ösvényére

T/4.

- a) *Mené, mené tekél ufarszin* (héber): „megmérettél és könnyűnek találtattál”
Dániel könyve szerint Bésaccar babiloni király lakomáján jelent meg egy kéz, és ezt írta a falra. Az írást senki nem tudta megfejteni, hívták Dánielt, aki úgy magyarázta, hogy a király uralkodásának napjai meg vannak számlálva, a birodalom össze fog roppanni, és a perzsák és a médek foglalják el. Még aznap éjjel meghalt a király.
In hoc signo vinces (latin): „e jelben győzni fogsz”
Ez a felirat az égen, a kereszt képe mellett, Nagy Konstantin előtt jelent meg, mikor Maxentius ellen vonult. Konstantin győzött, a győzelem után adta ki a milánói ediktumot (313), mely megengedte a keresztények vallásgyakorlását.
- c) Margit IV. Béla lánya, a Szent Margit-legenda igen értékes, becses magyar nyelvű nyelvemlék, Ráskay Lea rögzítette 1510 körül.
– egyrészt: vállalt életút ez is, erények gyakorlása, a test vágyainak legyőzése. Azzal a különbséggel, hogy itt a külső nyomás az út óvatosabb járására készítené, hiszen királylányhoz méltatlan az, hogy bepiszkítja, elrongyolja ruháit
– másrészt: cselekedetei *jelképesek*, a szegénység már utal a krisztusi élet jelképes követésének szándékára, de még nyilvánvalóbb az utolsó vacsorára utalás, a nagycsütörtöki lábmosás, a térden járás, ami a krisztusi alázat jelképes megismétlése

4. lépés: 5–6. feladat

T/5–6.

40. oldal

10+10+10 PERC

Tanári instrukciók

- Ha mód van rá, ezt az órát tartsuk az iskolai könyvtárban. Sok olyan kérdés van, amelyre csak akkor kaphatunk jó választ, ha tanulóink lexikonból, egyéb forrásból ellenőrzik a megoldásokat.
- A házi feladat megbeszélésére 10 percet szánjunk. Kb. 10 perc csoportmunka után minden szempontot foglaljon össze egy szóvivő, a többi csoport pedig kiegészítheti az elhangzottakat.

Kiemelt készségek, képességek: konkrét jelentés és allegorikus értelmezés közötti kapcsolat feltárása

Célcsoport – differenciálás: 3-4 fős heterogén csoportok

Munkaformák: csoportmunka

Módszerek, eljárások: mozaik, prezentáció

5. Hallgassátok meg a házi feladatok megoldásait, és rögzítsétek a kulcsszavakat!

6. Jelképek az *Isteni színjáték* első énekében

Már az eddigiekből is kiderült: a középkor világvilágának meghatározó jellegzetessége, hogy a látható, földi világ jelenségei elsősorban *jelképei* a mennyei világnak. Ezért minden olyan érzékelés mögött, amely nem megy túl a láthatón, a tapasztalhatón (*immanens*) van valami lényegi, láthatatlan (*transzcendens*). Minden, ami földi, érzékelhető és változó, lényeg nélküli. A lényeg változatlan és örök.

- a) Olvassátok el újra az *Isteni Színjáték* első énekének kezdetét!

ELSŐ ÉNEK

A sötét erdőben

Az emberélet útjának felén
egy nagy sötétlő erdőbe jutottam,
mivel az igaz utat nem lelém.
Ó szörnyű elbeszélni mi van ottan,
s milyen e sűrű, kúsza, vad vadon:
már rá gondolva reszketek legottan.
A halál sem sokkal rosszabb, tudom.
De hogy megértsd a Jót, mit ott találtam,
hallanod kell, mit láttam az uton.
Akkortájt olyan álmodozva jártam:

nem is tudom, hogyan kerültem arra,
csak a jó útról valahogy leszálltam.
De mikor rábukkantam egy hegyaljra,
hol véget ért a völgy, mély, mint a pince,
melyben felébredt lelkem aggodalma,
a hegyre néztem s láttam, hogy gerince
már a csillag fényébe öltözött,
mely másnak drága vezetője, kincse.
Így bátorságom kissé visszajött,
mely távol volt szivemből teljes éjjel,

melyet töltöttem annyi kín között.
 És mint ki tengerről jött, sok veszéllyel,
 amint kiért lihegve, visszafordul,
 még egyszer a vad vízben nézni széllyel:
 úgy lelkem, még remegve borzalomtul
 végignézett a kiállt úton újra,
 melyen még élve senkisémet jutott túl.
 Majd fáradt testemet kissé kifújva
 megint megindulék a pusztá lejtőn,
 mindég alsóbb lábam feszítve súlyra.
 És ím, amint meredni kezdte lejtőm,
 egy ürge, könnyű párdúc tűnt elémbe
 szép foltos bőrrrel, csábosan, megejtőn.
 S nem tágított utamból tarka képe,
 inkább elzárta s úgy előmbe hágott,
 hogy futni fordultam már, visszalépve.
 De hajnal aranyozta a világot
 s feljött a nap azon csillagsereggel,
 mely véle volt, midőn e szép csodákat
 megmozdítá Isten az első reggel:
 úgy hogy nekem reményt az ellenségre
 vínom párduccal s tarka szörnyeteggel
 adott az óra s évszak édessége:
 de jaj! a félelem megint leláncolt,
 feltűnőn egy oroszlán szörnyü képe:
 mely emelt fővel közeledni látszott
 s dühös éhséggel zsákmányát kereste,
 úgy hogy a lég tőle remegni látszott.
 S egy nőstényfarkas, melynek vézna teste
 terhesnek tűnt föl minden céda vággyal
 s ki miatt lőn már annyi népnek veszte.
 Ez megbénított olyan bénasággal,
 hogy elvesztém a magasság reményét
 a láttából eredő gyávasággal.
 És mint ki lesné kocka nyereményét,

ha jó a pillanat, mely vakra forgat,
 búsan átkozza játékos merényét:
 olyanná tőn engem e nyugtalan vad,
 mely újra elűzött a magasságtól
 ama vidékre, ahol a nap hallgat.
 És míg így én, távol a napvilágtól
 tépődtem: im valakit mintha látnék:
 rekedtnék tűnt fel hosszú némaságtól.
 Jött a nagy pusztában; s én rákiálték,
 amint megláttam: »Könyörülj meg rajtam,
 akárki vagy, igaz ember vagy árnyék!«
 Felelt: »Nem ember, ember régen voltam.
 Szüleim Mantovából mindaketten
 lombardok voltak: de már rég megholtam.
 Bár későcskén, sub Julio születtem,
 jó Augustus alatt Rómában éltem,
 hívén a régi, hazug istenekben.
 Költő valék és versben elregéltem,
 mint menekült, míg nagy Ilion égett,
 Anchises jámbor magzata az éjben.
 De mondd, mi hajt a völgybe vissza téged?
 Mért nem törekszel fel a szép halomra,
 melyen kívül nem lelhetsz üdvösséget?«
 »Vergiliusz vagy hát s ajkadról omla
 ama hatalmas ének égi víze?« –
 feleltem s szégyen szállt a homlokomra. –
 »Ó minden költők dicsősége, dísze,
 ki könyved oly buzgón szereti régen,
 legyen mostan kegyedben némi része.
 Mesterem, mintaképem vagy te nekem,
 te vagy csupán, kitől örökbe kaptam
 a zengzetes szót, mely ma büszkeségem.
 Látod, előttem milyen szörnyü vad van,
 védj tőle, híres bölcs, mert szembeszállni...
 vérem remeg a pusztá gondolatban!«

(Babits Mihály fordítása)

b) Alkossatok 3-4 fős csoportokat a szövegrész feldolgozásához!

Minden csoport egy megfigyelési szemponton fog dolgozni, de a csoporton belül is megoszthatjátok a munkát. A megfigyelési szempontok:

1. A sötétség és világosság fogalmköréhez kapcsolódó fogalmak
2. A mélység és magasság fogalmköréhez kapcsolható fogalmak
3. Az utas léleállapotát jelölő kifejezések
4. Azok a lények, alakok, akikkel találkozik az utas

A munka végeztével választott szövivők foglalja össze a többiek számára a megoldásaitokat!

A) A sötétség és világosság fogalomköréhez kapcsolódó fogalmak

- (1) Írjátok ki a szövegből a sötétséghez és a világossághoz kapcsolódó, ezekkel rokonítható fogalmakat!

SÖTÉTSÉG	VILÁGOSSÁG

- (2) Idézzetek fel olyan bibliai történetmozzanatokot, melyekben szerepet kap a sötétség, a fény vagy valamilyen velük rokonítható jelenség!
- (3) Mi lehet a két fogalom allegorikus jelentése?

B) A mélység és magasság fogalomköréhez kapcsolható fogalmak

- (1) Írjátok ki a szövegből a mélységhez és a magassághoz kapcsolódó, ezekkel rokonítható fogalmakat!

MÉLYSÉG (LENT)	MAGASSÁG (FENT)

- (2) Idézzetek fel olyan bibliai történetmozzanatokot, melyekben szerepet kap a hegy vagy az ellentétként is értelmezhető síkság, puszta!
- (3) Mi lehet a két fogalom allegorikus jelentése?

C) Az utas lélekállapotát jelölő kifejezések

- (1) Írjátok ki a szövegből olyan kifejezéseket, melyek a megszólaló lelkiállapotára utalnak!
- (2) Keressetek a Szent Ágoston-szövegből olyan részleteket, melyek – ebből a szempontból – rokoníthatóak a Dante-részlettel!
- (3) Fogalmazzátok meg, mi a két lélekállapot közötti hasonlóság, mi van a háttérükben!

D) Azok a lények, alakok, akikkel találkozik az utas

- (1) Rendszerezzétek az alakokat!
- (2) Gyűjtsétek ki a három állat legfontosabb jellemzőit!
- (3) A fentiek alapján vannak-e sejtéseitek arról, hogy milyen emberi tulajdonságokat jelképezhetnek ezek az állatok?
- (4) Gyűjtsetek érveket arra, milyen okai lehetnek annak, hogy az utas kísérője, gyámoltója Vergilius lesz!

LEHETSÉGES MEGOLDÁSOK

T/6.

A)

(1)

SÖTÉTSÉG	VILÁGOSSÁG
sötétlő sűrű, kusza pince éjjel vakra forgat nap hallgat távol napvilágtól	csillag fénye hajnal aranyozta a világot feljött a nap csillagsereggel

(2) például

Villogó lángpallos őrzi az Édent, az özönvíz utáni szivárvány, az égő csipkebokor, Krisztus halálakor elsötétül az égbolt, Pál megvakul a fényességtől a damaszkuszi úton

(3) fény = Isten világossága, a megtisztulás lehetősége

sötétség = a lélek sötétsége, a bűn, az eltévelyedés, a gonosz színe

B)

(1)

MÉLYSÉG	MAGASSÁG
hegyalj mély puszta lejtő lejtő	hegyre néztem gerinc elvesztettem a magasság reményét elűzött a magasságtól

(2) *Ararát hegye* → kimagaslik a víztengerből, az egyetlen szárazföld, itt köt ki Noé*Moirák hegye* → Ábrahám áldozata*Sínai-hegy* → kőtáblák

lent a *sivár pusztában* Áron vezetésével bálványimádás → Mózes ezért bűnhődik, nem léphet be Kánaánba

Sion-hegy → Isten lakhelye*A hegyi beszéd* helyszíne*Olajfák hegye* → Utolsó vacsora*Golgota* → a kereszthalál

Jézus a halála után leszáll a *mélységbe*, hogy aztán a feltámadáskor *felmenjen* a Mennybe

(3) – a hegy az Istennel való szakrális kapcsolat lehetősége, az erény felé vezető út felfelé halad

– lent: ennek hiánya, a bűnök, a testi tévelygések helyszíne:

– egyrészt a földi létezés

– másrészt a középkor világában, Dante művében a Pokol tere

C)

(1) reszketek

álmodozva jártam

felébredt lelkem aggodalma

bátorságom visszajött

remegve borzalomtul

a félelem leláncolt

bénaság

tépelődtem

(2) zűrzavar, szenvedélyes pör

haldokoltam

lelkem borzongott

zavaros háborgás

méltatlankodtam

(3) A lelki zaklatottság a belső békétlenségből, a tévelygés tudatából származik. Mindkét megszólaló keresi a megoldást, azaz a jó utat, tehát tudja, hogy most nem úgy él, ahogyan az helyes lenne.

D)

(1) három állat, egy ember

(2) párduc: ürge, könnyű, csábos, megejtő, tarka

oroszlán: emelt fő, dühös éhség a zsákmányra

nőstényfarkas: földi javakra törekvés, vézna, céda vágy, „miatta lőn annyi népnek veszte”

(3) talán felfejthető:

párduc → kéjvágy

oroszlán → erőszak

nőstényfarkas → földi javakra törekvés, kapzsiság

(4) Az antik költőben mesterét, példaképét látja, erre bőséges utalás van a szövegben is, ebben a gesztusban megjelenik az antikvitás iránti tisztelet.

Vergilius Dante értelmezésében IV. eclogájában egy új csillag eljövételét éneкли meg. Az utókor ezt a Megváltó születésének megjövendöléseként értelmezte.

Vergilius azonosult azzal a programmal, melyben Augustus megteremti a polgárháború utáni békét, a Pax Romanát, melyben a császárság diadalt arat.

Vergilius írja meg az *Aeneist*, az eposz főhőse vallásos államalapító.

5. lépés: 7. feladat

T/7. 45. oldal
15 PERC

Tanári instrukció: a feladat a mű egészének struktúráját mutatja be az ismeretközlő szöveg és újabb szövegrészek vizsgálatával.

Kiemelt készségek, képességek: szövegértés, szakszöveg értelmezése

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: páros

Módszerek, eljárások: meghatározott szempontú szövegvizsgálat

7. Az egyetemes rend az *Isteni Színjátékban*

Dolgozzatok párban!

Olvassátok el figyelmesen az alábbi ismeretközlő szöveget!

Ezután az első énekből vett további idézetekben jelöljétek be azokat a részeket, amelyek egybevágnak az ismeretközlő szöveg állításaival!

Írjátok melléjük azt is, hogy pontosan mivel!

Dante művében az egyetemes rend megismerésének vágya a végtelenség felé való törekvést is jelenti, hiszen e rend forrása maga a végtelen Isten. Az Isteni Színjáték csúcspontja éppen ennek az isteni végtelenségnek a megtapasztalása egy elragadtatott látomás keretében. Ezt a végtelenség felé törekvő szándékot a versforma, a TERCINA is kifejezi. A hármas szám a három isteni személyre is utal, s ezért a mű egész szerkezetét uralja.

A szöveg három nagy egységre tagolódik (POKOL, PURGATÓRIUM, PARADICSOM) melyeknek tulajdonképpen mindegyike 33 énekből áll, bár a Pokol első éneke, amely az egész mű bevezetéseként fogható fel, az első egységet 34 énekre bővíti. Így végül megjelenik az isteni tökéletességre utaló 100-as szám. A hármas számon alapuló számmisztika is, mint az utazás egésze, végső értelmét az utolsó énekben nyeri el. A mű hőse a három vakító fénykör egységének látomásában az „egy Isten három személy” emberi értelemmel felfoghatatlan, felmérhetetlen titkának közelébe jutott.

»Tenéked másik úton kell ma járni« –
felelt, midőn meglátta, hogy sirok –,
»ha nem akarsz e vad helyen megállni:
Mert ez a szörny, kitől könnyed csorog,
útjába állna, bárki közelednék,
úgy hogy halála lenne e birok.
És oly gonosz, hogy sohse csöndesednék,
rossz vágyának sohsem elég a kár
s evés után csak annál éhesebb még.
[...]

Miért is úgy hiszem, javadra váland,
 ha most követsz és az én vezetésem
 utat neked az örök helyre tárand,
 hol elszorúlsz majd annyi szenvedésen,
 láttán a sok keserves antik árnyak
 s az új halált kívánó bús nyögésen.
 Onnan azokhoz mégy, kik bízva várnak
 a tűzben is, mert egykor, úgy remélik,
 – bármikor –, a boldog seregbe szállnak.
 S ha te is vágysz felhágni majd az égig,
 lesz egy lélek, ki méltóbb nálam arra,
 vele hagylak, nem kísérek végig.
 Mert a Császár, kinek fenn áll hatalma,
 általam (mert törvénye ellen élttem)
 nem engedi, hogy nyíljon birodalma.
 Úr mindenütt s ott kormányoz az égben,
 ó boldog, kit oda választ az üdvre,
 hol városában ül királyi székben!«
 S én szóltam: »Költő, kérlek könyörögve
 azon Istenre, kit te nem ismertél,
 hogy ne jussak ennyi kínra se többre,
 hogy ahova ígérted, elvezetnél,
 hogy lássam a szent Péter kapuját
 s a szörnyű jajt a kárhozott seregnél.«
 Elindult, és én követtem nyomát.

LEHETSÉGES MEGOLDÁSOK

– elragadtatott látomás →

»Tenéked másik úton kell ma járni« –

Miért is úgy hiszem, javadra váland,
 ha most követsz és az én vezetésem
 utat neked az örök helyre tárand,

– Pokol →

hol elszorúlsz majd annyi szenvedésen,
 láttán a sok keserves antik árnyak
 s az új halált kívánó bús nyögésen.

– Purgatórium →

Onnan azokhoz mégy, kik bízva várnak
 a tűzben is, mert egykor, úgy remélik,
 – bármikor –, a boldog seregbe szállnak.

– Paradicsom →

S ha te is vágysz felhágni majd az égig,

Úr mindenütt s ott kormányoz az égben,
 ó boldog, kit oda választ az üdvre,
 hol városában ül királyi székben!«

– tercina: aba bcb cdc → befejezhetetlen, tehát a végtelenbe tör
 egy rím háromszor fordul elő → számszimbolika

REFLEKTÁLÁS

6. lépés: 8–9. feladat

T/8–9. 47. oldal

HÁZI FELADAT

Tanári instrukció

- A 8. feladatot ajánljuk mindenképpen a történelem iránt érdeklődő tanulóknak. Kapcsolódik a 6. feladat D) csoportjának kérdéseihez is.
- A 9. feladatot feltehetőleg szívesen megírják a tanulók: Dante mintájára most mindenki megalkothatja a „maga Poklát”. Az elkészült írásokat mindenképpen értékeljük, fel is olvashatunk belőlük.

Kiemelt készségek, képességek: történelmi összefüggések feltárása (T/8.), erkölcsi érzék, ítéletalkotás, nyelvi kreativitás (T/9.)

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: egyéni

Módszerek, eljárások: kutatás, kreatív írás

8. Házi feladat

A politika megjelenése az *Isteni Színjátékban*

- Elevenítsd fel történelmi ismereteidet! Mit tudsz az investitúraháborúról?
- Vajon miért ejtette mélységesen zavarba a keresztény híveket ez a harc?
- Mit tudsz az avignoni fogságról?
Milyen nagyhatalmi harc húzódott meg mögötte?
- Olvasd el az alábbi szöveget!

A pápaság világi hatalomra törése, az avignoni fogság Dante életének időszakára esett. Dante ezeket az eseményeket a korabeli pápák kapzsi hatalomvágyának következményeként értékelte. Fokozatosan eltávolodott családjá hagyományos pápapárti (guelf) elkötelezettségtől. Száműzetése után egyre erősebben a császárpárti (ghibellin) elkötelezettség jellemezte. A mélyen vallásos Dante úgy vélte, a földi világ egésze nagy lépést tenne az üdvözülés felé vezető úton, ha megvalósulna a keresztény világ egysége. Az *Isteni Színjáték* korábban jobb híján politikainak nevezett rétege ugyanarról az üdvözülésről szól, mint a nagy utazás egésze, csupán az isteni akarat megvalósulásának egy másik szintjét

képviseli. Az utazásból kirajzolódik a legátfogóbb isteni rend, amely az emberi történelemben és az egyes ember léttörténetében egyaránt előírja megvalósításának követelményét.

(Gintli Tibor–Schein Gábor: *Az irodalom rövid története*)

e) A fentiek alapján vajon mely hatalmak allegorikus megtestesítői az első énekben szereplő állatok?

párduc:

oroszlán:

nőstényfarkas:

9. Házi feladat

Az én Poklom

Dante a Pokol tereit körökre és gyűrűkre osztotta. A körök lefelé egyre szűkebbek, a legalsó kör a Föld centruma.

Tanulmányozd Dante felosztását, majd bújjál Dante szerepébe, és egy általad választott személy kíséretében tégy utazást a Pokol mélyére!

Írd le azt is, hogy kikkel találkozol ott, és milyen bűnök miatt bolyonganak a kárhozott lelkek!

Dolgozz külön lapra!

A POKOL BEOSZTÁSA

(A körök lefelé egyre szűkebbek. A legalsó kör a Föld centruma.)

DIS VÁROSÁN KÍVÜL

Közönyösek a kapunál.

I. kör. (Tornác) Keresztleletlenek.

II. kör. Szerelemben mértéktelenek.

III. kör. Étel – italban mértéktelenek.

IV. kör. Pénzben mértéktelenek.

V. kör. Indulatban mértéktelenek.

DIS VÁROSA

(KÁRÖRVENDŐK ÉS BAROMISÁGBAN [NEM EMBERKÉNT, HANEM ÚGY, MINT AZ ÁLLAT] ÉLŐK)

VI. kör. Eretnekek, hitetlenek.

VII. kör. Erőszakosak személyek ellen: zsarnokok, vérengzők.

1. gyűrű. Erőszakosak felebarátaik birtoka ellen: rablók.

2. gyűrű. Erőszakosak önmaguk személye ellen: öngyilkosok.

önmaguk birtoka ellen: önnön javaik rongálói.

3. gyűrű. Erőszakosak Isten személye ellen: káromlók.

Isten birtoka, a természet ellen: természetellenes kéjelgők (Sodoma).

Isten birtoka, a művészet, mesterség ellen: uzsorások.

VIII. kör. Csalók.

IX. kör. Árulók: Júdas, Brutus és Cassius

(Akik bennük bízókat csaltak meg. Legsűkebb kör, itt székel Dis.)

LEHETSÉGES MEGOLDÁSOK

T/8.

- a) A cluny-i reformmozgalommal kezdődik; VII. Gergely, a pápai és a világi (császár) hatalom között zajlik, a hierarchia (alá-, felérendeltség) a kérdés (investitúra=egyházi méltóságba való beiktatás joga).
- b) A keresztény felfogás szerint a császári hatalom is Istentől ered, ezt a császárrá koronázás szertartása is kifejezte.
- c) 1309-ben a francia származású V. Kelemen áthelyezi székhelyét Avignonba, így a francia király segítségével szeretné hatalmát kiterjeszteni Itáliára.
- e) Firenze
francia királyság
pápai állam

4. A FŐÚRI UDVAROK IRODALMA

2 óra

RÁHANGOLÓDÁS

1. lépés: 1. feladat

T/1. 49. oldal

15 PERC

Tanári instrukciók: a feladat a lovagi kötelességek kreatív feldolgoztatásával ráhangol a *Roland*-ének részletének (2. lépés) olvasására.

Kiemelt készségek, képességek: szövegalkotás, nyelvi kódváltás, szabályból történetírás, műfajváltás

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: egyéni és frontális

Módszerek, eljárások: kreatív írás

A 11. század utolsó harmadától a középkori kultúra kolostori központjai mellett egyre nagyobb szerepet töltek be az uralkodói udvarok, a főúri kastélyok, amelyek kultúráját nagymértékben meghatározta a lovagok jelenléte. A lovagok egy-egy uralkodó, fejedelem vagy főnemes szolgálatában álló, katonáskodásra kötelezett, többnyire fiatal nemesek voltak. A keresztény szellemiség legalább annyira meghatározó a lovagi irodalomban, mint az egyházi irodalom alkotásaiban. E művek ugyanazokat az értékeket tartották fontosnak, követendőnek. A főszereplők értékrendje a krisztusi példával, tanítással méri önmagát, a hangsúlyok azonban máshova helyeződnek, hiszen a lovagi-udvari kultúra más szerepet tölt be a virágzó középkor társadalmában, mint a kolostori. A legfontosabb értékek, melyek esetenként ellentmondásba kerülhetnek egymással, Krisztus, azaz a kereszténység szolgálata, az uralkodó (a hűbérúr) szolgálata és a nemes hölgyek szolgálata. A lovagi kultúrában tehát hangsúlyosan megjelenik a földi szerelem sajátos értelmezése, amelynek a helyét a korabeli kolostori kultúrában egyre inkább a Mária-kultusz tölti be. A szolgálatok jegyében fogant erények segítenek az üdvözülés elnyerésében. A bűnök ugyanúgy gátolják a lovag életében az üdvözülést, mint a kolostor lakóit.

Ebben a modulban a lovagi irodalom néhány alkotásával ismerkedünk meg.

1. A lovagi erények

Egy 13. századi lovagi szabálygyűjtemény tartalmazza a lovag kötelességeit, melyek a következők:

- a kereszténység védelmezése a hitetlenekkel szemben
- urának, a gyengéknek, nőknek, özvegyeknek és árváknak a védelme
- testedzés szarvas-, vaddisznó- és farkasvadászattal, valamint lovagi tornákon való részvétellel
- bíraskodás és munkafelügyelet (a felügyelők, tisztartók a lovagok közül kerülnek ki)

- bátorság, bölcsesség, jótékonyság, hűség
- a büszkeség, káromkodás, lustaság, bujálkodás, árulás (feljebbvaló megölése, feleségének elcsábítása vagy várának feladása) megvetése
- udvariasság, nemes beszéd, jólöltözöttség, nagylelkűség, igazságosság, bátorság, bőkezűség, szerénység

(Ramon Lull: *A lovagrend könyve* [Libre del ordre de cavayleria],
13. század második fele, Mallorca)

- Írd le egy lovag egy napját, melynek során betart tíz lovagi kötelességet, de sajnos vét három ellen!
A lovagi szabálygyűjtemény egy-egy sorában több bűn és erény is szerepel, tehát neked elegendő elemenként írnod.
- Hallgassatok meg néhány írást, figyeljétek meg, milyen erényeket gyakorolt és melyekben vétett társatok lovagja!

JELENTÉSTEREMTÉS

2. lépés: 2. feladat

T/2. 50. oldal
20 PERC

Tanári instrukciók: 15 perc egyéni munka után beszéljük meg a megoldásokat!

Kiemelt készségek, képességek: logikai kapcsolatok keresése, tematikus és motivikus kapcsolatok felismerése a szövegben, történetsszervező és allegóriaként értelmezhető (értelmezendő) eseménymozzanatok felismerése

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: egyéni

Módszerek, eljárások: tanári kalauz, kettéosztott napló

2. A *Roland-énekben* megjelenő értékek

Az egyik leghíresebb lovageposz, a francia nyelvű *Roland-ének* valószínűleg a 11. század nyolcvanas éveiben keletkezett.

- Olvasd el figyelmesen az eposznak azt a részét, amely Roland gróf halálát énekli meg!

Érzi Roland, hogy halál hívja már,
fejéből szíve belsejébe száll.
Szaladva megy, hol fenyő árnya vár,
lefekszik, ahol zöldell a fűszál,
kardot és kürtöt két karjába zár,

feje büszkén Spanyolhon¹ felé áll,
 azért, hogy Károly² majd, a nagy király
 meg mind a tábor, amely vele jár,
 mondja: hódítóként érte a halál.
 Veri mellét, bűnért ne érje kár,
 hódoló kesztyűt Istennek kínál.³
 Érzy Roland, hogy ideje betel,
 Spanyolhont nézve csúcs hegyén hever,
 egyik kezével ő mellére ver:
 „Uram, sok nagy s kis bűnömért, mivel
 megbántásodat akkor kezdtem el,
 hogy megszülettem, s mostan végzem el,
 halálom percén kérlek, könyörülj.”
 Jobb kesztyűjét istennek nyújtja fel:
 angyalhad égből hozzá leröpül.
 Arcával spanyol föld felé hanyatt
 fekszik Roland gróf fenyőfa alatt,
 földidéz különb-különb dolgokat,
 sok meghódított országokat,
 frank földet, nyelvén szóló társakat,
 nevelő urát, nagy Károly királyt,
 s kik őt szerették, sok hű franciát.
 Nem küzdheti le könnyét, sóhaját,
 bánja bűnét, kéri egek Urát:
 „Atyám, ki nem szólsz hazugságokat,
 ki felserkentéd Lázár⁴ hű porát
 és Dánielt⁵ is megoltalmazád,
 védj engem is, úzd bűneim sokát,
 veszélyben köztük lelkem ne hadd!”
 Nyújtja kesztyűjét, hódolást mutat,
 kezéből szent Gábor átveszi azt.
 Roland karjára ejti homlokát,
 kezét kulcsolja, lelket elbocsát.
 Küldi Isten hozzá arkangyalát
 s a tengervésztől védő Szent Mihályt,
 Szent Gábor is égből velük leszállt,
 viszik gróf lelkét földről mennybe át.

- b) Írd össze azokat az erényeket (az 1. feladatban olvasott lovagi kötelességeket), amelyek jellemzik a grófot!

1 Spanyolország ekkor a szaracénok uralma alatt áll, a frank birodalom a pápa által hirdetett háborúban ki akarja űzni őket az országból.
 2 A frank birodalom császára, Nagy Károly Roland nagybátyja.
 3 A kesztyű átadása a hódolat és vezeklés jele.
 4 Az evangéliumi történet szerint Jézus feltámasztotta Lázárt halottaiból.
 5 Dániel ószövetségi prófétát az Úr megvédi az oroszlánok barlangjában.

- c) A középkor gondolkodásának egyik legjellemzőbb vonása, hogy a legtöbb történetnek *több, egymás mellett érvényesülő jelentést* tulajdonít a befogadó. Roland halálát egyrészt igen plasztikusan, árnyaltan mutatja be a szöveg, másrészt a figyelmes olvasó észreveszi az *allegorikus* jelentést is, ami fontosabb, mint a történetmesélés szintje.

Keress a szövegrészből olyan tárgyakat, cselekvésmozzanatokat, melyek ugyanúgy allegorikusan értelmezhetőek, mint azt az *Isteni Színjáték* első énekében megtanultátok!

TÁRGY, CSELEKVÉSMOZZANAT	ALLEGORIKUS ÉRTELMEZÉS

- d) Olvasd el az ismeretközlő szöveget!

A 12-13. századi Franciaországban, Angliában, Németalföldön és Németországban elterjedt LOVAG-EPOSZok magasztos célokért vívott hősi harcokról szóló verses, énekelt, később olvasott lovagi elbeszélések voltak. Szereplői, tárgyai, tájai gyakran allegorikus-misztikus tartalmakra utaltak. Laza szerkezetű cselekményük viszonylag önálló történetekből állt. A 14-15. században a lovageposzok szerepét a kifejezetten olvasásra szánt, a nemesség és a megjelenő polgárság körében is népszerű, prózaformájú LOVAGREGÉNYek vették át. A lovagregények – bár gyakran a lovageposzok prózai átírásai voltak – a szent ügy szolgálata helyett vagy mellett egyre inkább az érdekességet, a szórakoztatást, a kalandot helyezték előtérbe.

LEHETSÉGES MEGOLDÁSOK

- b) a kereszténység védelmezése a hitetlenekkel szemben, hűség a hűbérúr iránt, bátorság, a büszkeség, árulás megvetése
- c) például:
- csúcs hegyén*: fenn, Istenhez közel
 - fenyő*: örökzöld, nem mulandó, Isten örökkévalóságának, a stabil biztonságnak a jelképe
 - kard*: a bátorság, vitézség jelképe
 - kürt*: ha belefújna, Károly meghallaná, segítségül sietne
 - kesztyű*: a szolgálat felajánlásának jelképe
 - két karjába zár*: testével, életével óvja
 - fejét Spanyolhon felé fordítja*: hódítóként hal meg
 - kézkulcsolás*: imagesztus

REFLEKTÁLÁS

3. lépés: 3. feladat

T/3.

52. oldal

10 PERC

(ha az előző feladatok több időt vettek igénybe, ez lehet házi feladat)

Tanári instrukciók

Diákjaink egyrészt érvelhetnek az *értékpluralizmus* mellett, ugyanakkor megjelenhet érvrendszerükben a *hagyományok tisztelete*, ami közösségformáló, értékmegőrző. Mindkét választípust fogadjuk el, ebben rugalmasnak kell lennie a tanárnak.

Kiemelt készségek, képességek: érvelési készség, empátia

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: egyéni és frontális

Módszerek, eljárások: T-táblázat, eszmecsere

3. Napjaink erkölcsi kódexe

- a) Gondolkozz el azon, lehetne-e napjainkban ilyen (az 1. feladatban olvasott) szabálygyűjteményt alkotni!
Legalább két érvet fogalmazz meg!

IGEN, MERT	NEM, MERT

- b) Beszéljétek meg a született válaszokat!

RÁHANGOLÓDÁS

4. lépés: 4. feladat

T/4.

53. oldal

HÁZI FELADAT

Tanári instrukció: a feladat elhagyható, vagy ha a T/3. feladat házi feladat, választható.

Kiemelt készségek, képességek: ismeretek alkalmazása, feltételezés, szabályfogalmazás, kreativitás

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: egyéni

Módszerek, eljárások: kreatív írás

4. A szerelmes lovag

Próbálg meg legalább négy pontból álló szabálygyűjteményt alkotni arról, hogy a lovagnak milyen előírásokat kell betartania akkor, ha szerelmes!

5. lépés: 5. feladat

T/5.

53. oldal

15 PERC

Tanári instrukciók

- A filmrészlet azt mutatja be, ahogyan a fiú megközelíti a traktorkerékben úszkáló lányt a vízben, és felajánlja, hogy fagyit hoz neki. A tanulók feladata, hogy megbeszéljék, hogyan nézne ki ez a jelenet a lovagi udvarlás szabályai szerint, és írásban rögzítsék is ezt.
- 1-2 vállalkozó kedvű pár elő is adhatja az átalakított jelenetet.

Kiemelt készségek, képességek: kreativitás, váltás térben–időben, tanultak alkalmazása

Célcsoport – differenciálás: 3-4 fős heterogén csoportok

Munkaformák: frontális, majd csoportos

Módszerek, eljárások: filmjelenet kreatív átalakítása

Eszközök: Emir Kusturica: *Macska-jaj* 14.00–18.59

5. Szerelmi hódolat napjainkban

- Nézzétek meg közösen Emir Kusturica *Macska-jaj* című filmjének részletét!
- Csoportokban alakítsátok át a látott jelenetet úgy, hogy az megfeleljen a középkori lovagi udvarlás szabályainak! Írjátok le a „forgatókönyvet”!
Figyeljete arra, hogy ne paródiát írjatek! Ez azért nehéz feladat, mert a film ironikusan mutat be egy bókoló jelenetet.
- Akiknek van kedvük, párban elő is adhatják a jelenetet!

JELENTÉSTEREMTÉS

6. lépés: 6. feladat

T/6. 53. oldal
15 PERC

Tanári instrukciók

Az a) feladat megbeszélésekor figyeljünk a pontos válaszok elhangzására azért is, mert Balassi költészetének tárgyalásakor előkerülnek majd ezek a motívumok. Az idézett trubadúrvers ugyan nem vonultat fel sokat a Szabics-féle motívumok közül, ugyanakkor nagyon érzékletesen jeleníti meg a viszony (távolság, hierarchikusság) lényegét.

Kiemelt készségek, képességek: kulcsszavakból értelmezés, feltételezés, ismeretek alkalmazása

Célcsoport – differenciálás: 3-4 fős heterogén csoportok

Munkaformák: csoportos, frontális egyeztetéssel

Módszerek, eljárások: feladatmegoldás, kettéosztott napló

6. A hódoló szerelem szabályai

A középkori hódoló szerelmi költészetnek igen szigorú szabályai, konvenciói voltak.

- a) Szabics Imre irodalomtörténész nyomán közlünk néhány motívumot, mely meghatározta e költészet képvilágát.
Néhánynak megadtuk az értelmezését, a többit fejtsétek meg magatok!

A MOTÍVUM	ÉRTELMEZÉSE
Ámor nyíla sebesíti meg a szerelme	→ a szerelem végzetszerű
tavaszi nyitókép	→ a természet ébredése a szerelem ébredését jelenti
hajnali napszak	→ sokszor kontraszt, az élet kezdődik, ugyanakkor a szerelmeseknek el kell válniuk egymástól
virágmotívumok: – rózsza – fehér – piros – liliom	

állatok: – csalogány (fülemüle) – pacsirta – fecske – sólyom – szalamandra – baziliskuskígyó	
tárgyak: – gyűrű – drágakövek	

b) Olvassátok el az ismeretközlő szöveget!

A meghatározott formai – kötött szótagszámú sorok, változatos és gondosan kimunkált rímrendszer, strófákra építkező versforma – és tartalmi konvenciókat követő TRUBADÚRKÖLTÉSZET (trobar: provanszál 'találni, költeni') a nőt ellenállhatatlan szépségnek, magasabb rendű lénynek láttatta. Az eszményítés lényegi vonása, hogy a trubadúr hölgyéhez fűződő kapcsolatát a hűbéres és a hűbérúr között létrejött viszonyként jelenítette meg: a „szerelmi szolgálatot” metaforikusan a hűbéri szolgálattal azonosította, és hölgyétől ugyanúgy viszonzást várt „szolgálata” fejében, akárcsak a valóságos hűbérese hűbéruruktól. A hódoló szerelmet a távolság jellemezte, ami az imádott hölgytől való tényleges térbeli, de társadalmi vagy erkölcsi távolság is lehetett. A provanszál dalköltészet a trubadúrok vándorlásai nyomán egész Európára meghatározó hatást gyakorolt.

A német nyelvterület énekesei, a MINNESÄNGERek (német Minne: 'udvari szerelem') többnyire szintén lovagok voltak. A Minnesang költészetében a trubadúrlíránál nagyobb szerepet kapott a konkrét testi utalások poézise. A 14. század végétől a költészetnek ezt a formáját iparosok, kereskedők és városi polgárok is művelték. Mesterdalnok-iskolákat hoztak létre a céhek mintájára, és évente dalnokversenyeket rendeztek. Esetükben az emelkedett lírai nyelv sokszor érintkezett a pajzán városi költészet szókimondásával.

c) Olvassátok el az alábbi verset, majd az a) és b) feladat alapján a kettéosztott napló jobb oszlopába írjátok be azokat a motívumokat, melyekben a trubadúrlíra konvencióit felfedezitek!

A vers Jaufré Rudel (1130–1170 körül működött) provanszál trubadúr alkotása.

	JELLEMZŐ FORMAI/TARTALMI ELEMÉK
A nap májusban hosszú már, madárdal búvól messziről, s míg ballagok, reám talál szerelem kínja messziről. Tűnődöm, búsan csüng fejem – a dal s a galagonya sem tetszik már jobban, mint a fagy. Az Úr kegyes, kezemre jár: hozzá vezérel messziről. De egy áldásért két halál szeretni ilyen messziről.	

Lennék zarándok szívesen,
csak megláthatná kedvesem
csuhámat s vándorbotomat.

Hogy esdek majd a kapunál,
hisz hozzá jöttem messziről.
Talán majd szállást is kínál,
hogy hazaérjek messziről.
Beszélget édesen velem,
s a szép szavaktól részegen
jósomszédjának elfogad.

Borús és boldog búcsu vár,
csak lássam őt s ne messziről:
de ím, közénk feküdt a táj,
elérem-é oly messziről?
Hány lépés még e végtelen?
Jövöm hiába kémlelem...
Istenre bízom sorsomat!

Sosem kell már szerelmi báj,
s öröm – csak tőle messziről,
hisz nem ragyog több ily sugár
sem itt közel, sem messziről.
Jósága példakép nekem:
sínylődnék érte szerecsen
fogságban is, mint árva rab!

Te műved élet és halál,
s az, hogy szeressek messziről:
erőt adj, Mennyei Király,
ne félve nézzem, messziről,
de megláthassam oly helyen,
hol belekáprázódik szemem,
s palota lesz a kerti lak.

Mohónak joggal mondanál:
szeretni vágyom messziről.
mert leghőbb öröm, bárha fáj,
szeretni híven, messziről.
De boldogságom nem lelem,
mert megtagadta végzetem
szerelmemért jutalmamat.

De boldogságom nem lelem,
légy átkozott, vak végzetem:
megtagadtad jutalmamat.

(Eörsi István fordítása)

LEHETSÉGES MEGOLDÁSOK

- a) virágok: mindegyik a szeretett nő virága
- liliom → fehér, az ártatlanság virága, Mária attribútuma
 - a két rózsza: kitüntetett szerepe van minden művelt kertkultúrában, gondozni, ápolni kell
 - a fehér → érintetlenség, ártatlanság
 - a piros → a szerelmi szenvedély
 - csalogány: éjszaka énekel, dala miatt szerelemmadár
 - pacsirta: a hajnal hírnöke (ezért ellentétei egymásnak), jelzi az új nap kezdetét (lásd napszak), de jelezheti a szerelmesek elválását is
 - fecske: azért szerelemmadár, mert elmegy ugyan, de visszajön; az állat jelölheti a szerelmétől távol lévő, de oda mindig visszavágyó szerelme
 - sólyom: a szeretett nő megszelídítése a sólyom megszelídítésével rokonítható, a sok törődés, foglalkozás, udvarlás kezessé teszi a vágyott, szeretett nőt
 - szalamandra: a hagyomány szerint elég a tűzben, ugyanebben a tűzben ég el a szerelmes
 - baziliskuskigyó: a pillantása megdermeszti azt, akire ránéz; a szeretett nő pillantása ugyanígy eltérhetetlen bűvkörébe vonja a férfit
 - gyűrű: hűség-, örökkévalóság-jelkép
 - drágakövek: egyedülállóak, ritkák, értékesek (a gyémánt a legértékesebb, mert semmi nem tudja darabolni)
- c) Tartalmi-motivikus:
- Az egész vers vezérmotívuma a távolság/elérhetetlenség (lásd a „messziről” szó refrénszerű visszatérését), elsősorban térben, de metaforikusan is. (A vers a trubadúrlíra egyik válfajának, a „távoli szerelem”-nek példája.)
 - a viszony hierarchikus – szolgálat és viszonzás: *jószomszédjának elfogad* – jellege (3. vsz.)
 - eszményítés és erkölcsi távolság: *jósága példakép nekem*
 - tavaszi nyitókép
 - madárdal, galagonya – a tavasz jelképei, itt a tavasz ébredése párhuzamos a szerelem, de egyszersmind a kín feléléésével is
 - végzetszerűség (lásd az utolsó 6 sort)
- Formai:
- nyolcszótagos sorok
 - egy-egy strófa rímképlete: abab ccd

7. lépés: 7. feladat

T/7. 56. oldal
15 PERC

Tanári instrukciók

Ha nem tud senki németül a csoportban, a b) és a c) feladat akkor is megválaszolható, az f) megoldását pedig – ebben az esetben – érdemes a tanárnak elmondania. A g) feladat az eddigiekre is reflektál, ezért oldjuk meg frontálisan.

Kiemelt készségek, képességek: értelmezés, érvelés, ismeretek alkalmazása, feltételezés

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: egyéni [a)–e)] és frontális [f)–g)]

Módszerek, eljárások: tanári kalauz

7. Walther von der Vogelweide, aki átírta a szabályokat

A középkori udvari költészet egyik jeles alakja német nyelvterületen Walther von der Vogelweide (1170 körül–1230 előtt).

a) Olvasd el híres versét!

Aki tud németül, olvassa el a vers német változatát is!

A hársfaágak
csendes árnyán,
ahol kettőnknek ágya volt,
ott láthatjátok
a gyepárnán,
hogy fű és virág meghajolt.
Fölöttünk az ág bogán
ejhajahujj!
dalolt ám a csalogány!

Vigan futottam
ki a rétre,
és kedvesem már várt reám.
Oly izgatottan
jött elémbe!
Mily boldogság volt, Máriám!
Hogy megcsókolt-e? Meg biz ám!
Ejhajahujj!
Most is pirul belé a szám.

S tréfás kacagva
hamar ágyat
vetett szép pázsitos helyen.
Nevethet rajta
s titkon vágyat
érezhet, aki arra jön,
mert jól láthatja a nyomot,
ejhajahujj!
amit a fejem nyomott.

Ha tudná más azt,
hogymi jártunk
ott: ó hogy szégyelném magam!
Nem sejti más azt,
mit csináltunk,
csak ő maga, meg én magam,
meg egy kis madár a fán,
ejhajahujj!
az nem árul el talán.

(Babits Mihály fordítása)

Unter den Linden auf der Heide,
 wo unser gemeinsames Bett war,
 könnt ihr es sehen:
 gebrochene Blumen und gedrücktes Gras
 vor dem Wald in einem Tal –
 Tandaradei –
 schön hat die Nachtigall gesungen.

Ich kam zu der Wiese
 da kam auch mein Liebster hin
 da wurde ich zur Frau gemacht
 daß mir Hören und Sehen verging
 Küßte er mich? Wohl tausendmal!
 Tandaradei!
 Seht wie rot mein Mund geworden ist.

Da hatte er ganz toll
 ein Bett aus Blumen gebaut,
 erst wurde (nur) gelacht, sehr verliebt...
 käme jemand an diesen Pfad,
 könnte er wohl bei den Rosen merken,
 Tandaradei!
 was wir getrieben haben.

Wie er bei mir lag, wüßt' es jemand,
 – um Gottes Willen – ich schämte mich,
 was er mit mir angestellt hat, niemals,
 niemals sag ich's, das bleibt unter uns
 und die kleine Vögelei –
 Tandaradei –
 die wird wohl verschwiegen bleiben

(Übersetzung: Martin Schlu)

- b) Mit gondolsz, miért kellett németből németre fordítani a művet?
- c) Milyen hasonló jelenséggel találkoztál eddig a magyar nyelvemlékeket vizsgálva?
- d) Melyik napszakban történt a felidézett esemény? Miből gondolsz?
- e) Gyűjts bizonyítékokat a megszólaló magatartásának kettősségére!

FECSEG	TITKOLÓZIK

- f) Ha tudtok németül, válaszoljatok arra, hogy ki a vers megszólalója!

g) Mi mindenben őrzi meg és miben írja felül Vogelweide a trubadúrlíra konvencióit?

MEGŐRZI	FELÜLÍRJA

LEHETSÉGES MEGOLDÁSOK

- b) a régi, középkori (középfelnémet) szöveg éppen olyan nehezen értelmezhető a mai német olvasó számára, mint a mai magyar számára a középkori nyelvemlékek
- c) HB, ÓMS-olvasatok, Szent Margit-legenda, Jókai-kódex
- d) éjszaka (a csalógány éjszaka énekel)
- e) lehetséges válaszelemek

FECSEG	TITKOLÓZIK
megszólal célozgat – kettőnknek ágya – megcsókolt – ágyat vetett – fejem nyomott – mit csináltunk	körülír – ha tudná más azt – nem sejti más – az nem árul el talán

- f) – *mein Liebster*, tehát a kislány a megszólaló
 – az utolsó versszakban az „er” többször fordul elő, ez egyértelműen utal a csábító nemére
 – Egyébként lényegesen szókimondóbb az eredeti német, pl. *da wurde ich zur Frau gemacht am: 'asszonnyá tett'*.
- g) lehetséges válaszelemek

MEGŐRZI	FELÜLÍRJA
téma motívumok: – pacsirta – tavasz – körülírás	szerep: – a lány szemszöge a beteljesülés boldogsága személyes élmény népköltészeti hatás: – tánccdalra utaló indulatszó: <i>ejhajahujj</i>

8. lépés: 8–9. feladat

T/8–9. 59. oldal

Házi feladat

Tanári instrukciók

A két feladat közül választhatnak a tanulók. A 8. feladat azt tudatosíthatja bennük, hogyan válik a fenséges és alantas ütköztetése humorforrássá, míg a 9. a kreatívabb diákoknak ad lehetőséget. Itt valószínűleg többen paródiát fognak írni, de ez nem baj, sőt lehetőséget nyújt arra, hogy megbeszéljük, milyen elemektől vált az „alkotás” paródiává. Érdeemes előre felmérni, hányan vállalkoznak a versírásra, hogy betervezhessük a dalnokversenyt.

Kiemelt készségek, képességek: kódváltás, a humor eszközeinek felismerése, kreatív szövegalkotás

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: egyéni

Módszerek, eljárások: filmrészlet értelmezése, kreatív írás/zeneszerzés

8. A lovagi kultúra paródiája

Bizonyára ismered a Monty Python társulás *Gyalog-galopp* című filmjét.

Válassz ki az alábbi filmrészletek közül egyet, és figyeld meg, milyen eszközökkel teremtik meg a jelenetek a lovagi szolgálat és eszmény, a trubadúrlíra fekete humorú, esetenként kihívó paródiáját!

- A fekete lovag (11.40–15.50)
- Sir Robin története (31.24–34.09)
- Herbert lovag megmentése (53.43–58.08)

Ha ismered a filmet, és ezek a részletek nem tetszenek, választhatsz másik epizódot is, ebben az esetben ugyanaz a feladatod.

9. Alkoss trubadúrverset!

- a) Írj a megismert formai és tartalmi jellemzők alkalmazásával hódoló verset!
Ha dallamot is szerzel hozzá, és hangszeres kísérettel adod elő, még értékesebb lesz a megoldásod.
- b) Rendezetek dalnokversenyt a művekből!

5. AZ EGYETEM ÉS A VÁSÁRTÉR, A PIAC

2 óra

RÁHANGOLÓDÁS

1. lépés: 1. feladat

T/1.

61. oldal

15 PERC

Tanári instrukciók

A feladat megoldása során folyamatosan szükség van az aktív tanári jelenlétre, mert több olyan kérdés van, amelyre nem lehet irányítás nélkül pontos választ adni. Ilyenkor át kell venni a szót, és finomítani kell a hipotetikus válaszokon. Az e) alpont házi feladat lehet a téma iránt érdeklődőknek.

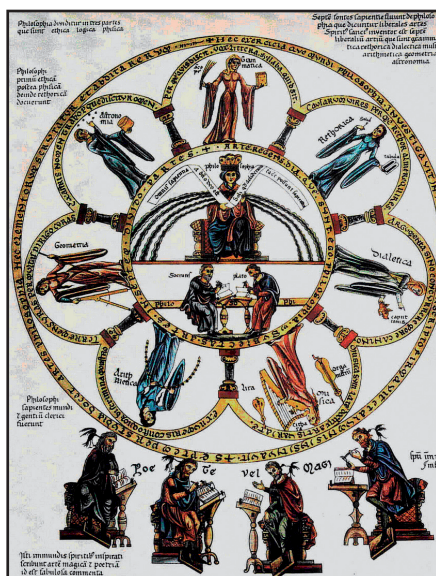
Kiemelt készségek, képességek: vizuális információk fogalmivá tétele, vizuális és nyelvi információk összevetése, nyelvi információk átalakítása

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: pármunka (egymás mellett ülő párok) és frontális

Módszerek, eljárások: tanári kalauz, házi feladat [e]

Az irodalom és az irodalomról alkotott tudat a történelem egyetlen időszakában sem egységes. Az irodalom társadalmi alrendszerét vizsgálva azt tapasztaljuk, hogy a társadalom felsőbb rétegeiben elfogadott irodalom mellett minden korban megjelenik a népi kultúra, melynek igen kevés írásos emléke marad fenn. Ez a szóbeliségen nyugvó, főként a társadalom alacsonyabb rétegei által művelt irodalom értékét tekintve sokszor egyenrangú alkotásokat hoz létre a „magas irodalmisággal”. Szerzői nemritkán hasonlóan műveltek, mint tekintélyesebb kollégáik, és az irodalom formahagyományában is járatosak. Ebben az irodalomban általában hangsúlyosan jelennek meg azok a vonások, amelyeket az önmaga megőrzésén fáradozó „magas irodalom” háttérbe szorít. A középkorban ilyen vonás volt a test, az érzékek szabadsága, mindaz, ami az evilágiság élvezetéhez tartozik, valamint a társadalom törvényeit, a vallásos dogmákat kiforgató, a világot a feje tetejére állító nevetés. Az az időszak, amikor a gyógyító, az elfojtásokat korrigáló szabadság a középkori városokban, falvakban áradó formát ölthetett, a farsang vagy a karnevál ideje volt. (Maga a karnevál szó is az egészséges testre, az egészséges érzékiségre utal.)

1. Az elitképzés színtere, az egyetem

Az egyetemi oktatás első lépéseként az ún. HÉT SZABAD MŰVÉSZETet (latin *septem artes liberales*) sajtátították el a diákok. Egy 12. századi miniatúra így ábrázolja ezeket.

- a) A rajz tanulmányozásával próbáljátok meg megállapítani, mi volt a hét szabad művészet! Fentről indulva az óramutató járása szerint haladjatok.
- b) Milyen tantárgyakat jelentenek ezek? Írjátok a latin kifejezés mellé a szerintetek megfelelő szót!
- c) Milyen logika kapcsolja össze az első három és a második négy elemet? (Az oktatás első szintjén lévő tárgyakat nevezték *trivium*nak – ebből ered napjaink *triviális* szava –, a második négyet *quadrivium*nak.)
- d) Joggal vetődhet fel a kérdés, miért nevezi a középkor művészetnek ezeket a tudományokat. (A zene ugyanis például nem művészeti, hanem matematikai, fizikai vizsgálódás tárgya e tantárgy esetében.)
Ha van válaszötletetek, fogalmazzátok meg!
- e) Ha van kedved otthon tovább tanulmányozni a rajzot, vizsgálj meg, hogy egy-egy allegorikus nőalakot milyen tárgyak, attribútumok határoznak meg!

LEHETSÉGES MEGOLDÁSOK

- a–b) grammatica = nyelvtan (latin)
 rethorica = szónoklattan, a gondolatok szabatos kifejezése
 dialectica = dialektika, a gondolatok logikus kifejtése
 musica = zene (a zene matematikai, fizikai viszonyai)
 arithmetica = számtan
 geometria = mértan
 astronomia = csillagászat
- c) Erre a diákok egyedül nem jönnek rá, főleg azért, mert a zene megzavarja a kínálkozó ötleteket.
 – szóval, szöveggel foglalkozik
 – számokkal, számviszonyokkal foglalkozik
 - d) Érdemes megbeszélni, hogy a kifejezés az antikvitásból származik, azokat a mesterségeket jelöli, melyek a szabad emberhez méltó foglalkozások megalapozását jelentik. Egészen a felvilágosodásig nem válik el egymástól ars és tekhné, művészet és tudomány.

2. lépés: 2. feladat

T/2. 63. oldal
10 PERC

Tanári instrukciók: a feladat azért lehet különösen érdekes, mert napjainkban a felsőfokú képzés átalakulása sok szempontból a középkori egyetemi képzésre hasonlít (pl. szabad bölcsész, két fokozat).

Kiemelt készségek, képességek: szakszöveg értelmezése, lényegkiemelés, meglévő ismeretek mozgósítása, logikai kapcsolatok feltárása, valóságismeret

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: páros (az előző párok)

Módszerek, eljárások: T-táblázat

2. A középkori egyetem szerkezete

a) Olvassátok el az alábbi szakszöveget!

A párizsi egyetemnek – ez tekinthető a középkori egyetemek „prototípusának” – négy kara (fakultása) volt: három felsőbb (teológiai, jogi, orvosi) és egy alsóbb, a facultas artium, a filozófiai kar. Ez utóbbi előkészítő szerepet töltött be, itt sajátították el a hallgatók az alapvető tudományos műveltséget. Szükség is volt erre, mivel az Európa különféle országaiból egybesereglett tanulni vágyó fiatalok nem rendelkeztek egységes tudásanyaggal. A középkori egyetemek nem kizárólag felsőoktatási intézmények voltak. Az egyetem ellenőrzése alatt történt az alsó- és középfokú oktatás jelentős része. A kollégiumokban a gyerekek már nyolcéves koruktól tanulhattak.

A párizsi egyetemen a facultas artium hat esztendeig tartott, általában tizennégytől húszéves korig. Két fokozat tartozott ide: a baccalaureatus a második év végén és a doctoratus az oktatási szakasz befejezése után. Minden bizonnyal ezután kerülhetett sor orvosi vagy jogi stúdiumokra húsztól mintegy huszonöt éves korig. A teológia nyolc évet vett igénybe, a teológiai doktorátus megszerzésének korhatára harmincöt év volt.

A középkori egyetemek polgárai általában 6-10 esztendei szaktudományos stúdium után nyerték el a doktori címet. A fakultás élén – akárcsak ma – a dékán állott, a négy fakultás, tehát az egész egyetem vezetője pedig a rektor volt. Párizsban a rektort a legnépesebb fakultás, a bölcsészeti kar oktatói választották maguk közül. Az egyetemek általában különféle jogokra, kiváltságokra tettek szert, s viszonylagosan függetlenítték magukat az egyházi és a világi hatalomtól.

(mek.oszk.hu/01800/01893/html/03.htm)

b) Hasonlítsátok össze a Sorbonne (a párizsi egyetem) és a mai magyar egyetem képzési struktúráját!

HASONLÓSÁGOK	ELTÉRÉSEK

LEHETSÉGES MEGOLDÁSOK

HASONLÓSÁGOK	ELTÉRÉSEK
fakultás (kar) bölcsész, jogi, orvosi, teológiai dékánok, rektor baccalareatus, doktorátus: sok mai magyar képzésben is ez a két képzési szakasz	önállósodott karok → orvosi, teológiai nem kizárólag felsőoktatási intézmények nyolc éves koruktól

JELENTÉSTEREMTÉS

3. lépés: 3. feladat

T/3. 63. oldal
10 PERC

Tanári instrukciók

- A közös megbeszéléskor legyünk rugalmasak, mert a válaszok lehetősége szinte végtelen: nem bírta a diák megfelelni a reguláknak, nem volt anyagi fedezete a képzéshez, belefáradt a túlságosan sok elsajátítandó tantárgy befogadásába vagy éppen olyan történeti időszak vette kezdetét, amelyben az általános zűrzavar az egyetem működését is lehetetlenné tette stb.
- Minden ötlet jó, amely külső vagy belső okot fogalmaz meg, amely arra készítethette a diákot, hogy ne tagolódjon be a felkínált rendszerbe.

Kiemelt készségek, képességek: beleélőképesség, történeti érzék

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: egyéni és frontális

Módszerek, eljárások: listakészítés, megbeszélés

3. A perifériára, margóra került élet

A középkor egyetemi képzése leginkább abban különbözött napjainkétól, hogy kifejezetten elit-képzés volt. Ez ugyanakkor nem jelentette azt, hogy mindenki el is végezte az egyetemet, doktorátust szerzett, és végzettségének megfelelő munkában töltötte el életét.

- Gondold végig, milyen okai lehettek annak, hogy valaki az egyetemi képzést abbahagyta vagy a képzés után nem vállalt végzettségének megfelelő tartós foglalkozást!
Rögzíts néhány okot!
- Osztályszinten beszéljete meg néhány választ!
- Ha valamelyik válasz tetszett, írd le!

4. lépés: 4. feladat

T/4. 64. oldal
20 PERC

Tanári instrukciók

Érdeemes a szövegeket közösen elolvasni és értelmezni, hisz a b) alpont megválaszolása nem olyan könnyű. A d) kérdésnél – ha a diákokat izgatja ez a téma – érdemes arról is beszélni, hogy ők ma milyen formában tudják – ha egyáltalán – ezt megélni.

Kiemelt készségek, képességek: szövegértés, -értelmezés, ellentétes állítások megfogalmazása

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: frontális

Módszerek, eljárások: szövegértelmezés, eszmecsere

Eszközök: a hangoskönyv-részlet lejátszásához szükséges eszköz

4. A karnevál

A népi kultúra egyik nagy színtere a vásártér, a kocsmá: ez egyben a farsangnak, a karneválnak a helyszíne is.

a) Olvassátok el az alábbi két szöveget!

(1) Az Úr képébe vagy a pap képébe az alattvaló nem nevetget. Mise alatt a mise szövegén nevetésben kitörni egyenesen bűn. De minden évben eljön a farsang, a karnevál, a bolondok napja. S akkor minden szabad. Akkor álmisét celebrálnak a vásárban, kinevetik a misét is, a papot is, az urat is.

(2) A farsang ünnepnap volt és játék, önmagában vett cél, melyet nem kellett külön megmagyarázni. Az eksztázis, a felszabadultság ideje volt.

A farsangnak – valós és jelképes értelemben egyaránt – három fő témája volt: az étel, a szex és az erőszak. Az étel volt a legszembetűnőbb. Maga az elnevezés is a *carne* (hús) szóból származik. Ilyenkor valóban rengeteg disznó-, marha- és másféle húst fogyasztottak, és ezeket szimbolikusan is megjelenítették.

A *carne* másféle húst is jelentett. A szexualitás, mivel áttetsző fátylak mögé bújtathatták, szimbolikusan mindig is érdekesebb volt, mint az étel. Sokan esküdtek farsang idején, és népszerűek voltak a tréfás lakodalmas játékok is.

A farsang nemcsak a szexualitás, hanem az agresszivitás, a rombolás, a szentségtörés ünnepe volt. Ilyenkor megengedett volt a verbális agresszió, az álarcosok zaklathatták a járókeleket és bírálhatták a hatóságokat.

Mások, a címekkel és rangokkal kufárkodásra utalva a katonai testületek ruháit öltötték magukra, és ráírták: „eladó”. Az agresszivitást gyakran ritualizálták tréfás harci játékokban vagy olyan áldozatokon éltek ki, akik nemigen tudták megvédeni magukat.

(Peter Burke: *A népi kultúra a kora újkori Európában*. Századvég, Budapest, 1991)

- b) Fogalmazzátok meg a különbséget ünnep és karnevál között!
- c) Hallgassátok meg hangoskönyvből az alábbi részletet, mely Rabelais [ejtsd: ráble], a 16. század első felében élt francia író *Gargantua és Pantagruel* című művéből való!
Mi ennek a nevetéskultúrának a lényege?
- d) Beszéljétek meg, miért van szüksége az embernek a „feje tetejére állított világ” megélésére!

LEHETSÉGES MEGOLDÁSOK

- b) Az ünnep mindig a szakralitás körébe tartozik, a karnevál, azaz a feje tetejére állított világ ennek ellentéte, az emberek ilyenkor minden szabály ellen vétének, cselekvéseik vezérlő elve a tradíciók felrúgása.
- c) a testiségre utaló két- (illetve inkább egy)értelműségek
- d) például: nehezen tűrjük a kötelességeket, a kifordított világ sokszor lényegi igazságokat mutat meg, amit tisztelni kell, az sokszor nem érdemli meg a tiszteletet stb.

5. lépés: 5. feladat

T/5. 65. oldal
20 PERC

Tanári instrukciók

- A 9. évfolyam utolsó fejezetének 2. moduljában már szerepelt két szöveg a *Carmina Buranából*, köztük a *Földönfutó pap* vagyok részlete, a 3. modulban pedig ismertetés a gyűjteményről. A csoportmunka megkezdése előtt elevenítsük fel, amit erről tanultak, de fel is adhatjuk az előző órán, hogy lapozzanak vissza, és nézzék meg azt az anyagrészt.
- Körülbelül 10 percet szánhatunk a szakértői csoportok munkájára és 10 percet arra, hogy az egyes feladatsorok szakértői a 2. csoportban elmondják egymásnak az eredményeiket.

Kiemelt készségek, képességek: szövegértés, verbális kifejezőkészség, együttműködés

Célcsoport – differenciálás: 4 fős heterogén csoportok

Munkaformák: csoportos

Módszerek, eljárások: szakértői csoportok, tanári kalauz, T-táblázat, szemponttáblázat

5. A népi-populáris kultúra irodalmi megjelenése

A következőkben négy vágáns dallal foglalkozunk. Mindegyikük a *Carmina Buranában* található, amiről már tanultatok a 9. évfolyam utolsó fejezetében.

Alkossatok négyfős szakértői csoportokat! Az első körben egy-egy csoport egy feladatsoron dolgozik.

Amikor elkészültetek, úgy szervezzétek újra a csoportokat, hogy minden csoportban legyen egy A, egy B, egy C és egy D feladatsort megoldó társatok!
Ismertessétek egymással munkátok eredményét!

- A) Bizonyára sokszor megtapasztaltátok már, hogy egyáltalán nem volt kedvetek délelőtt iskolába menni, délután leülni tanulni.
Beszéljétek meg, mi mindent szerettetek volna helyette tenni!
Mik a lényeges egyezések, illetve a lényeges eltérések?

ELTÉRÉSEK	EGYEZÉSEK

- a) Olvassátok el figyelmesen a verset!

FÉLRE KÖNYVEK, DOKTRINÁK¹

1
Félre, könyvek, doktrinák,
hív az édes dáridó!
kivirult az ifjuság,
szűzi csokrát szedni jó,
vénhez illik a komolyság,
neki már csak az való!
Ránk dohosul az idő
könyvek börtönében,
tréfa és csók, nóta, nő
az igazi éden!

2
A tavasznak lába kél,
és a tested gond nyüvi,
küszöbünkön áll a tél,
életünket hergeli,
vérünk szárad, szívünk fárad,
fogy az öröm, elmarad,
öregedő nyavalyáknak
pereputtya riogat.
Ránk dohosul az idő
könyvek börtönében,
tréfa és csók, nóta, nő
az igazi éden!

3
Éljünk, mint az istenek:
rég tanács, bölcs tanács!
A szerelem integet,
rajta fiúk, indulás:
mozogjunk hát a piacra,
az utcára ízibe,
viszket már a lányok talpa,
tánra cincog a zene.
Ránk dohosul az idő
könyvek börtönében,
tréfa és csók, nóta, nő
az igazi éden!

4
Ingó-bingó, karcsu szűz
akad ott száz, ezer is,
arca, szeme csupa tűz,
karja gyors és lába friss;
hej, hogy perdül az a szőke,
az a barna hogy hajol,
a szemük, míg néztem őket,
lelkemtől is megrabol.
Ránk dohosul az idő
könyvek börtönében,
tréfa és csók, nóta, nő
az igazi éden!

(Szabó Lőrinc fordítása)

1 elv, szabály, rendszer

- b) Mely fogalomtartalmak szembeállítását határozza meg a vers gondolatmenetét?
- c) Gyűjtsetek szembeállítható képeket, kifejezéseket a versből!
- d) Milyen térbeli mozgást fedeztek fel a versben?
- e) Mi a refrén gondolatmenetében az, ami egyáltalán nem egyeztethető össze a középkor hivatalos világképével?

B) Játszottatok már szerencsejátékot?
 Ha nem, miért nem, ha igen, mit volt jó vagy rossz benne?
 Gyűjtsetek érveket arra, hogy miért jó kockáztatni, és arra is, hogy mi minden szól ellene!

JÓ KOCKÁZTATNI	NEM JÓ KOCKÁZTATNI

- a) Olvassátok el figyelmesen a verset!

Ó, FORTUNA

<p>1</p> <p>Ó, Fortuna, mint a Luna² egyre-másra változol: majd nagyobbodsz, majd meg elfogysz; hej, az élet ronda sor: gabalyítja s igazítja játszva az ember fejét: mind szegénység, mind kevélység olvad tőle, mint a jég.</p>	<p>2</p> <p>Ó, cudar sors, esztelen gyors szeszéllyel forgó kerék! Rút állapot, s látszatra jobb, foszlik, mint a bűborék. Ködfátyolban alattomban környékeztél engem is; tréfád által csupasz háttal nyögöm mostan vétkeid.</p>	<p>3</p> <p>Jószerencse kegyes kedve engem immár cserbehagy, nyom a bánat s nyavalyának kénye-kínja fojtogat. Még ez órán a lant húrján dalt zendítsen ujjatok, s a balsorson, mely tör folyton, vélem együtt sírjatok!</p>
---	---	--

(Szedő Dénes fordítása)

- b) Ki volt Fortuna?
- c) Mi indokolja Fortuna és Luna összekapcsolását?
- d) Keressetek olyan kifejezéseket, melyek a gyötrődő, kiszolgáltatott személyiségre utalnak!
- e) Értelmezzétek a verszárlatot!

- C) A 21. század elején a *Népszabadság* online változatának egy hajléktalan vendége (H. Zoltán) az olvasók által feltett kérdésekre válaszolt. A vendég arról a tervéről számolt be, hogy elutazik külföldre munkát vállalni, és az ott szerzett jövedelméből segíti hazai társait.

Osszátok fel egymás között a kérdést és a feleletet!

Egy ember vagy a kérdést olvassa el, és az alapján fogalmazzon meg néhány mondatos választ, vagy fordítva, a válasz ismeretében fogalmazza meg a kérdést!

Hallgassátok meg az így alkotott, két összefüggő párbeszédet!

KÉRDÉS:

Kedves Zoltán, több utalásából is érzem, hogy Ön – bizonyára helyzetéből és tapasztalataiból adódóan – rendkívül bizalmatlan.

Sebzett lélekkel, a világot bizalmatlanul szemlélve ezer kilométerrel odébb is legalább olyan nehéz lehet a helye megtalálása, mint itt. Elnézést kérek, nem durva akarok lenni, csak őszinte.

VÁLASZ:

Köszönöm a mérlegelő kérdésedet, hogy nem akartál durva lenni, megtisztelsz az őszinteségeddel. Csak az első időkben voltam bizalmatlan a világgal, aztán már mérlegelő próbáltam lenni és reális. Hiszen a realitás ismerete nélkül csak egyoldalú a vélemény. Most pedig az emberek iránti hitem pozitív irányba változott. Hisz ha nem lennék pozitív gondolkodású, akkor hogyan várhatnám el, hogy énhozzám is lehajoljanak az emberek. Nem a fellegekben járok, hanem reálistan látom a világot, és ami nagyon fontos, nem adom fel!

(Népszabadság Online, 2005. március 10.)

- a) Olvassátok el figyelmesen az alábbi verset!

FÖLDÖNFUTÓ PAP VAGYOK

1

Földönfutó pap vagyok, tengődés a részem,
űz és hajt a gyöttelelem, vége sose léssen.

2

Tovább járnám iskolám, tanulni kívánok,
de nagyobb úr a nyomor, mint a tudományok.

3

Ruhám durva szövete vékony és avított már,
nincsen semmi melege, rostja közt a szél jár.

4

Templomba, misére én alig merek menni,
zsolozsmán³ és vesperán⁴ végig jelen lenni.

3 közösségi ima

4 délutáni ájtatosság

5
N⁵..... uram, nagy a te erényed,
jól látod, hogy van okom kérni segítséged.

6
Csak egy példát mondhatok: Szent Mártonra⁶ kérlek,
ruházd fel porhüvelyét ennek a szegénynek,

7
és Isten majd felemel, magas mennye táru,
jutalomként üdvödet adja koronául.

(Weöres Sándor fordítása)

- b) Gondoljátok végig, életének mely szakaszában, miért juthatott kátyúba a megszólaló lírai alany sorsa!
Indokoljatok is!
- c) Hogyan látja életét a jelenben a megszólaló?
- d) Mi a megszólalás célja?
- e) Milyen érveket sorakoztat fel?

D) Olvassátok el az alábbi művet!

TAVASZ ÉDES MÁMORÁBAN

1
Tavaszi édes mámorában,
nem májusban, még korábban
mikor teljes napsugár van,
nemes arcú szüzet láttam
gyenge lombok sátorában,
száján szólt bürökduda.

2
Sors akarta rájalelnem,
nimfában nincs ennyi kellem,
hogy vele versenyre keljen;
s mihelyt megpillanta engem,
hangos nyájával a berken
megriadva elfuta.

3
Ér remegve a karámba,
én kérlelve, a nyomába;
nem kell néki gyöngy, se násfa,
csak csitítom, ám hiába,
s ajándékom dobva sárba,
szól a szüzek csillaga:

4
„Amit adtál, nem kell, tessék,
szándékodban nincs tisztesség!”
Kis szilkével védi testét.
Megragadom a szüzecskét,
bőre hó-tündökletesség,
és rejti darócruha.

5 Az N. vagy az N. N. névhelyettesítő betűjel.

6 Pannóniából, Szombathelyről származó szent. Mikor egy koldus ruhát kért tőle, sajátját kettévágta, így ajándékozta meg a koldust.

5
Ő viseli a nehezét,
én pedig a kellemeset,
„Mit műveltél? Jaj, megesett!
gonosz, mégis hála neked,
csak titkold el szégyenemet,
 hogyan ne tudják meg soha.

6
Mert ha sejtené apácskám,
avagy Márton testvérbátyám,
akkor jönne rossz világ rám,
vagy ha megtudná anyácskám,
rosszabb az négy kígyónál ám,
 nagy vesszőzés hangzana.”

(Weöres Sándor fordítása)

Hasonlítsátok össze a fenti verset Walther von der Vogelweide *A hársfaágak csendes árnyán* című versével!

Keressetek szempontokat az összehasonlításhoz! Dolgozzatok a táblázatba!

SZEMPONTOK	TAVASZ ÉDES MÁMORÁBAN	A HÁRSFAÁGAK CSENDES ÁRNYÁN

LEHETSÉGES MEGOLDÁSOK

A)

- b) fiatalság ↔ öregség
doktrina ↔ élettapasztalat
az egyház hivatalos tételei ↔ régi tanács: epikureus életörömhirdetés
- c) dáridó ↔ komolyság
édes ↔ doh
éden ↔ börtön
tavasznak lába kél ↔ tél „küszöbünkön áll”
- d) a diákszoba sötétjéből kezd csábítani a gondolat: „félre könyvek” → félre teszi a könyvet → felszólítás „mozogjunk hát a piacra, az utcára izibe” → a tánc már a szabadban történik
- e) az éden tartalmának explicit átfogalmazása: nincs benne semmi transzcendens, semmi túlvilágra koncentrált tartalom, hangsúlyosan evilági, a pillanatnyi örömeket előnyben részesítő szemlélet

B)

- b) A jó- és a balszerencse (azaz a forgandó szerencse) istennője a római mitológiában, a görög *Tükhé* (vakszerencse, vakvéletlen) megfelelője.
- c) Luna: állandó változás = kiszámíthatatlan (pedig nem az), soha semmi örök nincsen benne
- d) rút, ködfátyol, nyögöm mostan vétkeid, cserbenhagy, nyavalya, fojtogat
- e) a lírai alany megszólítja hallgatóit, azonosulást kér tőlük, abban bízik, hogy ezáltal valamenynyire oldódik életválsága

C)

- b) Az egyetemi képzés rendszeréből lehet következtetni, hogy nem szerezte meg a teológiai doktorátust: „tovább járnám iskolám”. Feltehetően nem volt elég anyagi háttere neki vagy családjának az oktatás fedezéséhez: „nagyobb úr a nyomor, mint a tudományok”.

- c) nyomor, kitesztottság, éhezés, foszló ruhák
- d) adományért könyörög
- e) Szent Márton példáját hozza fel, az adományozó jó cselekedetét mennyei jutalom várja.

6. lépés: 6. feladat

T/6. 72. oldal
15 PERC

Tanári instrukciók

Villon költészetével már foglalkoztunk a 9. évfolyam utolsó fejezetében: ott több balladája is szerepelt. Most a *Záróballadát* dolgozzák fel a tanulók párban. A g–k) alpontokat mindenképpen beszéljük meg közösen! Ha kevés időnk maradt a versre, feldolgozhatjuk frontálisan vagy válogathatunk az alpontok közül, például a két fordítás összevetését elhagyhatjuk.

Kiemelt készségek, képességek: szövegértés és -értelmezés

Célcsoport – differenciálás: a páros egyik tagja gyengébb, másik tagja jobb szövegértési képességekkel rendelkezzen

Munkaformák: páros, frontális egyeztetéssel

Módszerek, eljárások: tanári kalauz

6. Villon a szakrális és a profán határán

Villonnal már szintén foglalkoztatok a 9. évfolyamon. Életrajzában olyan elemeket találunk, melyek miatt biztosan elítélnék egy napjainkban folytatott bírósági tárgyaláson. Azért zárták ki a Sorbonneről, mert az egyetemi pénztár ellopásával vádolták. Később emberöléssel is gyanúsították. A sors fintora, hogy akkor ártatlan volt, később viszont önvédelemből valóban gyilkosságba keveredett, ezért száműzték Párizsból. Önmagát hívő embernek vallotta, félt a földi haláltól, de ez nem gátolta abban, hogy bűnben éljen. Második száműzetése – és egy halálos büntetés alól való felmentése után, 1461-ben – újra visszatért Párizsba, ekkor írta meg versgyűjteményét, amelyet az utókor *Nagy Testamentumnak* nevez.

- a) Olvassátok el a *Nagy Testamentum* utolsó versét két fordításban!

ZÁRÓBALLADA

Testamentuma lapjait
A szegény Villon itt lezárja.
Jöjjetek el, ha temetik,
És lélekharang cseng utána.
Öltözzetek piros ruhába,
A szerelem mártírja volt:
Így mondta, kani mivoltára,
Mikor e földtől búcsuzott.

Ez volt ő. Nem csoda, hogy így
Rongyokban érte a halála.
S mi több, utolsó perceit,
Még azt is Ámor vad fulánkja
Kínozta, marta, szúrta, vágta,
Jobban, mint kardhegy vagy horog.
Így lett ő mindnyájunk csodája,
Mikor e földtől búcsuzott.

S én nem hiszem, hogy hazudik,
A szeretője úgy kivágta,
Oly gonoszul!... Roussillonig
Nincs bokor, melynek karmos ága
Szert ne tett volna rongy-virágra:
Köpenyét tüske és bozót,
Oly kegyetlenül megcibálta,
Mikor e földtől búcsuzott.

Ajánlás
Herceg, szép sólymok büszke párja,
Hogy mivel lépett meg, tudod?
Jó burgundit szívott magába:
A földtől borral búcsuzott!

(Szabó Lőrinc fordítása)

BÚCSÚZÓ ÉNEK

Itt véget ér a testamentom:
Szegény Villon könyvét lezárja,
Ha megcsendül lélekharangom,
Öltözzetek bíbor ruhába,
Mert mártírom volt Villon halála.
Szerelmek vértanúja pusztul,
– Esküt tesz két golyóbisára –
Midőn a másvilágra indul.

Egy rongy maradt a póre roncson:
Végpercein nincs más ruhája,
De túl ezernyi földi gondon,
Még Ámor kínja szúrja-vágja,
Nyilalva gyötri... S mindhiába:
Nem tud sebére semmit írul.
Világcsoda, hogy ezt kiállja,
Midőn a másvilágra indul.

Nem lódítás, szavamra mondom!
Szerelme rongyként sutba vágta,
S asszony-komiszság űzte folyton,
Roussillonig ahány fa ága,
Ahány bozót, mind megcibálta:
Útján tövis, bármerre fordul...
Való ez: adhattok szavára,
Midőn a másvilágra indul.

Ajánlás
Szép Sólymom, Herceg! Azt se bánja
Poétád, hogy harangja kondul:
Sötét borát fölhajtja játszva,
Midőn a másvilágra indul.

(Mészöly Dezső fordítása)

- b) Milyen időben beszél magáról a megszólaló? Értelmezzétek ezt az időt!
- c) Milyen jelentései vannak a *testamentum* szónak?
- d) Ha figyelmesen olvassátok a szöveget, kiderül, hogy itt melyik jelentésben szerepel. Bizonyítsátok!

- e) Keressetek olyan szövegrészeket, melyek a bejárt életutat írják le szó szerint vagy metaforikusan!
- f) Vessétek össze a két fordítást! Melyik tetszik jobban, és miért? Milyen eltéréseket fedeztek fel?
- g) A megidézett léthelyzet – „búcsú az élettől” – szerint milyen magatartást, hangvételt várnánk?
- h) Ezzel szemben milyen a vers hangvétele?
- i) Gyűjtsetek olyan szövegrészeket, melyek a szakralizálás fogalmkörébe tartoznak!
- j) Keressetek olyan elemeket, amelyek profanizálják, ironikus idézőjelbe teszik a fenti kifejezéseket!
- k) Értelmezzétek ezt a kettősséget!

LEHETSÉGES MEGOLDÁSOK

- b) a megszólaló túl van az életen, tehát a jelenben a jövőben való lezárást, értékelést írja le: sajátos létösszegzés
- c) egyrészt a *Biblia* két része: Ó- és Újtestamentum
másképp a végrendelet, tehát a földi javak hagyományozása
- d) végrendelet: a refrén „midőn a másvilágra indul” → az élettől való búcsú helyzetét idézi
- e) például: bokor karmos ága, tüske, bozót, útján tövis
- f) például:
 - a Szabó Lőrinc-fordítás irodalmiasabb: *kani* (a szerkezet különben sem értelmezhető könnyen *Így mondta, kani mivoltára*) ↔ *Esküt tesz két golyóbisára* (Mészöly Dezső hívebben adja vissza az „eredeti” Villont.)
 - a Szabó Lőrinc redundánsabb:

<i>Jöjjetek el, ha temetik,</i>	↔ <i>Ha megcsendül lélekharangom,</i>
<i>És lélekharang cseng utána.</i>	
 - piros ↔ bíbor: a piros Szabó Lőrincnél inkább a szerelemmel kerül kapcsolatba, míg a bíbor a vértanúság összefüggésében Krisztus vérének is jelenti
 - *Így lett ő mindnyájunk csodája,* ↔ *Világcsoda, hogy ezt kiállja,*
→ lényeges tartalmi különbség
 - *Mikor e földtől búcsuzott.* ↔ *Midőn a másvilágra indul.*
→ az „e föld” – tudva a száműzetés tényét is – lehet a régió elhagyása is
- g) valamiféle meghatottságot, az összegzés pátozát, hiszen a befejeződés, a vég tudata hatja át a megszólalót
- h) ironikus, távolságtartó
- i) lélekharang, bíbor, mártírom, vértanú, eskü, tövis (Krisztus töviskoronája!)
- j) szerelmek vértanúja, a két golyóbisra tett eskü, itt a tövis elsődleges értelemben szerepel, az utolsó korty bor
- k) A haláltól való félelemre egyfajta válasz, védekezési lehetőség a távolságtartás. Nem zárják ki egymást.

REFLEKTÁLÁS

7. lépés: 7. feladat

T/7.

75. oldal

Házi feladat

Tanári instrukciók: a kilépőkártya itt az egész fejezetre reflektál. Nem valószínű, hogy marad rá idő az órán, ezért adjuk otthoni feladatnak. A következő alkalommal hallgassunk meg néhányat vagy szedjük be őket, és reflektáljunk rájuk!

Kiemelt készségek, képességek: metakogníció, szabatos fogalmazás

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: egyéni

Módszerek, eljárások: kilépőkártya, házi feladat

7. Kilépőkártya

Az alábbi mondatindítások közül legalább hármat fejezz be!

Ebben a fejezetben arra nem kaptam választ,

Ebben a fejezetben arra kaptam választ,

Ebben a fejezetben azt nem értettem,

Ebben a fejezetben azt értettem meg,

Ebben a fejezetben az nem tetszett,

Ebben a fejezetben az tetszett,

FELADATLAP AZ ANTIKVITÁS IRODALMA ÉS A KÖZÉPKOR IRODALMA CÍMŰ FEJEZETEKHEZ

A) Hasonlítsd össze az alábbi két himnuszt!

SZAPPHÓ: APHRODITÉHOZ

Tarka trónodon kegyes Aphrodité,
Zeusz leánya, már könyörülj rajtam!
Fájó kínra mért csalog ó hatalmas
tőrbe a lelkem?

Inkább jöjj hozzám, ahogy annyi másszor
mindig hajlottál a szavamra, s jöttél,
kedvemért elhagyva arany lakását
égi atyádnak.

Fürge pár veréb a kocsidba fogva
siklott, míg a föld feketélt a mélyben,
sűrűn verték szárnyukat, égi úton
vágva az ösvényt.

Gyorsan érkeztek veled, és mosoly járt
halhatatlan arcodon, ó, te boldog,
így kérdezed, hogy mi bajom, mi végre
hívtalak úja,

hogy mi kívánság gyötör újra engem
„Csábitó szóval kit akarsz, hogy hozzád
hozza Peithó hű szerelemre, Szapphó,
mondd, ki bántott?

Mert ha most kerül, hamar ő keres fel,
most ha nem kell tőled ajándék, ő ad,
most ha nem szeret, hamar érted ég majd
bár nem akarja.”

Jöjj ma is hozzám, s szabadíts ki engem
súlyos gondomból, s mire hajt a lélek,
teljesíts nekem te magad s e harcom
küzd velem együtt.

(Trencsényi-Waldapfel Imre fordítása)

II. RÓBERT FRANCIA KIRÁLY (971–1031):
HIMNUSZ A SZENTLÉLEKHEZ

Jöjj Szentlélek-isten, jöjj
s áraszd ki a mennyekből
fényességed sugarát!
Jöjj, ki árvák atyja vagy,
jöjj, ki szívek lángja vagy,
ajándékos jó barát!

Jöjj áldott vigasztalás,
drága vendég, lelki társ,
legédesebb enyhülés:
fáradtságra nyugalom,
hőség ellen oltalom,
zokogásban könnyülés!

Jöjj és töltsd be híveid
legtitkosabb szíveit,
boldogító égi tűz!
Semmi, semmi nélkülöd
az emberben nem lehet,
semmi tiszta, semmi szűz.

Mosd, amit a szenny belep,
öntözd, ami eleped,
seb fájását csillapítsd;
ami dermedt, élesztgesd,
ami fagyos, melengesd,
ami hibás, igazítsd!

Benned minden bizalom!
Osszad, osszad pazaron
hét szent ajándékokat:
adj érdemre jobbulást,
üdvösséges kimúlást;
s örök vigasságot adj!

(Babits Mihály fordítása)

B) Értelmezd az alábbi verset!

DAMIÁNI SZENT PÉTER (1006–1072): A HALÁLRÓL

Életemnek végső napja,
Rád gondolni borzalom.
Szívem-vesém felsirallik.
Reszket mindenik tagom,
Hogyha képedet szorongó
Lelkemben lerajzolom.

Ama szörnyű színjátékot
Méltókép ki mondja el:
Hogy az élet véghatárán
Teste bilincseivel
Bontakozni küzd a lélek,
Mert a vég immár közel!

Minden érzék tönkre mégyen:
Néma nyelv és vak szemek
Elszorult mell, rekedt gége
Levegő után liheg,
Merev tagok, sápadt orcák,
Minden szépség odalett.

Ime jönnek seregestül
Mindenféle szellemek:
Itt az angyali erények,
Ott az ördögi sereg,
Kiknek éltél életedben
Azok férnek közelebb.

Gondolatok, szavak, tettek
Mind reád özönlenek,
Hívatlanul seregelenek,
Gomolyognak körülöd.
Erre fordulsz, arra fordulsz:
Mást se nézhet már szemed.

Marja lelked a szorongó
Lelkiismeret szava,
Sírva sír, hogy javulatlan
Folyt el éveid sora.
Kár a könny itt: meg nem könnyít
Késő penitencia.

Testnek csalfa édessége
Most keserre változik;
Most a kurta kéj nyomában
Kínlódás következik,
Amit egykor nagynak néztél,
Semminek mutatkozik.

Ám kit ama fennső fénynek
Glóriája vesz körül,
Megveti a test sarát az,
Amely így rá nehezül.
S mint ki rab volt, börtönéből
Örvendezve menekül.

Győzhetetlen én királyom,
Krisztus, ments meg engemet
Ama végső pillanatban,
Amikor majd elmegyek.
Tedd, hogy a kegyetlen zsarnok
Meg ne férje lelkemet.

Félre, sötétség királya,
Félre pokolfajzatok!
Meváltott bárányka, lelkem,
Jön már érted Pásztorod,
S odavisz, hol édes arcát
Mindörökké láthatod.

(Sík Sándor fordítása)

C) Dolgozd ki esszé formájában az alábbi témát!

OIDIPUSZ NYOMOZÁSÁNAK INDÍTÉKAI ÉS EREDMÉNYEI

ÉRTÉKELŐLAP AZ ANTIKVITÁS IRODALMA ÉS A KÖZÉPKOR IRODALMA CÍMŰ FEJEZETEKHEZ

Az első két fejezet tananyagának elsajátítását a 2. fejezet végén, műelemző esszé formájában kérjük számon, választható témákkal.

A felmérő feladat célja egyben az is, hogy a tanulókat felkészítse az írásbeli érettségire.

Az *A variáns* két különböző korban (antikvitás és középkor) keletkezett himnusz összehasonlítását foglalja magában, melyek közül az első szerepelt a tananyagban is. Az összehasonlítás során a diákok önállóan fedezhetik fel az ókori és a kora középkori himnusz közös és eltérő vonásait. A középszintű érettségien feladat az összehasonlító műelemzés, az emelt szintű érettségi nyelvi-műveltségi része is tartalmaz(hat) összehasonlító kérdést.

A *B variáns* egyetlen, középkori himnusz önálló elemzése, értelmezése a középkorról tanultak alapján.

A *C variáns* az Antikvitás fejezet fókuszában álló dráma – az *Oidipusz király* – átfogó elemzését célzó téma.

AZ ESSZÉKNEK TARTALMAZNIUK KELL A KÖVETKEZŐ VÁLASZELEMET

A) variáns

- közös vonások
 - felsőbb hatalomhoz fohászkodik
 - a hívás gesztusa (*jöjj*)
 - a lírai alanynál sokkal feljebb áll a megszólított
 - a lírai én kiszolgáltatott, ezért fohászkodik
 - a megszólalás E/1.
- eltérések
 1. a fohász
 - Szapphónál határozottan személyes, individuális, egyszeri szeretet-felszólítás
 - nincs keret, bár a felfokozottságban érzékelhető a hangvétel intenzitásának többlete
 2. a fohász tárgya
 - Szapphónál egy földi érzés, a szerelem kiteljesedésének kérése
 - a Szentlélekhez szóló himnuszban az egyetemes hit kérése fogalmazódik meg
 - nincsen személyes kapcsolat, közös múltira emlékezés

Minden egyéb jó válaszelem elfogadható.

B) variáns

- az isteni és a bűnnek alávetett világ egymással harcban állnak: a haldokló lelki üdvéért a pokol és a menny erői harcolnak, a harcot az dönti el, hogy mely erőnek engedelmességet a földi életben a hívő; ez dönti el, hogy üdvösség vagy kárhozat várja
 - a haldokló lelki üdvéért folytatott harc képei erősek
 - időszerkezet: a jelenben megszólaló lírai alany átéli a jövőben elkövetkező halál élményét, a vers zárlatában a hitben megnyugvó megszólaló jelen idejűvé teszi a halál eljövételének tényét, nem fél tőle
 - a bűntudat megvallása segíti a megszólalót abban, hogy megnyugodjon hitében
 - a képzelet teremti meg az isteni személlyel való találkozást
- Minden egyéb jó válaszelem elfogadható.

C) variáns

Lásd a fejezetben lévő elemző szövegeket.

MELLÉKLET

RAJZOK AZ 1. MODUL 2. FELADATÁHOZ

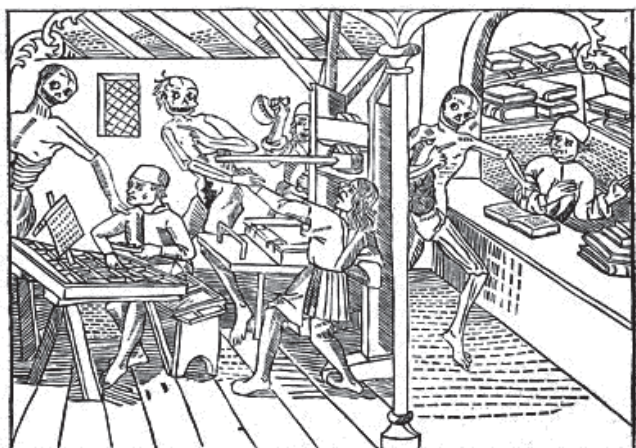
A/1

A/2

A/3

B/1

B/2

B/3

C/1

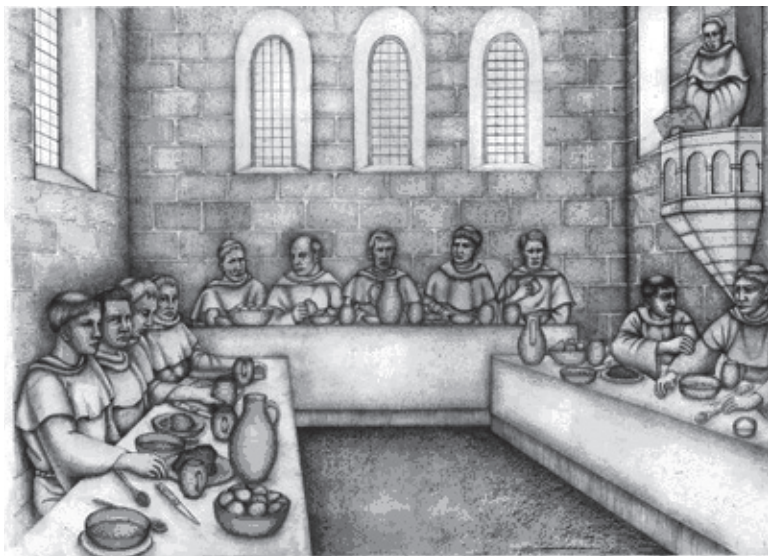
C/2

C/3

D/1

D/2

D/3

